เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รก*มงคลสูตร*

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

วิจารณ์บทความของ เมตฺตานนฺโท ภิกฺขุ
เรื่อง มงคลสูตรมีมงคลที่มงคล

เอกสารเพื่อความเข้าใจพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง
พิมพ์ครั้งแรก 2552

วิจารณ์บทความของ เมตฺตานนฺโท ภิกฺขุ
เรื่อง มงคลสูตรมีมงคลกี่มงคล

สารบัญ

เรื่อง		หน้า
	สารบัญ	๑
	นำร่อง	๒
๐๑	มงคลสูตรมีปัญหา	๓
๐๒	ปัญหาการนับจำนวนมงคล	๗
๐๓	ไม่มีปัญหาในการแปลคาถาสุดท้าย	๒๐
๐๔	คำ-ความที่ถูกมองข้าม	๓๕
๐๕	คำตอบจากอรรถกถา	๕๐
๐๖	วิเคราะห์แนวคิด	๕๘
๐๗	วิพากษ์ถ้อยคำ	๖๕
๐๘	ความสัมพันธ์ระหว่างมงคล	๗๒
๐๙	ตาบอด (ซ้ำยังหูหนวก) คลำช้าง	๘๑
๑๐	เทียบท่า	๘๙
	ผนวก ก	๙๕
	ผนวก ข	๙๘
	ผนวก ค	๑๐๔
	ผนวก ง	๑๐๗
	อ้างอิง	๑๑๔

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

นำร่อง

วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วารสารรายสี่เดือนของศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๔๙ หน้า ๔๑ - ๔๗ ลงพิมพ์บทความเรื่อง **มงคลสูตรมีมงคลกี่มงคล** ของ *เมตฺตานนฺโท ภิกฺขุ* เนื้อหาเป็นการวิเคราะห์การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ที่ว่ามี ๓๘ มงคลนั้นคืออะไรบ้าง

ที่เป็นจุดเด่นและนับว่ามาแปลกกว่าใครทั้งหมดก็คือ การวินิจฉัยว่า *คาถาสุดท้ายในมงคลสูตรเป็นมงคลข้อที่ ๓๘* โดยท่านผู้เขียนได้อ้างหลักวิชาการมาสนับสนุนอย่างน่าทึ่ง

ถ้าเพียงแต่อ้างวิชาการล้วนๆ ก็คงไม่กระไรนักแม้ว่าหลักวิชาของท่านผู้เขียนจะคลาดเคลื่อนแบบรู้ไม่ถึงที่ก็ตาม แต่ท่านผู้เขียนยังได้แสดงทัศนะต่อการแปลภาษาบาลีของนักเรียนบาลีในประเทศไทยไว้ค่อนข้างรุนแรง ซึ่งผมเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรปล่อยให้ผ่านเลยไปเฉยๆ

ผมในฐานะนักเรียนบาลีคนหนึ่งในประเทศไทยขออนุญาตใช้ “สิทธิพาดพิง” วิเคราะห์ข้อคิดเห็นของท่านผู้เขียนเกี่ยวกับปัญหาเรื่องจำนวนมงคลและประเด็นอื่นๆ อันปรากฏอยู่ในบทความดังกล่าว

เพื่อความสะดวกและประหยัดเวลาและเนื้อที่ ในการเอ่ยถึงท่านผู้เขียน ผมขออนุญาตใช้คำย่อว่า **ท่าน มน.** หวังว่าท่านผู้เขียนบทความนั้นจะไม่ว่าอะไร

+++++++++

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๑ -

มงคลสูตรมีปัญหา

ท่าน มน.เริ่มบทความด้วยการกล่าวถึงความสำคัญของมงคลสูตร และได้กล่าวข้อความที่ชวนให้เกิดปัญหาไว้ว่า

แม้ว่าพระสูตรสั้นๆ นี้จะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ทั้งในหมู่บรรพชิตและคฤหัสถ์ในประเทศไทยกันมาช้านานแล้วก็ตาม ในปัจจุบันก็ยังมีปัญหาในการตีความพระสูตรนี้อยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล ซึ่งมีผลกระทบมายังการตีความพระสูตรทั้งหมด ซึ่งอาจส่งผลถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งหมดโดยรวม (วารสารฯ หน้า ๔๑)

ฟังที่ท่าน มน.ว่านี้แล้ว ใครที่ไม่รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คงจะตกใจมาก ว่ากำลังเกิดปัญหาใหญ่ขึ้นกับมงคลสูตรถึงขนาดจะส่งผลกระทบไปถึงความเป็นความตายของพระพุทธศาสนานั่นเลยทีเดียว

แต่เมื่ออ่านบทความของท่านจนจบแล้ว ก็มิได้ปรากฏว่าท่านได้ชี้ให้เห็นประเด็น

ปัญหาที่ท่านพูดถึงนี้แต่ประการใดทั้งสิ้น

ปัญหาในการตีความพระสูตรนี้ คืออะไร อย่างไร ?

ปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล ซึ่งมีผลกระทบมายังการตีความพระสูตรทั้งหมด คืออะไร อย่างไร ?

ปัญหาซึ่งอาจส่งผลถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งหมดโดยรวม คืออะไร อย่างไร ?

ปัญหาเหล่านี้ไม่มีการอธิบายใดๆ ทั้งสิ้นว่า ลักษณะของปัญหาคืออะไรอย่างไร ตรงไหนในพระสูตรคือปัญหา

เป็นการพูดขึ้นมาลอยๆ แล้วก็ผ่านเลยไปตามบุคลิกอันถาวรของท่านเท่านั้นเอง

แต่จะว่าไม่ได้พูดไว้เลยก็จะเป็นบาปปาก (คำว่า "บาปปาก" นี้คนเฒ่าคนแก่ในสมัยผมเป็นเด็กท่านพูดกัน หมายความว่า เรื่องที่พูดนั้นมีบางส่วนไม่ได้เป็นอย่างที่พูด แต่เป็นส่วนเล็กน้อยเต็มที ตัวอย่างเช่น เรารู้ว่าใครบางคนในหมู่บ้านของเราไม่เคยไปทำบุญที่วัดในวันพระช่วงเข้าพรรษาเลย เราก็จึงพูดว่า คนนี้ไม่เคยไปทำบุญเลย แต่พูดออกไปแล้วนึกขึ้นมาได้ว่าเคยเห็นเขาไปอยู่ครั้งหนึ่ง จึงพูดต่อไปว่า *แต่จะว่าไม่เคยไปเลยก็จะเป็น**บาปปาก** เคยเห็นไปอยู่วันพระเดียว* อย่างนี้เป็นต้น) มีพูดถึงการแปลคำที่เป็นปัญหาอยู่คำหนึ่ง แต่ก็เป็นคำที่โดยเนื้อแท้แล้วไม่ได้เป็นปัญหาเลย ท่านเห็นเป็นปัญหาของท่านไปคนเดียว (รวมทั้งคนจำพวกเดียวกับท่านด้วย)

แต่คำที่ว่าคำนั้นก็ช่วยให้เรารู้จักท่าน มน.ดียิ่งขึ้น เพราะเป็นคำเดียวที่เป็นตัวชี้ความเข้าใจและความคิดที่ผิดพลาดของท่านด้วย

เราจะพูดถึงการแปลคำคำนั้นกันให้กระจ่างแจ้งต่อไป

สรุปว่า มงคลสูตรนั้นไม่มีปัญหาอะไรเลย แต่ท่าน มน.สามารถพูดให้เกิดปัญหาได้

แม้แต่ในคำเริ่มต้นบทความนั้นเองท่านก็เขียนให้เกิดปัญหาเสียแล้ว โดยท่านบอกว่า
มงคลสูตรเป็นพระสูตรขนาดสั้นสูตรหนึ่ง ... มีความยาวเพียง ๑๒ โศลก
(วารสารฯ หน้า ๔๑)

คำว่า "มีความยาวเพียง ๑๒ โศลก" นั้น มีปัญหา ๒ ประเด็น

๑ มงคลสูตรมิได้มีความยาวเพียง ๑๒ โศลก ดังที่ว่า

๒ คำว่า "**โศลก**" เป็นคำที่ท่านจงใจใช้เพื่อให้แปลกไปจากคำว่า "**คาถา**" ที่นิยมใช้กันอยู่ (ประเด็นนี้ผมจะพูดถึงในตอนท้ายรวมกับคำอื่นๆ)

ตอนนี้ขอให้ไปดูต้นฉบับมงคลสูตรในพระไตรปิฎกว่า "มีความยาวเพียง ๑๒

โศลก” จริงดังที่ท่าน มน. กล่าวอ้างหรือเปล่า

มงคลสูตรปรากฏในพระไตรปิฎก ๒ แห่ง คือ ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ ข้อ ๕ - ๖ และ ขุททกนิกาย สุตตนิบาต พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ ข้อ ๓๑๗ - ๓๑๘ (ดูข้อความเต็มๆ ของมงคลสูตรในภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้)

ข้อความในมงคลสูตรตั้งแต่คำว่า **เอวมฺเม สุตํ** เรื่อยไปจนถึง **ภควนฺต คาถาย อชฺฌภาสิ** เป็นร้อยแก้ว เป็นเหมือนคำนำหรือบทนำ บอกให้รู้ถึงความเป็นมาของพระสูตร ข้อความแบบนี้แม้จะไม่ใช่ตัวหลักธรรมคำสอนโดยตรง แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของพระสูตร ไม่ควรมองข้ามหรือตัดทิ้งโดยเห็นว่าไม่จำเป็น

ข้อความตั้งแต่คำว่า **พหู เทวา มนุสฺสา จ** เป็นต้นไปจนจบพระสูตร เป็นร้อยกรอง ที่เรียกว่า **คาถา** หรือที่ท่าน มน.ใช้คำว่า **โศลก** มีจำนวน ๑๒ คาถา

ตามข้อเท็จจริงนี้จึงเป็นอันยืนยันได้แล้วว่า คำที่ท่าน มน.พูดว่า “มงคลสูตรเป็นพระสูตรขนาดสั้นสูตรหนึ่ง ... มีความยาวเพียง ๑๒ โศลก” นั้นไม่ตรงกับความเป็นจริง

ถ้ายังชอบคำว่า “มีความยาวเพียง ๑๒ โศลก” ก็สามารถพูดให้ถูกกับความเป็นจริงได้ คือพูดว่า “มงคลสูตรเป็นพระสูตรขนาดสั้นสูตรหนึ่ง ... *เฉพาะส่วนที่เป็นบทร้อยกรอง*มีความยาวเพียง ๑๒ โศลก”

แต่ถ้าเน้นที่จำนวน “๑๒ โศลก” ก็อาจจะไปขัดแย้งโดยไม่ตั้งใจกับมงคลสูตรในภาคผนวกของบทความในวารสารฯ หน้า ๔๗ ที่บรรณาธิการแจ้งไว้ว่า “บรรณาธิการได้จัดหามาเพื่อประกอบการอ่านบทความนี้” และตั้งชื่อว่า “**มงคลสูตรฉบับภาษาบาลี**”

ทั้งนี้เพราะมงคลสูตรฉบับภาษาบาลีที่ปรากฏในภาคผนวกนั้นมีความยาวเพียง “๑๑ โศลก” เท่านั้น ไม่ใช่ “๑๒ โศลก”

เริ่มต้นก็มีความไม่ตรงกันในข้อเท็จจริงเสียแล้ว

๑ ข้อความในมงคลสูตรมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง (คาถา, โศลก) แต่ท่าน มน. เอามาพูดว่า “มงคลสูตร... มีความยาวเพียง ๑๒ โศลก” เหมือนกับจะให้เข้าใจว่าข้อความในพระสูตรนี้ในพระไตรปิฎกมีเฉพาะที่เป็นคาถา ไม่มีที่เป็นร้อยแก้วเลย

๒ ส่วนที่เป็นคาถา ท่าน มน.บอกว่า “มี ๑๒ โศลก” แต่มงคลสูตรฉบับภาษาบาลีที่ “บรรณาธิการได้จัดหามาเพื่อประกอบการอ่านบทความนี้” มีความยาวเพียง ๑๑ โศลกเท่านั้น เพราะตัดข้อความที่เป็นร้อยแก้วและคาถาที่ ๑ ที่เป็นคำกราบทูลของเทวดาออก

เห็นวิธีการนำเอา “**มงคลสูตรฉบับภาษาบาลี**” มาเสนอในภาคผนวกแล้ว คิดถึงบทความเรื่อง **ทฤษฎีว่าด้วยการอ่านพระไตรปิฎกและอรรถกถา (ฉบับทดลองนำเสนอ)**

ที่มีแนวคิดว่า เฉพาะคำตรัสของพระพุทธเจ้าโดยตรงเท่านั้นที่ควรเป็น “พระไตรปิฎก” ซึ่งเหมือนกับจะพูดต่อไปว่า คำของผู้อื่นที่ไม่ใช่พระพุทธเจ้านั้นไม่สมควรที่จะมาอยู่ร่วมกับคำตรัสของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก

เรื่องนี้ดูเผินๆ ก็เหมือนกับว่าเป็นเรื่องหยุมหยิมเต็มที แต่คิดให้ดีๆ ก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะมงคลสูตร (รวมทั้งพระสูตรอื่นๆ หรือถ้าจะว่าให้ถูกก็คือทั้งหมดในพระไตรปิฎก) เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดเจนอยู่แล้ว ไม่ใช่เรื่องลึกลับปกปิดซ่อนเร้นหรือฟังไม่รู้ดูไม่ออกแต่อย่างใดเลย ถ้าผู้เข้ามาเกี่ยวข้องมีความตรงไปตรงมา โดยการนำมาพูดนำมาแสดงไปตามตรง ก็จะไม่เกิดความลักลั่น ผู้รับสารก็จะได้รับข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงครบถ้วน เป็นอุปการะแก่การที่จะพินิจพิจารณาต่อไปได้อย่างไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน

การนำข้อมูลมาแสดงไม่ตรงกับความเป็นจริงและไม่ครบถ้วนจึงถือได้ว่าเป็นการประทุษร้ายทางปัญญาอย่างหนึ่ง

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๒ -
ปัญหาการนับจำนวนมงคล

ท่าน มน.เขียนไว้ว่า

การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ปัญหาพื้นฐานที่ยังไม่ได้รับการเฉลย อย่างชัดเจน

ปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งคือ การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ซึ่งชาวพุทธมีความเชื่อสืบๆ กันมาว่า มงคลในมงคลสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๘ มงคล แต่กระนั้นเองเมื่อมีผู้นับมงคลตามที่ปรากฏในภาษาบาลีกลับนับได้เพียง ๓๗ มงคล (วารสารฯ หน้า ๔๑)

คำของท่าน มน.นี้มีข้อที่ควรเข้าใจให้ถูกต้องดังนี้

ประการที่ ๑ ในตัวพระสูตรนั้นไม่มี "ปัญหาพื้นฐาน" ใดๆ เกี่ยวกับการนับจำนวนมงคล เพราะท่านไม่ได้ระบุไว้ในที่ไหนๆ ว่ามีมงคลอยู่กี่ข้อ

แต่หากมองในแง่ของการปฏิบัติ ก็ชัดเจนทุกข้อ ไม่มีข้อไหนที่คลุมเครือหรือไม่รู้

ว่าจะให้ทำอะไร

ในเมื่อเราสามารถเข้าใจได้หมดว่า ในมงคลสูตรนี้ท่านสอนให้ทำอะไรบ้าง ปัญหาเรื่องทำกี่อย่าง หรือมงคลมีกี่ข้อ จึงไม่จำเป็นต้องมีคำเฉลยอะไรอีกเลย นี่คือที่ผมว่า ไม่มี "ปัญหาพื้นฐาน" ใดๆ เกี่ยวกับการนับจำนวนมงคล

ประการที่ ๒ ครั้นมาถึงชั้นอรรถกถา จึงมีการระบุจำนวนมงคลว่ามี ๓๘ ข้อ ประเด็นนี้ควรพูดให้ชัดเจน ไม่ควรให้คลุมเครือเหมือนที่บรรณาธิการบอกไว้ในเชิงอรรถของบทความว่า

> การตีความข้อความว่า "ตนฺเตสํ" ของคณะสงฆ์ไทยนั้นน่าจะดำเนินตามคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์ผู้แต่ง*มังคลัตถทีปนี*ที่ว่า .... โปรดสังเกตว่าพระอรรถกถาจารย์ได้ระบุจำนวนของมงคลว่ามี ๓๘ ประการ แสดงว่าความเข้าใจว่าจำนวนมงคลในพระสูตรนี้มี ๓๘ ข้อมีมาตั้งแต่สมัยนั้นแล้วเป็นอย่างน้อย (วารสารฯ หน้า ๔๖)

อ่านเชิงอรรถนี้แล้วเป็นต้องเข้าใจไปว่า "พระอรรถกถาจารย์ผู้แต่งมังคลัตถทีปนี" เป็นผู้ระบุจำนวนมงคลในพระสูตรว่ามี ๓๘ ข้อ

ท่าน มน.เองก็กล่าวไว้ในบทความว่า

> พระเถระผู้เป็นปราชญ์สำคัญของล้านนา คือพระสิริมงคลาจารย์ได้รจนาคัมภีร์ "มงคลัตถทีปนี" อันเป็นอรรถกถาขยายความมงคลสูตรนั้นทั้งหมดเมื่อกว่า ๕๐๐ ปีมาแล้ว (วารสารฯ หน้า ๔๑)

อ่านแล้วก็เลยย้ำยืนยันกันเข้าไปอีกว่า "พระสิริมงคลาจารย์"(ตามที่ท่าน มน. เรียก) เป็นผู้ระบุจำนวนมงคลว่ามี ๓๘ ข้อเมื่อกว่า ๕๐๐ ปีมาแล้ว (คัมภีร์มังคลัตถทีปนีแต่งที่เมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ.๒๐๖๗)

ข้อเท็จจริงก็คือ การระบุว่ามงคลมีจำนวน ๓๘ ข้อนั้นปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ๒ คัมภีร์ คือ ปรมัตถโชติกา อรรถกถาของคัมภีร์ขุททกปาฐะ และ ปรมัตถโชติกา (ชื่อเดียวกัน) ภาค ๒ อรรถกถาของคัมภีร์สุตตนิบาต (พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล, อรรถกถาเล่ม ๑๗ หน้า ๑๓๕ -๑๓๖ และอรรถกถาเล่ม ๒๙ หน้า ๑๐๙ - ๑๑๐)

เพื่อให้เข้าใจอายุของคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ขอให้อ่านเรื่องต่อไปนี้

อรรถกถาและคัมภีร์รุ่นต่อมา

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสแสดงคำสอนคือพระธรรมวินัยแล้ว สาวกทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ก็นำหลักธรรมวินัยนั้นไปเล่าเรียนศึกษา คำสอนหรือพุทธพจน์ส่วนใดที่ยาก ต้องการคำอธิบาย นอกจากทูลถามจากพระพุทธเจ้าโดยตรงแล้ว ก็มีพระสาวกผู้ใหญ่ที่เป็นอุปัชฌาย์หรืออาจารย์คอยแนะนำชี้แจงช่วยตอบข้อสงสัย

คำอธิบายและคำตอบที่สำคัญก็ได้รับการทรงจำถ่ายทอดต่อกันมาควบคู่กับหลักธรรมวินัยที่เป็นแม่บทนั้นๆ จากสาวกรุ่นก่อนสู่สาวกรุ่นหลัง ต่อมาเมื่อมีการจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัยเป็นพระไตรปิฎกแล้ว คำชี้แจงอธิบายเหล่านั้นก็เป็นระบบและมีลำดับไปตามพระไตรปิฎกด้วย

คำอธิบายพุทธพจน์หรือหลักธรรมวินัย หรือคำอธิบายความในพระไตรปิฎกนั้น เรียกว่า อรรถกถา

เมื่อมีการทรงจำถ่ายทอดพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะ ก็มีการทรงจำถ่ายทอดอรรถกถาประกอบควบคู่มาด้วย จนกระทั่งเมื่อมีการจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษร ณ ประเทศลังกา ประมาณ พ.ศ.๔๖๐ ตำนานก็กล่าวว่าได้มีการจารึกอรรถกถาพร้อมไปด้วยเช่นกัน

อนึ่ง พึงสังเกตว่า พุทธพจน์หรือข้อความในพระไตรปิฎกนั้น ในภาษาวิชาการท่านนิยมเรียกว่า *บาลี* หรือ *พระบาลี* หมายถึงพุทธพจน์ที่รักษาไว้ในพระไตรปิฎก ไม่พึงสับสนกับ *ภาษาบาลี* (คำว่า *บาลี* มาจาก *ปาล* ธาตุ ซึ่งแปลว่า “รักษา”) สำหรับบาลีหรือพระไตรปิฎกนั้นท่านทรงจำถ่ายทอดกันมา และจารึกเป็นภาษาบาลีมคธ แต่อรรถกถาสืบมาเป็นภาษาสิงหล

ทั้งนี้สำหรับพระไตรปิฎกนั้นชัดเจนอยู่แล้ว ในฐานะเป็นตำราแม่บทอยู่ข้าง*ผู้สอน* จึงต้องรักษาให้คงอยู่อย่างเดิมโดยแม่นยำที่สุดตามพระดำรัสของพระผู้สอนนั้น ส่วนอรรถกถาเป็นคำอธิบายสำหรับ*ผู้เรียน* จึงจะต้องช่วยให้ผู้เรียน

เข้าใจได้ดีที่สุด เมื่ออรรถกถาสืบมาในลังกา ก็จึงถ่ายทอดกันเป็นภาษาสิงหล จนกระทั่งถึงช่วง พ.ศ.๙๕๐ - ๑๐๐๐ จึงมีพระอาจารย์ผู้ใหญ่ เช่น พระพุทธโฆสะ และพระธรรมปาละ เดินทางจากชมพูทวีป มายังลังกา และแปลเรียบเรียงอรรถกถากลับเป็นภาษาบาลีมคธ อย่างที่มีอยู่และใช้ศึกษากันในปัจจุบัน (**พระไตรปิฎก : สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้** (ที่ระลึกในงานฌาปนกิจ คุณแม่อรุณ พริ้ง วณิชย์ ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน วันเสาร์ที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๘) หน้า ๔๙ - ๕๐)

จะเห็นได้ว่าการนับจำนวนมงคลว่ามี ๓๘ ข้อนั้นมิใช่เพิ่งจะมานับกันในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี โดยพระสิริมังคลาจารย์เมื่อกว่า ๕๐๐ ปีมาแล้วดังที่ท่าน มน. และบรรณาธิการช่วยกันว่าไว้ หากแต่ได้มีการนับกันมานานนักหนาแล้วเมื่อมีการศึกษาพระพุทธพจน์ อาจจะนับกันมาตั้งแต่เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยซ้ำไป

สำหรับนักนิยมตัวเลขศักราช จะตัดเอาตั้งแต่สมัยพระพุทธโฆสะแปลคัมภีร์อรรถกถาจากภาษาสิงหลกลับเป็นภาษาบาลีมคธในราว พ.ศ.๙๕๐ - ๑๐๐๐ โน้นก็ได้ แต่พึงเข้าใจด้วยว่าการนับจำนวนมงคลในมงคลสูตรว่ามี ๓๘ ข้อ จะต้องมีมาก่อนหน้านั้นนานแล้ว

เพราะฉะนั้นขอให้เลิกพูดเลิกสอนกันเสียทีว่า พระสิริมังคลาจารย์เป็นผู้นับจำนวนมงคลว่ามี ๓๘ ข้อ

แม้แต่ที่บอกกันว่า “พระสิริมงคลาจารย์ได้รจนาคัมภีร์ ‘มงคลัตถทีปนี’ อันเป็นอรรถกถาขยายความมงคลสูตรนั้นทั้งหมด” นั่นก็เถอะ เหมือนกับจะให้เข้าใจว่า ต่อจากมงคลสูตรในพระไตรปิฎกก็ไม่มีคัมภีร์อะไรที่อธิบายมงคลสูตรนั้นเลย จนกระทั่งท่านพระสิริมังคลาจารย์มารจนามังคลัตถทีปนีขึ้นเป็นคัมภีร์แรกที่อธิบายขยายความมงคลสูตร

ดูคล้ายกับคนไม่เคยศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนา หรือถ้าเคยศึกษา ก็ยังดูคล้ายกับจะ “มองไม่เห็นหัว” อรรถกถาเสียอย่างนั้นแหละ

ควรจะบอกกันให้ชัดเจนว่า อรรถกถาที่ขยายความมงคลสูตรนั้นมีอยู่แล้ว และท่านก็ขยายความในมงคลสูตรได้ละเอียดพอสมควร (พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล, ปรมัตถโชติกา ขุททกปาฐวัณณนา อรรถกถาเล่ม ๑๗ หน้า ๗๗ - ๑๓๗ = ๖๐ หน้า, ปรมัตถโชติกา ภาค ๒ สุตตนิปาตวัณณนา อรรถกถาเล่ม ๒๙ หน้า ๖๖ - ๑๑๑ = ๔๕ หน้า) เพียงแต่ท่านมิได้รจนาขึ้นมาเพื่อจะอธิบายมงคลสูตรโดยเฉพาะเหมือนมังคลัตถทีปนีเท่านั้น แต่ท่านรจนาขึ้นมาเพื่ออธิบายคัมภีร์ขุททกปาฐะและคัมภีร์สุตตนิบาตใน

พระไตรปิฎก คัมภีร์ทั้งสองนั้นมีพระสูตรอะไรบ้างท่านก็อธิบายทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งมงคลสูตรนี้ด้วย

และการระบุจำนวนมงคลว่ามี ๓๘ ข้อก็มีปรากฏอยู่ในอรรถกถาที่กล่าวนี้แล้วด้วย

ท่านพระสิริมังคลาจารย์จึงไม่ใช่คนแรกที่บอกว่ามงคลมี ๓๘ ข้อ อันที่จริงแล้วต้องพูดว่าท่านเป็นแต่เพียงเอาคำอธิบายของอรรถกถามาบอกต่อเท่านั้นเอง

มีผู้กล่าวถึงคัมภีร์มังคลัตถทีปนีซึ่งผมเห็นว่าจะช่วยให้เรารู้จักคัมภีร์นี้ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง จึงขอนำมาเสนอไว้ในที่นี้ ดังนี้

> มีปัญหาที่น่าคำนึงอยู่ข้อหนึ่ง คือมังคลัตถทีปนีจัดเป็นหนังสือชั้นอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือเกจิอาจารย์ เพราะมังคลัตถทีปนีบรรจุไว้ทั้งอรรถกถา ทั้งฎีกา ทั้งอนุฎีกา ทั้งคำเกจิอาจารย์. ท่านพระสิริมังคลาจารย์เป็นผู้แต่ง แต่งมุ่งแก้ความในมงคลสูตร โดยยกบาลีในมงคลสูตรเป็นอุเทศ แต่ในการแต่งแก้นั้น ที่ไหนท่านวิจารณ์แสดงมติ ท่านก็อ้างอรรถกถาบ้าง ฎีกาบ้าง อนุฎีกาบ้าง คำเกจิอาจารย์บ้าง ประกอบกับคำของท่านเพื่อให้เป็นหลักฐาน ที่ไหนท่านไม่แก้เองโดยตรง ท่านก็ยกปกรณ์นั้นๆ ขึ้นเป็นคำแก้. โดยลักษณะเช่นนี้ มังคลัตถทีปนี จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะจัดเป็นหนังสือชั้นใดชั้นหนึ่งโดยเฉพาะได้ แต่ต้องนับว่าเป็นหนังสือชั้นปกรณ์พิเศษที่ดีเยี่ยม เป็นเกียรติอันงามสำหรับภิกษุไทย.
>
> (ตอนหนึ่งในคำนำ หนังสือ **มังคลัตถทีปนีแปล** เล่ม ๑ กองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๑)

ถ้าผมเขียนบทความขึ้นมาเรื่องหนึ่ง แล้วอ้างคำประพันธ์ที่ว่า

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

โดยบอกไว้เสร็จสรรพว่าเป็นคำประพันธ์ในวรรณคดีเรื่องกฤษณาสอนน้องคำฉันท์

ถ้ามีใครที่ไม่เคยรู้จักคำประพันธ์นี้มาก่อน ได้มาอ่านบทความของผมและชอบใจคำประพันธ์นี้ จะเอาไปอ้างอิงต่อไป เขาก็ควรอ้างตรงไปยัง "กฤษณาสอนน้องคำฉันท์"

เลยทีเดียว ไม่ควรจะต้องบอกว่า *“ดังคำประพันธ์ที่ปรากฏในบทความของ ... ว่า พฤษภกาสร...”* อะไรทำนองนี้เลย เพราะผมก็อยู่ในฐานะคว้าเอาของท่านมาอ้างคนหนึ่งเหมือนกัน ไม่ใช่คนแต่งเอง

เมื่อจะอ้างอิงความเก่าแก่ของความคิดเรื่องมงคลมี ๓๘ ข้อ จึงต้องอ้างไปให้ถึงอรรถกถาอันเป็นต้นตอตัวจริงจึงจะถูกต้อง ไม่ใช่อ้างอิงอยู่แค่คัมภีร์มังคลัตถทีปนีที่เอาข้อมูลในอรรถกถามาอ้างต่ออีกทีหนึ่งเท่านั้น

เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๒๗ มีนักวิชาการอาวุโสท่านหนึ่ง - (ขออนุญาตเอ่ยนามท่านอาจารย์**เทพ สุนทรศารทูล** ที่ต้องขออนุญาตเอ่ยนามก็เพื่อยืนยันว่าผมมิได้อ้างเองเออเอง) – เขียนบทความลงใน **มานวสาร** วารสารรายเดือนของชุมนุมนักเรียนเก่าโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงทัศนะเรื่องจำนวนมงคลในมงคลสูตรว่า ที่แปลกันมาว่ามีมงคล ๓๘ ข้อนั้นแปลผิดกันมาช้านานไม่ถูกต้องตามพุทธประเพณี จำนวนมงคลที่ถูกต้องคือ ๓๖ (สามสิบหก) เพราะ ๓ กับ ๖ บวกกันเป็น ๙ เลข ๙ เป็นเลขมงคล มงคลจึงต้องมี ๓๖ ข้อ ไม่ใช่ ๓๘

ท่านผู้นั้นได้กล่าวเป็นคำหนักไว้ตอนหนึ่งว่า พระสิริมังคลาจารย์ผู้แปลมงคลสูตรว่ามีมงคล ๓๘ ข้อจะต้องเอาดอกไม้ธูปเทียนไปขอขมาพระรัตนตรัยโทษฐานแปลจำนวนมงคลผิดพุทธประเพณี

ท่านผู้นั้นก็เป็นอีกคนหนึ่งที่เข้าใจไปว่า พระสิริมังคลาจารย์เป็นคนแรกที่บอกแก่ชาวโลกว่ามงคลในมงคลสูตรมี ๓๘ ข้อ

ทั้งท่าน มน.และท่านบรรณาธิการ ดูช่างพร้อมใจกันมองข้ามคัมภีร์อรรถกถาไปอย่างไม่น่าเชื่อ จะว่าไม่ทราบมาก่อน ก็ออกจะดูแคลนภูมิปัญญาของคนระดับนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเกินไป

นอกจากระบุจำนวนรวมแล้ว อรรถกถายังจำแนกเป็นแต่ละคาถาไว้ด้วย ผมจะไม่ยกข้อความมาทั้งหมด แต่จะสรุปเป็นตัวเลข และบอกหน้าของอรรถกถาให้คนช่างสงสัยไปตรวจสอบดูได้ ดังนี้ (ในที่นี้นับ **อเสวนา จ พาลานํ** เป็นคาถาที่ ๑ ตามที่อรรถกถาท่านนับ **อ.ขุ.** คือ อรรถกถาขุททกปาฐะ **อ.สุ.** คือ อรรถกถาสุตตนิบาต ในพระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล)

สรุปจำนวนมงคลตามอรรถกถา

คาถาที่	จำนวนมงคล	หน้า อ.ขุ.	หน้า อ.สุ.
๑	๓	๑๑๔	๘๔
๒	๓	๑๑๖	๘๗
๓	๔	๑๑๘	๙๐
๔	๔ (๕/๓)	๑๒๑	๙๔
๕	๔	๑๒๓	๙๖
๖	๓	๑๒๕	๙๘
๗	๕	๑๒๙	๑๐๓
๘	๔	๑๓๒	๑๐๖
๙	๔	๑๓๓	๑๐๗
๑๐	๔	๑๓๕	๑๐๙

จะเห็นได้ว่า การนับจำนวนมงคลนั้นไม่มีปัญหาอะไรเลย ไม่สมกับที่ท่าน มน. กล่าวอ้างว่า “การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ปัญหาพื้นฐานที่ยังไม่ได้รับการเฉลยอย่างชัดเจน” เพราะหลักฐานที่แสดงมานี้ชี้ให้เห็นว่า ๑ การกระทำอะไรนับเป็นมงคลข้อหนึ่งๆ ก็ชัดเจน ๒ พระพุทธพจน์บทไหนนับได้กี่มงคล ก็ชัดเจน

หรือท่าน มน.จะแสวงหาความชัดเจนในแง่ไหนกันอีก?

มีอยู่จุดหนึ่งที่จะว่าเป็นปัญหาก็อาจจะว่าได้ แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่ปัญหาเลย คือในคาถาที่ ๔ (**มาตาปิตุอุปฏฺฐานปุตฺตทารสฺส สงฺคโห อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**) อรรถกถาท่านแสดงการนับไว้ ๓ แบบ คือ

<u>แบบที่หนึ่ง</u> ๓ มงคล คือ ๑ **มาตาปิตุอุปฏฺฐาน** *การบำรุงมารดาบิดา* ๒ **ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห** *การสงเคราะห์บุตรภรรยา* ๓ **อนากุลา จ กมฺมนฺตา** *การงานอันไม่อากูล*

<u>แบบที่สอง</u> ๔ มงคล คือ ๑ **มาตุอุปฏฺฐาน** *การบำรุงมารดา* ๒ **ปิตุอุปฏฺฐาน** *การบำรุงบิดา* ๓ **ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห** *การสงเคราะห์บุตรภรรยา* ๔ **อนากุลา จ กมฺมนฺตา** *การงานอันไม่อากูล*

<u>แบบที่สาม</u> ๕ มงคล คือ ๑ **มาตุอุปฏฺฐาน** *การบำรุงมารดา* ๒ **ปิตุอุปฏฺฐาน** *การบำรุงบิดา* ๓ **ปุตฺตสงฺคโห** *การสงเคราะห์บุตร* ๔ **ทารสงฺคโห** *การสงเคราะห์ภรรยา* ๕

อนากุลา จ กมฺมนฺตา *การงานอันไม่อากูล*

สรุปว่า ถ้านับแบบ ๓ มงคล รวมแล้วจะได้ ๓๗ ข้อ

ถ้านับแบบ ๔ มงคล รวมแล้วจะได้ ๓๘ ข้อ

ถ้านับแบบ ๕ มงคล รวมแล้วจะได้ ๓๙ ข้อ

อย่างนี้ทำท่าจะเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาแล้วละซี?

ดูตามเจตนาของอรรถกถาแล้ว ท่านมิได้ตั้งใจจะบอกว่า มงคลในมงคลสูตรมี ๓๗ ข้อก็ได้ มี ๓๙ ข้อก็ได้ ท่านเพียงแต่แสดงวิธีแยกแยะหัวข้อมงคลให้ดูเท่านั้น เหมือนกับจะบอกว่า ถ้าจะแยกให้ละเอียดออกไปก็แยกเป็นแบบนี้ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ท่านก็ระบุจำนวนรวมไว้เพียงจำนวนเดียว คือ ๓๘ ข้อ

แต่ถ้าเป็นปัญหาจริงแล้วไซร้ ก็แก้ได้ง่ายมาก คือยึดเอาจำนวน ๓๘ เป็นหลัก แล้วนับมงคลในคาถานี้ให้ได้ ๔ มงคล ซึ่งท่านก็แสดงวิธีนับไว้ให้แล้ว คือ

๑ **มาตุอุปฏฺฐาน** *การบำรุงมารดา* ๒ **ปิตุอุปฏฺฐาน** *การบำรุงบิดา* ๓ **ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห** *การสงเคราะห์บุตรภรรยา* ๔ **อนากุลา จ กมฺมนฺตา** *การงานอันไม่อากูล*

หรือใครบางคนอาจเห็นชอบกับเหตุผลที่ว่า

> ความในบาลีนี้ระบุตัวบุคคล ๔ คน คือ มาตา ปิตุ (มารดา บิดา) ปุตฺต (บุตร) และ ทารสฺส (ภรรยา) .... ตามเกณฑ์ในทางปฏิบัติ การบำรุงบิดามารดานั้นเป็นงานอย่างเดียวกัน หมายความว่า วิธีบำรุงทำอย่างเดียวกัน พระพุทธองค์ตรัสไว้ชัดเจน เราทำให้มารดาอย่างไรก็ทำให้บิดาอย่างนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงรวมไว้ในข้อปฏิบัติอันเดียวกัน ส่วนการปฏิบัติต่อบุตรกับภรรยา (หรือสามี) ทำต่างกัน พูดง่ายๆ คือเราทำกะลูกอย่างหนึ่ง ทำกะเมียหรือผัวอย่างหนึ่ง วิธีทำมันคนละวิธี เพราะฉะนั้นจึงต้องแยกออกเป็นมงคลคนละข้อ (**มงคลชีวิต** ภาค ๒ โดย พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๗. หน้า ๑๖ – ๑๙)

ที่ท่านว่า “**พระพุทธองค์ตรัสไว้ชัดเจน**” นั้นผมคิดได้ถึงหลักทิศหก ซึ่งท่านแสดงหน้าที่อันจะพึงปฏิบัติต่อบิดามารดาไว้เป็นอย่างเดียวกัน แต่หน้าที่อันจะพึงปฏิบัติต่อบุตร/ภรรยาสามีนั้นท่านแยกกัน คือปฏิบัติต่อลูกอย่างหนึ่ง ปฏิบัติต่อภรรยาสามี หรือคู่ครอง ก็อย่างหนึ่ง จะเอาหน้าที่อันจะพึงปฏิบัติต่อลูกไปปฏิบัติต่อคู่ครองไม่ได้ และจะ

เอาหน้าที่อันจะพึงปฏิบัติต่อคู่ครองไปปฏิบัติต่อลูกก็ไม่ได้ จึงต้องแยกกันเป็นคนละข้อ ซึ่งต่างจากหน้าที่อันจะพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา ที่ท่านว่า "เราทำให้มารดาอย่างไรก็ทำให้บิดาอย่างนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงรวมไว้ในข้อปฏิบัติอันเดียวกัน"

คิดได้ดังนี้แล้ว จะลองเห็นต่างไปจากอรรถกถาสักเล็กน้อยก็ยังได้ โดยแยกใหม่เป็น

๑ **มาตาปิตุอุปฏฺฐาน** การบำรุงมารดาบิดา ๒ **ปุตฺตสงฺคโห** การสงเคราะห์บุตร ๓ **ทารสงฺคโห** การสงเคราะห์ภรรยา ๔ **อนากุลา จ กมฺมนฺตา** การงานอันไม่อากูล

นับแยก **ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห** ออกเป็น ๒ ข้อแบบนี้ออกจะเป็นที่ยอมรับของผู้รู้ด้วยซ้ำไป ขอให้ดู

- คำว่า **มงคล** ใน **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** ของพระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต

- **มงคลสุตตวิภาคบรรยาย** พระธรรมเทศนามงคลกถา ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) ซึ่ง **พันเอก ปิ่น มุทุกันต์** อ้างไว้ในหนังสือ **มงคลชีวิต** และ ท่าน มน. ก็นำมาพูดไว้ในบทความของท่าน (ดูบทความในภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้ หน้า--) พระธรรมเทศนากัณฑ์นี้แสดงเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๔๗๐ *(ดูวันเดือนปีที่แสดงมงคลกถาตอนนี้จะเห็นได้ว่า ประเด็นที่ว่า คาถาไหนมีจำนวนมงคลกี่ข้อนั้นผู้รู้ท่านพิจารณากันมานานแล้ว และมิได้เป็น* "ปัญหาพื้นฐานที่ยังไม่ได้รับการเฉลยอย่างชัดเจน" *อะไรอย่างที่ท่าน มน. ว่านั่นเลยแม้แต่น้อย)* พระธรรมเทศนาชุดนี้พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ **บารมีสิบและมงคลสูตร ๓๘ ท่านพระมหาเที่ยง ปสาโท** เมื่อเป็นเจ้าอาวาสวัดน้ำเต้า ตำบลน้ำเต้า อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวบรวมพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งที่ ๑ เมื่อปีไหนไม่ปรากฏ พระธรรมเทศนาชุดนี้ผมเชื่อว่าคงได้มีการพิมพ์เผยแพร่ในที่อื่นๆ มาบ้างแล้ว หนังสือเล่มที่ผมได้มาเป็นฉบับที่ท่านผู้ที่กล่าวนามมานั้นรวบรวมพิมพ์เป็นครั้งที่ ๓ ไม่ปรากฏปีและสถานที่พิมพ์ **พระเมธีวราภรณ์** (*ยุ้ย อุปสนฺโต ป.ธ.๙*) เจ้าอาวาสวัดเขาวังรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี เขียนคำนำ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๑ มงคลกถากัณฑ์ที่ ๔ อยู่ในหน้า ๕๙ – ๖๔ ข้อความที่แสดงการนับแยก **ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห** ออกเป็น ๒ ข้อ อยู่ในหน้า ๖๑ – ๖๒ (ต้องพูดยาวเพราะผมเชื่อว่าพระธรรมเทศนาเรื่องนี้ไม่เป็นที่ปรากฏแพร่หลาย ท่านที่สนใจจะได้สืบหาหนังสือได้ง่ายหน่อย พระเถระที่เป็นผู้รวบรวมพิมพ์และผู้เขียนคำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๓ เป็นผู้ที่ผมรู้จักและค่อนข้างคุ้นเคยกันดี จึงขอเอ่ยไว้เป็นหลักฐาน)

ส่วนที่อรรถกถาท่านแสดงวิธีนับไว้นั้นเราก็บอกไปตามตรงว่าท่านแสดงไว้อย่างไร เราเห็นอย่างนี้ก็ว่าของเราไป แต่ข้อสำคัญก็คือ มงคล ๓๘ ก็ครบ การปฏิบัติก็ไม่มีอะไร

ขาดหายไปหรือเกินเข้ามา จึงไม่มีอะไรที่ขัดแย้งกัน และไม่มีประเด็นไหนเลยที่ไม่ชัดเจน

นี่แหละที่ผมว่า ไม่ใช่ปัญหาเลย

หรือท่าน มน.จะมองให้มันเป็นปัญหาอะไรขึ้นมาอีก?

เพราะฉะนั้น ที่ท่าน มน.ว่า "แต่กระนั้นเองเมื่อมีผู้นับมงคลตามที่ปรากฏในภาษาบาลีกลับนับได้เพียง ๓๗ มงคล" ก็เท่ากับเป็นการฟ้องอยู่ตัวว่า "ผู้นับมงคล" ที่ว่านั้นคงจะไม่ได้ศึกษาวิธีนับให้ถี่ถ้วนทั่วถึงจึงนับได้เพียงเท่านั้น

ประการที่ ๓ ที่ว่า "ชาวพุทธมีความเชื่อสืบๆ กันมาว่า มงคลในมงคลสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๘ มงคล" นั้น ใคร่ขอเรียนถามท่าน มน. ว่า คำว่า "มีความเชื่อสืบๆ กันมา" หมายความว่ากระไร?

ตามความเข้าใจของผมนั้น ความเชื่อ กับ หลักฐาน มักจะอยู่คนละขั้วกัน หมายความว่า การว่าอะไรไปตามหลักฐานที่ปรากฏ เขาก็ไม่เรียกว่า ความเชื่อ ส่วนการว่าอะไรไปตามความเชื่อ ก็หมายถึงว่าเรื่องนั้นไม่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน หรือไม่มีข้อพิสูจน์ที่แน่นอนว่าเป็นจริงอย่างที่เชื่อ

มีกรณีเปรียบเทียบที่ผมเคยพูดไว้ในหนังสือเล่มหนึ่ง ขออนุญาตยกมาพูดในที่นี้ เพื่อจะได้ไม่ต้องเสียเวลาคิดใหม่

๑ คนไทยบางท้องถิ่นเวลาได้พบช้างที่เขาเลี้ยงไว้เพื่อใช้งานหรือเพื่อกิจอันใดก็ตามผ่านมา ถ้ามีเด็กอ่อน ก็จะนิยมอุ้มเด็กลอดท้องช้าง โดยเชื่อกันว่าการกระทำเช่นนั้นจะทำให้เด็กคนนั้นมีอายุยืนยาว

กรณีนี้ เราพูดได้แต่เพียงว่า "***เชื่อกันว่า*** การอุ้มเด็กลอดท้องช้างจะทำให้เด็กมีอายุยืน" เพราะไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำเช่นนั้นทำให้เด็กมีอายุยืนยาวได้จริง จึง *เพียงแต่เชื่อกันว่า*

๒ มีผู้บอกเล่าให้เราฟังว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เคยเสด็จประพาสยุโรป โดยผู้บอกเล่าได้นำเอาหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่อง "ไกลบ้าน" มายืนยัน

กรณีนี้ ถ้าพูดถึงโดยใช้คำพูดว่า "***เชื่อกันว่า*** พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เคยเสด็จประพาสยุโรป" เราย่อมจะรู้ว่าพูดไม่ถึงความจริง เพราะการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรปนั้น

ไม่ใช่เพียงแต่เชื่อกันว่า แต่เป็นเรื่องของความเป็นจริงที่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน

เรื่องจำนวนมงคลในมงคลสูตรมี ๓๘ ข้อนี่ก็เช่นกัน ไม่ใช่เรื่องที่ "ชาวพุทธมีความเชื่อสืบๆ กันมา" *แต่เป็นเรื่องของความเป็นจริงที่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน* หลักฐานก็คืออรรถกถาที่นำมาแสดงให้เห็นแล้ว

การที่เราพูดกันว่า มงคลในมงคลสูตรมี ๓๘ ข้อ จึงเป็นการพูดตามหลักฐาน ไม่ใช่พูดตามความเชื่อสืบๆ กันมา ส่วนหลักฐานนั้นจะควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ หรือว่าจะเชื่อได้หรือเชื่อไม่ได้ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ดังนั้น ถ้าชาวพุทธจะเชื่อว่ามงคลในมงคลสูตรมี ๓๘ ข้อ ก็ย่อมเป็นการเชื่อตามหลักฐาน ไม่เหมือนเชื่อว่าเอาเด็กลอดท้องช้างแล้วเด็กจะอายุยืน ซึ่งเป็น "ความเชื่อสืบๆ กันมา"

เรื่องจำนวนมงคลนี้ ท่าน มน.พยายามชี้ให้เห็นว่ามงคลข้อที่ ๓๘ คืออะไรอยู่ตรงไหน ที่เขียนบทความเรื่องนี้ขึ้นมาก็เพราะยึดเอาจำนวน ๓๘ เป็นหลักนั่นเองมิใช่หรือ

ขอเรียนถามว่า ท่านเป็นคนหนึ่งด้วยหรือที่เอาตัวเลข ๓๘ มาจาก "ความเชื่อสืบๆ กันมา"? หรือว่าท่านมีหลักฐานอยู่ที่ไหนว่ามงคลมี ๓๘ ข้อ?

ท่าน มน.กล่าวไว้ในตอนสรุปว่า

> การนับมงคลในมงคลสูตรที่กระทำในประเทศไทยนั้นนิยมที่จะแยกมงคลของการสงเคราะห์บุตรและภรรยาออกจากกันเพื่อให้นับให้ได้จำนวนครบ ๓๘ มงคล แต่ถ้าหากนับเช่นนั้นก็อาจพิจารณาแยกมงคลการสงเคราะห์มารดาบิดาเป็นอีกสองมงคลได้ด้วยเช่นกัน ทำให้นับมงคลได้เป็นจำนวน ๓๙ แทนที่จะเป็น ๓๘ สาเหตุที่มีการแยกมงคลออกมานับเช่นนี้ก็เพราะว่าในตัวโศลกของมงคลสูตรตั้งแต่โศลกที่ ๒ ถึงโศลกที่ ๑๑ นั้นตามสาระของพระสูตรนี้มีมงคลทั้งสิ้น ๓๗ มงคล มิใช่ ๓๘ ดังที่เชื่อกันมา (วารสารฯหน้า ๔๖)

คำกล่าวนี้บอกความจริงเราว่า

๑ ท่าน มน.ยังหลงเข้าใจอยู่ว่า การแยกพุทธพจน์ **ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห** ออกเป็นมงคล ๒ ข้อนั้น เป็น "การนับมงคลในมงคลสูตรที่กระทำในประเทศไทย"เพราะข้อเท็จจริงคือเป็นการนับของพระอรรถกถาจารย์ ไม่ใช่ "คณะสงฆ์ไทย" เป็นคนต้นคิดดังที่ท่าน มน. และบรรณาธิการพูดให้ชวนเข้าใจไปเช่นนั้น

๒ ท่าน มน.ยังหลงเข้าใจอยู่ว่าการแยกนับเช่นนั้นเป็นการนับ "เพื่อให้นับให้ได้จำนวนครบ ๓๘ มงคล" เพราะข้อเท็จจริงคือพระอรรถกถาจารย์ท่านแสดงการแยกนับเช่นนั้นไว้ในแบบแยกเป็น ๕ มงคล คือ **มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ** แยกเป็น ๒ มงคล **ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห** แยกเป็นอีก ๒ มงคล รวมกับ **อนากุลา จ กมฺมนฺตา** อีก ๑ มงคล เป็น ๕ มงคล (ดูการแยกนับแบบที่ สาม ที่ผมบอกไว้ข้างต้น) ซึ่งเมื่อรวมกันทุกข้อแล้วก็จะเป็น ๓๙ มงคลไป แล้วจะว่าเป็นการนับ "เพื่อให้นับให้ได้จำนวนครบ ๓๘ มงคล" ได้อย่างไร เว้นไว้แต่จะคิดไปว่าพระอรรถกถาจารย์ท่านบวกเลขไม่เป็น

๓ ท่าน มน.ยังหลงเข้าใจอยู่ว่า ไม่มีใครคิดแยก **มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ** ออกเป็น ๒ มงคล จึงบอกว่า "อาจพิจารณาแยกมงคลการสงเคราะห์มารดาบิดาเป็นอีกสองมงคลได้ด้วยเช่นกัน" เพราะข้อเท็จจริงคือพระอรรถกถาจารย์ท่านแยกนับมาก่อนตั้งนานแล้วแล้ว

๔ เรื่องจำนวนมงคลมี ๓๘ ข้อนั้น ท่าน มน.ไม่เชื่อว่าพระอรรถกถาจารย์เป็นผู้บอกไว้เป็นหลักฐาน เพราะท่านพูดตั้งแต่ต้นจนจบบทความว่า ที่ว่ากันว่ามงคลมี ๓๘ ข้อนั้นเป็นเพียงเรื่องที่ "เชื่อกันมา" ท่าน มน.รวมทั้งบรรณาธิการพูดคล้ายกับจะให้เข้าใจว่า "คณะสงฆ์ไทย" นี่เองที่เป็นผู้นับมงคลว่ามี ๓๘ ข้อ จึงต้อง "แยกมงคลของการสงเคราะห์บุตรและภรรยาออกจากกันเพื่อให้นับให้ได้จำนวนครบ ๓๘ มงคล"

๕ ท่าน มน.ยืนยันไว้เองแท้ๆ ว่า "ในตัวโศลกของมงคลสูตรตั้งแต่โศลกที่ ๒ ถึงโศลกที่ ๑๑ นั้นตามสาระของพระสูตรนี้มีมงคลทั้งสิ้น ๓๗ มงคล มิใช่ ๓๘ ดังที่เชื่อกันมา" ท่านควรจะเชื่อตามความเข้าใจของท่าน (ซึ่งเท่ากับเชื่อพระไตรปิฎกนั่นเอง) ที่ว่า "พระสูตรนี้มีมงคลทั้งสิ้น ๓๗ มงคล" แต่ก็น่าประหลาดมากที่ท่านแสดงท่าทีไม่เชื่ออรรถกถามาตลอด แต่ท่านกลับเชื่อว่ามงคลมี ๓๘ ข้อ โดยไม่เอ่ยถึงอรรถกถาที่ระบุจำนวนเช่นนี้แต่อย่างใดเลย เราจึงไม่รู้ว่าท่านไปได้จำนวน ๓๘ นี้มาจากแหล่งข้อมูลใด

๖ ถ้าท่าน มน.อ้างว่า จำนวนมงคล ๓๘ นี้ท่านว่าไปตาม "การนับมงคลในมงคลสูตรที่กระทำในประเทศไทย" ผมก็คงจะต้องขอให้ท่านผู้อ่านย้อนกลับไปอ่านข้อหมายเลข ๑ กันอีกเที่ยวหนึ่ง

ก็ท่านยืนยันไว้เองแท้ๆ มิใช่หรือ ว่า "ในตัวโศลกของมงคลสูตรตั้งแต่โศลกที่ ๒ ถึงโศลกที่ ๑๑ นั้นตามสาระของพระสูตรนี้มีมงคลทั้งสิ้น ๓๗ มงคล มิใช่ ๓๘ ดังที่เชื่อกันมา"

แล้วก็ควรจะต้องถามท่านต่อไปอีกว่า ที่อรรถกถาแสดงการนับจำนวนมงคลว่าครบ ๓๘ เรียบร้อยแล้วตั้งแต่จบคาถาที่ว่า **ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** คราวนี้ทำไมท่านไม่เชื่อ

ท่านกลับยืนยันด้วยบทความทั้งเรื่องของท่านนี่เองว่า คาถาสุดท้ายที่ว่า **เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ.** นี่ต่างหากคือมงคลข้อที่ ๓๘

อันเป็นการ "ตบหน้า" พระอรรถกถาจารย์อย่างจัง

และยังได้ดูแคลนการศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยไว้อย่างแรงอีกด้วย (ประเด็นนี้จะได้อภิปรายกันต่อไป)

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๓ -

ไม่มีปัญหาในการแปลคาถาสุดท้าย

ปัญหาที่ดูเหมือนจะสำคัญมากในทัศนะของท่าน มน. ก็คือ การแปลคาถาสุดท้ายในมงคลสูตร

คาถาสุดท้ายในมงคลสูตรมีความว่า

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ.

ท่าน มน. เขียนถึงตอนนี้ว่า

....

ที่แปลกันเป็นภาษาไทยตามแบบจารีตประเพณีได้ความว่า

"บุคคลเหล่าใดกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว

ย่อมเป็นผู้ไม่ปราชัย ในทุกที่

ย่อมเข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง

นั่นคือมงคลอันสูงสุดแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น" (*เชิงอรรถ* ดู ป.อ.ประยุตฺโต *พจนานุกรมฉบับพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* หน้าที่ ๑๗๔ – ๑๗๕ ซึ่งท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายว่า เป็นการสรุปของมงคลทั้ง ๓๘ ประการข้างต้น)

ในวิธีการแปลแบบนี้ ศัพท์คำว่า “เตสํ” ซึ่งตามรูปศัพท์ เป็นคำสรรพนาม พหุวจนะปุงลิงค์หรือนปุงสกลิงค์ วิภัตติที่หก (genitive plural of masculine/neuter) แสดงความเป็นเจ้าของซึ่งขยายคำนามศัพท์ “พหูเทวา” อันเป็นคำแรกของโศลกที่หนึ่งของมงคลสูตร

ปัญหาที่น่าถามต่อไปคือ “ทำไมคำว่า *เตสํ* ซึ่งเป็นคำสรรพนามวิภัตติที่หก พหูพจน์ ปุงลิงค์ หรือนปุงสกลิงค์ (genitive plural - masculine or neuter) ในที่นี้จึงไม่ขยายคำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า ซึ่งในที่นี้ คือ คำว่า “*เอตานิสานิ*” (ซึ่งเป็นสรรพนาม นปุงสกลิงค์ หมายถึง มงคลทั้งหลาย หรือ มงฺคลานิ ที่กล่าวถึงขั้นต้นนี้) เพราะตามหลักไวยากรณ์บาลี – สันสกฤต คำสรรพนามนั้นจะใช้แทนคำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด” (วารสารฯหน้า ๔๕)

ท่านผู้อ่านที่ไม่มีพื้นความรู้ทางภาษาบาลีคงจะงงว่าประเด็นอยู่ตรงไหน ผมขออนุญาตอธิบายแบบรวบรัดว่า ในภาษาบาลีมีคำอยู่จำพวกหนึ่ง เรียกว่า **นาม** คำจำพวกนามนี้แยกย่อยออกไปอีก เป็น *นามนาม คุณนาม สรรพนาม* (เขียนตามรูปบาลีเป็น *สัพพนาม*) ยกตัวอย่างในเรื่องที่กำลังพูดกันนี้ก็เช่น

มงฺคลํ เป็นนามนาม คือเป็นชื่อชนิดหนึ่ง แปลทับศัพท์เป็นไทยว่า *มงคล*

อุตฺตมํ เป็นคุณนาม แปลว่า *สูงสุด*

ถ้าเอ่ยขึ้นมาว่า **อุตฺตมํ** เดี่ยวๆ ก็ไม่สามารถจะทราบได้ว่า *อะไร* สูงสุด จึงต้องมีคำจำพวกนามนามมาเป็นตัวตั้ง หรือเป็นเจ้าของ เช่น **อุตฺตมํ มงฺคลํ** แปลว่า *มงคลอันสูงสุด* ในที่นี้ **อุตฺตมํ** ก็เป็นคุณนามของ **มงฺคลํ**

เอตานิสานิ รากเดิมเป็นสรรพนาม แปลว่า *เช่นนี้* เอ่ยขึ้นมาว่า เช่นนี้ *เฉยๆ* ก็ไม่รู้ว่า *อะไรเช่นนี้* ต้องมีคำจำพวกนามนามมาเป็นตัวตั้ง หรือเป็นเจ้าของเช่นเดียวกับคุณนาม ต่างกันแต่คุณนามแสดงลักษณะต่างๆ ของนามนาม แต่สรรพนามทำหน้าที่เพียงชี้เฉพาะลงไปว่าเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ ไม่ได้บอกว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ดีเลวอย่างไร เทียบกับภาษาอังกฤษก็คือคำจำพวก it this that นั่นเอง

ตํ เป็นสรรพนาม แปลว่า **นั้น** ต้องมีนามนามมาเป็นเจ้าของเช่นกัน เช่น *คนนั้น เรื่องนั้น สิ่งนั้น*

เตสํ ก็เป็นสรรพนาม แปลว่า *เหล่านั้น* (**ตํ** กับ **เตสํ** มาจากศัพท์เดิมคำเดียวกัน คือ **ต** (อ่านว่า ตะ) แต่ประกอบวิภัตติต่างกัน **ตํ** เป็นคำสรรพนาม เอกวจนะ นปุงสกลิงค์ วิภัตติที่หนึ่ง ทำหน้าที่ขยายคำที่เป็นประธานในประโยค ส่วน **เตสํ** ก็เป็นอย่างที่ท่าน มน.

บอกว่า “เป็นคำสรรพนาม พหุวจนะปุงลิงค์หรือนปุงสกลิงค์ วิภัตติที่หก” นั่นแหละ) พูดให้เข้าใจง่ายๆ ก็คือ **ตํ** แปลว่า *“มัน”* (it) ส่วน **เตสํ** แปลว่า "*แห่งมันทั้งหลาย*” หรือ “*ของมันทั้งหลาย*” (of them)

ท่าน มน.ตั้งข้อสงสัยว่า “ทำไมคำว่า *เตสํ* ซึ่งเป็นคำสรรพนาม... ในที่นี้จึงไม่ขยายคำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า”

ถามว่า “คำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า” คือคำว่าอะไร ?

ท่าน มน.เฉลยไว้เองในข้อความต่อมาว่า “ซึ่งในที่นี้ คือ คำว่า “*เอตาทิสานิ*”

นั่นหมายความว่า ตามความเข้าใจของท่าน มน.นั้น “เอตาทิสานิ” ก็คือ “คำนาม” ที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า

ถามว่า “เอตาทิสานิ” เป็น “คำนาม” ประเภทไหน? นามนาม คุณนาม หรือสรรพนาม?

ท่าน มน.ก็เฉลยไว้ในข้อความต่อมานั่นเองว่า “เป็นสรรพนาม นปุงสกลิงค์”

เอาข้อสงสัยของท่าน มน.มาพูดให้ชัดๆ ก็คือ มน.สงสัยว่า “ทำไมคำว่า “เตสํ” ซึ่งเป็นคำสรรพนามจึงไม่ขยายคำว่า “เอตาทิสานิ” ซึ่งเป็นคำสรรพนาม”

เราก็เลยได้ความรู้จากคำถามของท่าน มน.นี้เองว่า ท่าน มน.ไม่มีความรู้ทางภาษาบาลี เพราะผู้มีความรู้ทางภาษาบาลีจะไม่ตั้งคำถามที่ผิดหลักการเช่นนี้อย่างแน่นอน

หลักการก็คือ โดยปกติคำสรรพนามชนิดเดียวกันจะขยายคำสรรพนามด้วยกันเองไม่ได้

เอาคำแปลมาพูดให้เข้าใจชัดๆ ก็ว่า “*เช่นนี้*” (เอตาทิสานิ) ก็ยังไม่รู้ว่า *อะไร* เช่นนี้ “*เหล่านั้น*” (เตสํ) ก็ยังไม่รู้ว่า *อะไร* เหล่านั้น แล้วจะไปขยายกันได้อย่างไร?

ถ้าจะอ้างหลักไวยากรณ์ จะต้องบอกว่าทั้ง **เอตาทิสานิ** และ **เตสํ** ต่างก็เป็นสรรพนาม ทำหน้าที่ขยายคำนามอื่นด้วยกันทั้งคู่ ไม่ใช่มาทำหน้าที่ขยายกันเอง

แต่ทั้งๆ ที่ไม่รู้หลัก จึงได้ตั้งคำถามที่ผิดหลัก ท่าน มน.ก็ยังอุตส่าห์อ้างหลักการต่อไปอย่างหนักแน่นว่า “เพราะตามหลักไวยากรณ์บาลี – สันสกฤต คำสรรพนามนั้นจะใช้แทนคำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด” (วารสารฯ หน้า ๔๕)

ผมไม่มีความรู้ทางภาษาสันสกฤตจึงไม่สามารถยืนยันหลักไวยากรณ์สันสกฤตได้

แต่ยืนยันได้ว่าหลักไวยากรณ์บาลีนั้นไม่ได้เป็นอย่างที่ท่าน มน.อ้างนี้เสมอไป หรือถ้าจะพูดให้ขาดคำลงไปเลยก็พูดได้ว่าหลักไวยากรณ์บาลีไม่ได้เป็นอย่างที่ท่าน มน.อ้างนี้เลย ดูจากของจริงในคาถาสรุปมงคลสูตรข้างต้นนั้นเลยก็ได้

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ.

ในคาถานี้ถ้าดูเฉพาะคำที่เป็น "คำนาม" โดยยังไม่ต้องแยกว่าเป็นคำนามประเภทไหน ก็มีคำว่า เอตาทิสานิ โสตฺถึ ตํ เตสํ มงฺคลํ อุตฺตมํ

ถ้าแยกประเภทก็จะได้ดังนี้

เอตาทิสานิ (*เช่นนี้*) เป็นสรรพนาม

โสตฺถึ (*ความสวัสดี*) เป็นนามนาม

ตํ (*นั้น*) เป็นสรรพนาม

เตสํ (*เหล่านั้น*) เป็นสรรพนาม

มงฺคลํ (*มงคล*) เป็นนามนาม

อุตฺตมํ (*สูงสุด*) เป็นคุณนาม

ถ้าเอา **เตสํ** เป็นตัวตั้ง ถามว่า คำนามที่อยู่ใกล้ที่สุดที่ **เตสํ** จะใช้แทน ตามหลักไวยากรณ์บาลี - สันสกฤตที่ท่าน มน. อ้าง คือคำนามคำไหน

ถ้าเอาหลักที่ว่า "คำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด" เป็นเกณฑ์ ก็ต้องตอบว่า คำนามคำนั้นคือ **ตํ** และ **มงฺคลํ** ที่ห่างออกมาอีกก็ได้แก่ **โสตฺถึ** และ **อุตฺตมํ** ส่วน **เอตาทิสานิ** นั้นต้องเรียกว่าอยู่ห่างที่สุด

แต่ท่าน มน.ยืนยันว่า **เอตาทิสานิ** เป็นคำนาม "ที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า"

เป็นอันว่าคำยืนยันของท่าน มน.ก็ไปขัดกับหลักการของตัวเองเข้าอีก

คำสรรพนามชนิดเดียวกันจะขยายคำสรรพนามด้วยกันเองไม่ได้ แต่ท่าน มน.ยืนยันว่า **เอตาทิสานิ** ซึ่งเป็นคำสรรพนาม ต้องขยาย **เตสํ** ซึ่งก็เป็นคำสรรพนามชนิดเดียวกัน

ท่าน มน.ยืนยันว่า **เอตาทิสานิ** ต้องขยาย **เตสํ** โดยอ้างว่า "ตามหลักไวยากรณ์บาลี – สันสกฤต คำสรรพนามนั้นจะใช้แทนคำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด"

แต่ **เอตาทิสานิ** กลับอยู่ห่าง **เตสํ** มากที่สุด

ตามหลักไวยากรณ์ที่ผมเรียนมานั้น ทั้ง **เอตาทิสานิ** และ **เตสํ** ซึ่งเป็นคำสรรพนามทั้งคู่ ในทางหลัก "วากยสัมพันธ์" มีสถานะเป็น "วิเสสนะ" เท่ากัน คือจะต้องหาคำนามนามมาเป็นเจ้าของ เรียกตามภาษาของการแปลบาลีว่า ต้อง "โยค" นามนามเข้ามา

ตามที่แปลกันมา **เอตาทิสานิ** โยค **มงฺคลานิ** (มงคลทั้งหลาย) รวมกันเป็นสองคำ คือ **เอตาทิสานิ มงฺคลานิ** แปลว่า ซึ่งมงคลทั้งหลายเช่นนี้ ส่วน **เตสํ** โยค **เทวมนุสฺสานํ** (เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย) รวมกันเป็นสองคำ คือ **เตสํ เทวมนุสฺสานํ** แปลว่า แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น

เอตาทิสานิ โยค **มงฺคลานิ** นั้นไม่มีปัญหา ท่าน มน.ก็เห็นตรงกัน แต่ **เตสํ** โยค **เทวมนุสฺสานํ** นั้นท่าน มน.ไม่เห็นด้วย และยืนยันโดยอ้างหลักไวยากรณ์บาลี - สันสกฤตว่า ต้องโยค **มงฺคลานํ** เช่นเดียวกับ **เอตาทิสานิ** คือต้องเป็น **เตสํ มงฺคลานํ** แปลว่า *แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*

การที่ **เอตาทิสานิ** หมายถึง *มงคลทั้งหลาย* มิได้เป็นเหตุให้ **เตสํ** ต้องหมายถึงมงคลทั้งหลายไปด้วยแต่ประการใดเลย เพราะ **เอตาทิสานิ** มิได้เป็นคำขยายของ **เตสํ** ตามหลักไวยากรณ์บาลีที่ว่า คำสรรพนามชนิดเดียวกันจะขยายคำสรรพนามด้วยกันเองไม่ได้

ถ้าจะเอาใจช่วยท่าน มน. โดยยึดหลักของท่าน มน.เองว่า เตสํ จะต้องขยาย "คำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า" เราก็ควรจะมาทบทวนกันดูว่า คำนามในคาถานี้ที่ "ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า" มีคำว่าอะไรบ้าง ?

เอตาทิสานิ (*เช่นนี้*) เป็นสรรพนาม
โสตฺถึ (*ความสวัสดี*) เป็นนามนาม
ตํ (*นั้น*) เป็นสรรพนาม

ความจริงยังมีอีกคำหนึ่ง คือ **สพฺพตฺถ** นิยมแปลว่า ในที่ทั้งปวง (ที่ข้างต้นแปลไว้ว่า *ในทุกที่ ในทุกแห่ง*) คำนี้จะว่าไปแล้วก็ต้องนับว่าเป็นคำนามประเภทหนึ่ง แต่เป็นศัพท์ที่คงรูปตายตัว เอาไปแจกด้วยวิภัตติใดๆ ไม่ได้ ภาษาไวยากรณ์เรียกศัพท์ประเภทนี้ว่า "อัพยยศัพท์" คำว่า **สพฺพตฺถ** นี้เวลาแปลไม่นิยมให้โยคคำนามเข้ามาเป็นเจ้าของ คือสามารถแปลได้ความในตัวเองเลยว่า *ในที่ทั้งปวง* เพราะฉะนั้นจึงไม่อยู่ในประเด็นที่กำลังอภิปรายกันนี้ เพียงแต่ยกมาพูดกันให้หมดสิ้นไปเลยว่ามีคำอะไรบ้างที่ถูกพาดพิงถึง

เอตาทิสานิ กับ **ตํ** ขยาย **เตสํ** ไม่ได้ เพราะเป็นสรรพนามชนิดเดียวกัน คงมีแต่

โสตฺถึ ที่เป็นนามนาม แต่เมื่อเอาเกณฑ์ของท่าน มน. อีกข้อหนึ่งเข้ามาจับ คือ “คำนามพหุวจนะ” **โสตฺถึ** และ **ตํ** ก็ไม่เข้าเกณฑ์ เพราะเป็นเอกวจนะ แม้แต่จะไม่คำนึงถึงเรื่องวจนะ **โสตฺถึ** ก็คงไปขยาย **เตสํ** ไม่ได้อยู่นั่นเองเพราะความหมายไม่เข้ากัน คือถ้าเป็นคำขยายกัน ก็ต้องเป็น **เตสํ โสตฺถีนํ** แปลว่า “(นั่นคือมงคลอันสูงสุด) *แห่งความสวัสดีทั้งหลายเหล่านั้น*”

ดูเหมือนว่าท่าน มน.จะเอาความคิดความเข้าใจหรือความต้องการของตัวเองเป็นที่ตั้ง คือ อยากจะให้ **เอตาทิสานิ** กับ **เตสํ** หมายถึงสิ่งเดียวกันคือ **มงคล** (**เอตาทิสานิ มงฺคลานิ, เตสํ มงฺคลานํ**) แล้วไปเที่ยวอ้างหลักภาษามารับรอง แต่ก็อย่างที่ผมได้พูดไว้ข้างต้นว่า การที่ **เอตาทิสานิ** หมายถึง *มงคลทั้งหลาย* มิได้เป็นเหตุให้ **เตสํ** ต้องหมายถึง *มงคลทั้งหลาย*ไปด้วยแต่ประการใดเลย เพราะ **เอตาทิสานิ** มิได้เป็นคำขยายของ **เตสํ** ทั้งสองคำนี้เป็นอิสระจากกันและกัน ไม่สามารถจะเอาหลักไวยากรณ์หรือเนื้อความใดๆ มาเป็นตัวบังคับได้เลยว่า **เอตาทิสานิ** โยคคำไหน **เตสํ** ก็จะต้องโยคคำนั้นไปด้วย

อีกแง่หนึ่ง **เอตาทิสานิ** กับ **เตสํ** ถ้าดูตามรูปศัพท์ก็อาจอ้างได้ว่าเป็นลิงค์เดียวกัน

*ลิงค์เดียวกัน*ในที่นี้ต้องยึดเอาศัพท์ที่แสดงลิงค์ใดลิงค์หนึ่งชัดเจนเป็นตัวหลัก ซึ่งในที่นี้ก็คือ **เอตาทิสานิ** แสดงรูปนปุงสกลิงค์ชัดเจน ส่วน **เตสํ** นั้นตามรูปศัพท์เป็นได้ทั้งปุงลิงค์และนปุงสกลิงค์

ทีนี้ถ้าท่าน มน.ยืนยันว่า **เตสํ** จะต้องโยค **มงฺคลานํ** ก็เท่ากับยืนยันว่า **เตสํ** ในที่นี้เป็นนปุงสกลิงค์ เพราะ **มงฺคลานํ** เป็นนปุงสกลิงค์

แต่ถ้า **เตสํ** โยค **ปุคฺคลานํ** (หรือ **เทวมนุสฺสานํ**) ตามที่แปลกันมาแต่เดิม **เตสํ** ในที่นี้ ก็จะต้องเป็นปุงลิงค์ เพราะ **ปุคฺคลานํ** หรือ **เทวมนุสฺสานํ** เป็นปุงลิงค์

ปัญหาก็คือ เราไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า **เตสํ** ในที่นี้เป็นปุงลิงค์หรือนปุงสกลิงค์? เพราะ **ต** ศัพท์ (รูปเดิมของ **เตสํ**) ถ้าแจกด้วยวิภัตติที่หก ทั้งปุงลิงค์และนปุงสกลิงค์จะมีรูปเหมือนกัน คือเป็น **เตสํ**

วิธีที่จะพิสูจน์ได้ก็คือต้องเอา **ต** ศัพท์ ไปแจกด้วยวิภัตติอื่นที่มีรูปต่างกัน เช่น วิภัตติที่หนึ่งหรือวิภัตติที่สอง

เช่น แจกด้วยวิภัตติที่หนึ่ง พหุวจนะ ถ้าเป็นปุงลิงค์ จะได้รูปเป็น **เต** แต่ถ้าเป็นนปุงสกลิงค์ จะได้รูปเป็น **ตานิ**

คราวนี้ก็ลองใช้หลักวิชาการคิดให้เป็นเหตุเป็นผลว่า **เตสํ** ตรงนี้ ถ้าแจกด้วยวิภัตติที่หนึ่งจริงๆ จะเป็น **เต** หรือเป็น **ตานิ** ?

ถ้าคิดออกตามเหตุตามผล เราก็จะรู้ได้ว่า **เตสํ** จะต้องโยค **มงฺคลานํ** หรือโยค **ปุคฺคลานํ** (หรือ **เทวมนุสฺสานํ**)

ที่ว่ามานี้เป็นแค่แง่คิดเท่านั้น ผมเพียงแต่ชวนให้คิด แล้วก็ลองทำดู จะทำได้หรือทำไม่ได้ก็ควรคิดให้หมดทุกแง่

แต่ที่แน่นอนที่สุดก็คือ ในคาถาสรุปสุดท้ายที่กำลังอภิปรายกันอยู่นี้ ไม่มี "คำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า" ที่จะมาเป็นตัวขยาย **เตสํ** ได้เลย

ที่ว่ามานี้เป็นเหตุผลทางหลักภาษา

ยังมีเหตุผลทางหลักวรรณคดีอีกครับ หมายถึงเหตุผลทางหลักธรรมหรือการขบคิดถึงความหมายประกอบเข้าไปด้วย ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ขอให้สังเกตว่า มีคำที่ปรากฏซ้ำๆ กันในคาถาทุกบท ตั้งแต่บทที่ขึ้นต้นว่า **พหู เทวา มนุสฺสา จ** อันเป็นคำกล่าวของเทวดา และบทที่เป็นคำตรัสตอบของพระพุทธเจ้าที่เริ่มต้นว่า **อเสวนา จ พาลานํ** เป็นต้นมา คำที่ปรากฏซ้ำๆ กันก็คือคำว่า **มงฺคลมุตฺตมํ** (บทแรกว่า **พฺรูหิ <u>มงฺคลมุตฺตมํ</u>** บทอื่นๆ ว่า **<u>เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ</u>** บทสุดท้ายว่า **ตนฺเตสํ <u>มงฺคลมุตฺตมํ</u>**)

มงฺคลมุตฺตมํ (มาจาก **มงฺคลํ + อุตฺตมํ**) แปลว่า *เป็นอุดมมงคล* หรือ *เป็นมงคลอันอุดม* หรือ *เป็นมงคลอันสูงสุด* หมายความว่า การประพฤติปฏิบัติหรือการกระทำเช่นนั้นๆ (เช่นการไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นต้น) เป็นอุดมมงคล เป็นมงคลอันอุดม เป็นมงคลอันสูงสุด หรือเป็นยอดมงคลอยู่ในตัวเองแต่ละข้ออยู่แล้ว

ขอให้สังเกตว่า เมื่อพูดว่า *เป็นอุดมมงคล เป็นมงคลอันอุดม เป็นมงคลอันสูงสุด* แล้ว ก็จบความลงแต่เพียงแค่นั้น ไม่มีขยายความต่อไปว่า เป็นมงคลอันสูงสุดของอะไร หรือของใคร หรืออุดมสูงสุดกว่าอะไร

ถ้าสมมุติว่า คาถาบทอื่นๆ มีคำลงท้ายเหมือนคาถาบทสุดท้าย คือแทนที่จะเป็น **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** ก็กลับเป็น **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** เช่นนี้ทุกบท ถามว่า ระหว่างคำว่า *มงคลทั้งหลาย* กับคำว่า *เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย* คำนามที่จะต้องโยคมาเข้ากับ *เตสํ* นั้นควรจะเป็นคำอะไรจึงจะได้ความสนิทกลมกลืน ?

พูดใหม่ให้ชัดๆ –

ก การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด *แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*

ข การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด *แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น*

ข้อความสองประโยคนี้ ข้อไหนได้ใจความสนิทกลมกลืน เป็นเหตุเป็นผล ถูกหลักธรรมะ กว่ากัน?

ก่อนจะตอบ โปรดอย่าลืมว่า

๑ คำว่า **มงฺคลมุตฺตมํ** ในคาถาที่ ๑ ถึง ๑๑ กับ **มงฺคลมุตฺตมํ** ในคาถาที่ ๑๒ อันเป็นคาถาสรุปนั้นมีสถานะทางไวยากรณ์เท่ากัน และใช้ในความหมายเดียวกัน

๒ ท่าน มน.ฟันธงไปแล้วว่า **เตสํ** ในคาถาสรุปต้องโยค **มงฺคลานํ** โดยได้แปลคาถาบาทสุดท้ายที่ว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** ว่า "นั่นคือมงคลอันสูงสุด*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*"

เมื่อไม่ลืมทั้งสองเงื่อนไขนี้แล้ว ก็คงตอบเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากต้องเลือกข้อ **ก** เพราะถ้าเลือกข้อ **ข** ก็จะไม่สอดคล้องกับการวินิจฉัยแบบฟันธงของ มน. หมายความว่า เมื่อในคาถาสรุปแปลว่า "นั่นคือมงคลอันสูงสุด*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*" แล้วในคาถาอื่นๆ จะแปลว่า "นั่นคือมงคลอันสูงสุด*แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น*" ได้อย่างไร แปลอย่างนี้ก็ขัดแย้งกันทันที

แต่เมื่อเลือกข้อ **ก** แล้ว ย้อนกลับไปพิจารณาเหตุผล ก็จะขัดแย้งกันทันทีเหมือนกัน เพราะถ้าพูดว่า "การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น" ก็จะต้องเกิดคำถามว่า มีมงคลอะไรอีกหรือที่นอกเหนือไปจากมงคล ๓๘ เหล่านี้ ?

ในเมื่อมงคลแต่ละข้อล้วนแต่เป็นมงคลอันสูงสุดในตัวเองอยู่แล้ว คือมิได้หมายความว่ามงคลข้อนี้สูงกว่ามงคลข้อโน้น เช่น ข้อ ๙ สูงกว่าข้อ ๓ อะไรทำนองนี้ เพราะฉะนั้นก็ต้องหมายความว่า มงคลแต่ละข้อนั้นสูงสุดกว่ามงคลอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากมงคล ๓๘ นั่นเอง

ทีนี้ คำว่า **เตสํ** (กรุณาอย่าลืมว่าผมสมมุติว่ามีอยู่ในทุกคาถา) นั้น ถ้าหมายถึงมงคล ก็จะต้องเป็นมงคลที่ "ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า" มาแล้ว เพราะอยู่ๆ จะเอ่ยขึ้นมาว่า **เตสํ** โดยไม่มีคำนามนามกำกับไว้ด้วยก็จะไม่มีทางรู้ได้เลยว่า **เตสํ** หมายถึงอะไร

ถาม ในที่นี้มีมงคลอื่นนอกจากมงคล ๓๘ ที่ได้มีการเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้าหรือเปล่า

ตอบ ไม่มี ในพระสูตรนี้ยังไม่ได้เอ่ยถึงมงคลใดๆ มาก่อนเลย

แต่ถ้าดูคำอธิบายขยายความของอรรถกถา ก็จะพบว่า อรรถกถาเล่าเรื่องการคิดค้นหามงคลของมนุษย์ทั้งหลายเอาไว้ด้วย ว่ามีเป็น ๓ สำนักด้วยกัน คือ **สำนักทิฏฐมังคลิกะ** เห็นว่าการได้เห็นสิ่งดีๆ เป็นมงคล สำนัก**สุตมังคลิกะ** เห็นว่าการได้ฟังสิ่งดีๆ เป็นมงคล และสำนัก**มุตมังคลิกะ** เห็นว่าการได้รับรู้สิ่งดีๆ เป็นมงคล ใจความหลักก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสสิ่งดีๆ นั่นแหละคือมงคล

ดังนั้น ถ้าจะพูดว่ามงคลในพระพุทธศาสนาอุดมสูงสุดกว่าอะไรหรือกว่าสิ่งไรกันแล้ว ก็ต้องหมายถึงอุดมสูงสุดกว่ามงคลของสำนักมงคลทั้งหลาย ตลอดจนมงคลที่คนอื่นๆ คิดกันนั่นเอง

เมื่อบาทคาถาอื่นๆ ไม่มีคำว่า **เตสํ** เหมือนในบาทคาถาสุดท้าย ก็เท่ากับเป็นการบอกให้รู้ว่า ในการกล่าวเรื่องมงคลนี้

๑ ไม่มีความประสงค์ที่จะเน้นย้ำว่ามงคลของใครสูงสุดกว่าของใคร

๒ แต่ถ้าจะให้พูดว่ามงคลของใครสูงสุดกว่าของใคร ก็ต้องยืนยันว่ามงคลในพระพุทธศาสนาอุดมสูงสุดกว่ามงคลที่คนอื่นๆ คิดกัน แต่ไม่ต้องพูดก็ได้ ละไว้ฐานเข้าใจ

๓ ที่สำคัญก็คือ ในบรรดามงคลทั้งหมดที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้นี้ท่านไม่ได้จัดระดับหรือเปรียบเทียบกันเองว่าข้อไหนสูงกว่าข้อไหน ท่านบอกว่า แต่ละข้อเป็นอุดมมงคล คือเป็นยอดมงคลอยู่ในตัวเอง ปฏิบัติข้อไหนก็เป็นอุดมมงคลทันที ไม่ใช่ว่าต้องทำข้อโน้นด้วย ข้อนี้จึงจะเป็นอุดมมงคล หรือว่าต้องทำให้ครบทุกข้อจึงจะเป็นอุดมมงคล

ทีนี้ เมื่อมาถึงคาถาสรุป ท่านสรุปว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** (แปลว่า *นั่นคือมงคลอันสูงสุด แห่ง – เหล่านั้น*) **เตสํ** ในที่นี้จะหมายถึงมงคลอะไรที่ไหนอีกเล่า?

- มงคลของสำนักอื่นๆ ก็มิได้ “ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า”

- มงคลในชุดนี้ด้วยกันเอง ท่านก็ไม่ได้จัดระดับหรือต้องการจะเปรียบเทียบกันเองแต่ประการใด

นี่เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่แสดงว่า **เตสํ** ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง **มงคล** อย่างที่ท่าน มน. เข้าใจ

ประการที่สอง มงคลในพระพุทธศาสนานั้นต้องเกิดจากการกระทำ หรือการประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เช่น การไม่คบคนพาล เป็นอุดมมงคลข้อหนึ่ง การคบบัณฑิตก็เป็นอุดมมงคลอีกข้อหนึ่ง ไม่ใช่ว่าได้อะไรมาหรือมีอะไรไว้ก็เป็นมงคล อย่างที่มีผู้กล่าวว่า มงคลในพระพุทธศาสนาเป็น มงคล**ทำ** ไม่ใช่ มงคล**มี**

คราวนี้ลองถามท่าน มน.ว่า ที่ท่านว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** ต้องแปลว่า “นั่นคือ

มงคลอันสูงสุด*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*” และไขความว่า “คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘” นั้น มงคลข้อนี้เป็นการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติอะไร ?

คำถามนี้ท่าน มน.มีคำอธิบายไว้ว่า

“เมื่อแปลได้ข้อความในลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าโศลกสุดท้ายของมงคลสูตรนี้ต่างหากคือมงคลอีกมงคลหนึ่ง คือยอดมงคล นั้นคือเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับเป็นยอด*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*” (วารสารฯ หน้า ๔๖)

อ่านคำอธิบายแล้วก็ยังมองไม่เห็นว่ามีการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติอะไร ?

“*ปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้*” คืออะไร?

เอตาทิสานิ ที่วงเล็บเข้าไว้นั่น หมายความว่ากระไร?

ผมจะลองพยายามเข้าใจเจตนาของท่าน มน. คือ ที่ว่า “โศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*)” ท่านคงหมายถึง

๑ ข้อความอันเป็นคำตรัสของพระพุทธเจ้าตั้งแต่คำว่า **อเสวนา จ พาลานํ** เป็นต้นมา อันเป็นข้อความก่อนที่จะถึงคำว่า “เอตาทิสานิ” *หรือไม่ก็*

๒ ความหมายที่มีอยู่ในคำว่า “เอตาทิสานิ” นั่นเอง

แต่ไม่ว่าจะหมายถึงข้อไหน ก็คงได้ความเท่ากันตรงกันนั่นก็คือหมายถึง *มงคลทุกข้อที่กล่าวมาแล้ว*

เพราะฉะนั้น คำที่ว่า “ปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้” จึงหมายความว่า การปฏิบัติตั้งแต่ *ไม่คบคนพาล* เรื่อยมาจนถึง *จิตเกษม* นี่แหละ “นับเป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘”

หวังว่าผมคงเข้าใจเจตนาของท่าน มน.ถูกต้องนะครับ

ถ้าเป็นอย่างที่เข้าใจนี้ ก็จะเกิดข้อถกเถียงตามมาหลายข้อ เช่น

๑ การปฏิบัติแต่ละอย่าง เช่น ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นต้น ก็เป็นอุดมมงคลแต่ละข้ออยู่ในตัวเองเรียบร้อยแล้ว ยังจะมีการปฏิบัติอะไรที่นอกเหนือไปจาก *ไม่คบคนพาล* เรื่อยมาจนถึง *จิตเกษม* นี่อีกกระนั้นหรือจึงจะเกิดเป็นยอดมงคลอะไรนั่นขึ้นมา?

๒ ถ้าท่าน มน.จะหมายถึงว่า *การปฏิบัติให้ได้ครบหมดทุกข้อตั้งแต่ไม่คบคนพาลจนถึงจิตเกษมนั่นแหละจึงจะนับว่าเป็นมงคลอีกข้อหนึ่ง เป็นข้อที่ ๓๘ อันเป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลาย* ดังนี้ละก็ คงต้องอธิบายกันเป็นการใหญ่ว่า มงคลในพระพุทธศาสนาที่เรากำลังพูดถึงอยู่นี้พระพุทธเจ้าท่านตรัสสอนให้มีความหมายเช่นที่ว่านี้หรือ?

๓ ถ้าเป็นอย่างที่ว่าในข้อ ๒ เราก็ต้องปรับแก้กระบวนความเข้าใจกันใหม่หมดเลย นั่นคือ จะต้องเข้าใจกันเสียใหม่ว่า มงคลในพระพุทธศาสนานั้นมี ๒ ระดับ คือ มงคลธรรมดา และ ยอดมงคล

มงคลธรรมดา ก็หมายถึงมงคลแต่ละข้อ เช่น ไม่คบคนพาลเป็นมงคลข้อหนึ่ง คบบัณฑิตเป็นมงคลข้อหนึ่ง ไปจนถึงจิตเกษมเป็นมงคลข้อหนึ่ง ใครปฏิบัติข้อไหนได้ก็เป็นมงคลเฉพาะข้อนั้นๆ อันเป็นความหมายดั้งเดิมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้

ส่วน *ยอดมงคล* เป็นมงคลที่ท่าน มน.คิดค้นขึ้นมาสอนเสริมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้สูงขึ้นไปอีก หมายถึงการปฏิบัติให้ครบหมดทุกข้อตั้งแต่ไม่คบคนพาลจนถึงจิตเกษม ไม่ขาดตกบกพร่องไปแม้แต่ข้อเดียว ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่งก็ไม่สำเร็จเป็นยอดมงคล

ที่ต้องหมายความแบบนี้ก็เพราะท่าน มน.ได้อธิบายไว้เองว่า “นั้นคือเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับเป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘”

คำว่า “มงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้” ไม่ได้บอกว่าข้อไหนบ้าง แต่ดูตามเจตนาแล้ว ต้องหมายถึงทั้งหมดทุกข้อ ไม่เว้นข้อไหนเลย เพราะถ้าเว้น ปัญหาจะเกิดตั้งแต่ต้นไปเลยว่า จะเว้นข้อไหนด้วยเหตุผลอะไร คงจะต้องมีคนโต้แย้งได้เสมอว่า ทำไมจึงเว้นข้อนั้น ทำไมไม่เว้นข้อโน้น และถ้าเว้นได้ข้อหนึ่ง ก็จะต้องมีเหตุให้เว้นข้ออื่นๆ อีก จนในที่สุดก็จะไม่เหลือมงคลข้อไหนไว้ให้ปฏิบัติเพราะเว้นได้หมดทุกข้อ ถ้าเป็นอย่างนี้ความเป็นยอดมงคลก็จะไม่เหลือด้วยเช่นกัน

เพราะฉะนั้น สรุปว่า ยอดมงคลต้องเกิดจากการปฏิบัติมงคลได้ครบถ้วนทุกข้อตั้งแต่ไม่คบคนพาลจนถึงจิตเกษม ผิดจากนี้ย่อมไม่เป็นยอดมงคล

๔ ความในข้อ ๓ ที่ว่ามานี้ เป็นเรื่องที่ผมพยายามจะช่วยอธิบายเจตนาของท่าน มน.ให้ชัดเจนขึ้น สมมุติว่านั่นเป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง คำถามก็ตามมาอีกว่า จะมีเทวดาและมนุษย์สักกี่คนที่ปฏิบัติยอดมงคลได้?

ยกตัวอย่างเล่นๆ ให้ฟังก็แล้วกัน คนที่พ่อแม่ตายหมด คนที่ไม่มีบุตรภรรยาสามีย่อมชวดที่จะได้บรรลุยอดมงคลแน่นอน คนที่ยังทำพระนิพพานให้แจ้งไม่ได้ คนที่จิตยังไม่ปราศจากธุลี จนถึงมีจิตเกษม คือจิตปราศจากกิเลส ก็ชวดอีกเหมือนกัน

๕ ในคำตรัสของพระพุทธเจ้าทุกคาถา จะย้ำว่า **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** คำนี้เป็นคาถาบาทหนึ่ง ประกอบด้วยศัพท์ **เอตํ** + **มงฺคลํ** + **อุตฺตมํ**

เอตํ + **มงฺคลํ** = **เอตมฺมงฺคลํ**

มงฺคลํ + **อุตฺตมํ** = **มงฺคลมุตฺตมํ**

เอตํ + **มงฺคลํ** + **อุตฺตมํ** = **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**

แปลดังนี้

เอตํ = *นั่น* (คือการปฏิบัติแต่ละข้อ เช่น ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต)

มงฺคลมุตฺตมํ = *เป็นยอดมงคล* (แปลตามสำนวนของท่าน มน.)

ก็หมายความว่าการปฏิบัติแต่ละข้อๆ นั่นเป็นยอดมงคลอยู่ในตัวเองแล้ว ไม่ได้หมายความว่าต้องปฏิบัติให้ได้ครบถ้วนทุกข้อจึงจะเป็นยอดมงคล

ขอให้เทียบกับคาถาสรุป บาทสุดท้ายที่ว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** คำว่า **มงฺคลมุตฺตมํ** นั้นมีสถานะทางไวยากรณ์เท่ากัน และใช้ในความหมายเดียวกันกับในทุกๆ คาถาดังที่ผมได้กล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้นจึงไม่มีมงคลอะไรที่จะมาเป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลายอีกข้อหนึ่งอย่างที่ท่าน มน.เข้าใจ

ถ้าจะแย้งว่า คาถาอื่นๆ ไม่มี **เตสํ** ก็เพราะพระพุทธเจ้าประสงค์จะตรัสว่ามงคลแต่ละข้อเป็นยอดมงคลเฉยๆ จึงไม่ต้องมีปัญหาว่าเป็นยอดของอะไร แต่คาถาสรุปมีคำว่า **เตสํ** ก็เพราะทรงประสงค์จะตรัสว่า มีการกระทำอีกอย่างหนึ่งที่เป็นยอดของ **เตสํ** คือยอดของมงคลทุกข้อที่กล่าวมาแล้ว -

ถ้าแย้งอย่างนี้ ก็จะต้องย้อนถามด้วยคำถามที่เคยถามมาแล้ว นั่นคือ *การกระทำอะไรล่ะที่เป็นยอดของมงคลทุกข้อตามที่กล่าวมาแล้วนั้น?*

ถ้าตอบให้เป็นเหตุเป็นผล การกระทำที่ท่าน มน.อ้างว่าเป็นมงคลอีกข้อหนึ่ง เป็นมงคลที่ ๓๘ นี้ จะต้องเป็นการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติที่แปลกแตกต่างไปจากมงคลทุกๆ ข้อที่กล่าวมาแล้ว

ถามว่า การกระทำที่ว่านี้คือการกระทำอะไร หรือการประพฤติปฏิบัติอะไรหรืออย่างไร?

คำตอบก็อย่างที่ตอบมาแล้ว คือ “ผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อน

หน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับเป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘”

ก็คือการไม่คบคนพาลจนถึงมีจิตเกษมนั่นเองที่เป็น “*ยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*”

คำว่า “*มงคลทั้งหลายเหล่านั้น*” หมายถึงอะไร? ก็ต้องหมายถึงการไม่คบคนพาลไปจนถึงมีจิตเกษมนั่นเอง

ก็การไม่คบคนพาล จนถึงมีจิตเกษมนั้น แต่ละข้อท่านตรัสว่าเป็นยอดมงคลอยู่แล้ว ถ้าจะมีอะไรเป็นยอดกว่านี้ สิ่งนั้นจะต้องเป็นการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติที่แปลกแตกต่างไปจากมงคลทุกๆ ข้อที่กล่าวมาแล้ว ใช่หรือไม่

ขอให้ลองพูดเต็มๆ ดู ก็ได้ คือพูดว่า “การไม่คบคนพาล -- การมีจิตเกษม เป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลายคือการไม่คบคนพาล -- การมีจิตเกษม”

ลองพูดให้กระชับเข้าไปอีกว่า “การไม่คบคนพาลเป็นยอดแห่งการไม่คบคนพาล”

ลองฟังอีกนัยหนึ่ง

เหมือนกับเราพูดกันว่า มีมงคลอยู่ชุดหนึ่ง จำนวน ๓๗ ข้อ

แล้วก็มีคนมาบอกเราว่า ยังมีมงคลอยู่อีกข้อหนึ่ง เป็นข้อที่ ๓๘ เป็นยอดแห่งมงคลทั้ง ๓๗ ข้อนั้น

เราก็ถามว่า มงคลข้อที่ ๓๘ นี้คืออะไร

เขาก็ตอบว่า การปฏิบัติตามมงคลทั้ง ๓๗ ข้อนั่นแหละคือมงคลข้อที่ ๓๘

ถ้าเราไม่คบคนพาล นั่นแปลว่าเราปฏิบัติมงคลข้อที่ ๑ เราคบบัณฑิต ก็คือเราปฏิบัติมงคลข้อที่ ๒ แล้วเราก็ปฏิบัติมงคลข้อที่ ๓ – ๔ – ๕ ฯลฯ จนถึง – เรามีจิตเกษม ก็คือเราปฏิบัติมงคลข้อที่ ๓๗ (ตามวิธีนับของท่าน มน.)

แล้วการทำอะไรล่ะคือมงคลข้อที่ ๓๘ ?

เมื่อเขาตอบว่า คือการปฏิบัติตามมงคลทั้ง ๓๗ ข้อ

การปฏิบัติอย่างนั้นจะเป็นมงคลข้อที่ ๓๘ ได้อย่างไร เพราะเมื่อปฏิบัติตามมงคลทั้ง ๓๗ ข้อ นั่นก็คือเราปฏิบัติมงคลข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๓๗ อยู่นั่นเอง

แล้วมงคลข้อที่ ๓๘ อยู่ตรงไหน?

ท่านผู้ใดเข้าใจว่ากระไรครับ?

หรือจะลองพูดโดยอ้างเป็นตัวเลข บางทีจะมองเห็นความไร้เหตุผลได้ง่ายขึ้น คือ

- การกระทำตาม ๑ ถึง ๓๗ แต่ละหน่วย เป็นยอดมงคล
- การกระทำตาม ๑ ถึง ๓๗ นั่นแหละ เป็นยอดของ ๑ ถึง ๓๗ และเป็นหน่วยที่ ๓๘ ด้วย

ท่านผู้ใดเข้าใจว่ากระไรครับ?

คิดหยาบๆ ง่ายๆ ก็ดูเหมือนว่ามีเหตุมีผล

คือ ๓๘ จะต้องเป็นอะไรอีกอย่างหนึ่งที่ต่างจาก ๑ ถึง ๓๗ = มีการกระทำอะไรอีกอย่างหนึ่งที่ต่างจากมงคลทุกข้อที่กล่าวมาแล้ว

แต่เมื่อคิดให้ละเอียดลงไป ก็จะเห็นว่าไม่เป็นเหตุเป็นผลอะไรเลย

เพราะกลายเป็นว่า ๑ ถึง ๓๗ นั่นเองคือ ๓๘ = "อะไรอีกอย่างหนึ่ง" ที่ว่านั่นก็ไม่ใช่อะไรที่นอกไปจากมงคลแต่ละข้อที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง

แนวคิดแบบนี้ท่านผู้ใดจะเข้าใจว่ากระไรกันบ้างละครับ?

ท่าน มน.จะกรุณาชี้ให้ดูหน่อยได้ไหมครับว่า มงคลข้อที่ ๓๘ ของท่านอยู่นอกเหนือไปจากข้อที่ ๑ ถึง ๓๗ ได้อย่างไร?

๖ แค่ปัญหาที่ถามในข้อที่แล้วว่า มงคลข้อที่ ๓๘ ตามที่ท่าน มน. อ้างคือทำอะไรเท่านี้ก็ตอบให้เป็นเหตุเป็นผลไม่ได้อยู่แล้ว ขอแถมคำถามเล่นๆอีกข้อหนึ่งว่า มงคลแต่ละข้อนั้นท่านมีคำเรียกเป็นศัพท์เฉพาะทุกข้อ เช่น

พาลาเสวนา *การไม่คบคนพาล* (ข้อ ๑)

ปัณฑิตเสวนา *การคบบัณฑิต* (ข้อ ๒)

สุภาสิตวาจา วาจาสุภาษิต (จากศัพท์เต็มๆ ว่า **สุภาสิตา จ ยา วาจา**) (ข้อ ๑๐)

แม้แต่ข้อที่เป็นประโยคยาว คือ **ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ** ท่านก็สรุปเป็นคำศัพท์สั้นๆ ไว้ว่า **อกัมปิตจิต** จิตไม่หวั่นไหว (ข้อ ๓๕ ตามวิธีนับที่ยุติแล้ว) ถามว่า มงคลข้อที่ ๓๘ ตามที่ท่าน มน.อ้างนั้น จะเรียกเป็นศัพท์สั้นๆ ว่ากระไร?

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๔ -

คำ / ความ ที่ถูกมองข้าม

ความจริงแล้ว ในคาถาสรุปนั้นมีข้อความอื่นอีกด้วยซึ่งควรจะนำมาพิจารณาให้ครบถ้วนกระบวนความ และถ้าพิจารณาครบถ้วนแล้วก็อาจจะมองเห็นเงื่อนแง่ที่ชัดเจนขึ้น

บัดนี้จึงขอให้เรามาพินิจถ้อยคำและความหมายในคาถาสรุปนั้นกันอีกที ข้อความในคาถาเป็นดังนี้

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ

เกี่ยวกับคำแปลของคาถานี้ ท่าน มน.เขียนไว้ในวารสารฯ หน้า ๔๕ ว่า

...ที่แปลกันเป็นภาษาไทยตามแบบจารีตประเพณีได้ความว่า
"บุคคลเหล่าใดกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว
ย่อมเป็นผู้ไม่ปราชัย ในทุกที่
ย่อมเข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง

นั่นคือมงคลอันสูงสุด*แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น”*

และในหน้าเดียวกันนั้นได้เขียนไว้อีกตอนหนึ่งว่า

หากพิจารณาตามเหตุผลทางไวยากรณ์นี้ โศลกสุดท้ายของมงคลสูตร ถอดความออกเป็นภาษาไทยได้ดังนี้คือ

“บุคคลเหล่าใดกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว
ย่อมเป็นผู้ไม่ปราชัย ในทุกที่
ย่อมเข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง
นั่นคือมงคลอันสูงสุด*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น”*

จะเห็นได้ว่าถ้อยคำสำนวนในคำแปล “ตามแบบจารีตประเพณี” ดังที่ท่าน มน. เรียก กับที่ท่าน มน. “ถอดความออกเป็นภาษาไทย” ไม่มีอะไรต่างกันเลย จะมีก็แต่ “ถ้อยความ” ตรงที่แปลคำว่า **เตสํ** เท่านั้นที่แตกต่างกันไปคนละความ คือ

คำแปล “ตามแบบจารีตประเพณี” แปลว่า “*แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น*”

คำ “ถอดความออกเป็นภาษาไทย” ของท่าน มน.แปลว่า “*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*”

ขอย้อนไปที่ประเด็นความเข้าใจของท่าน มน.ที่ว่า “เมื่อแปลได้<u>ข้อ</u>ความในลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าโศลกสุดท้ายของมงคลสูตรนี้ต่างหากคือมงคลอีกมงคลหนึ่ง คือยอดมงคล นั้นคือเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับเป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘” (วารสารฯ หน้า ๔๖)

หลักที่เราเข้าใจตรงกันก็คือ การกระทำอย่างหนึ่งนับเป็นมงคลข้อหนึ่ง ถ้าคาถาสุดท้ายนี้เป็นมงคลข้อที่ ๓๘ จริงแล้วไซร้ ถามว่ามีการกระทำอะไร หรือเหตุการณ์อะไรบ้างอยู่คาถานี้

ขอความกรุณาท่านผู้อ่านย้อนไปดูที่คำแปลอีกทีเถิดครับ

ดูตามคำแปลแล้วจะเห็นได้ว่า มีเหตุการณ์อยู่ ๓ รายการ คือ

๑ กระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว

๒ ไม่ปราชัย ในทุกที่

๓ เข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง

ถามว่า ในเมื่อมีการกระทำ ๓ อย่าง ทำไมจึงไม่นับเป็นมงคล ๓ ข้อ?

ดูที่ท่าน มน. กล่าวต่อมาว่า "นั้นคือเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับเป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘" ก็เห็นได้ชัดว่า ท่านนับเฉพาะเหตุการณ์ในข้อ ๑ (กระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว) เท่านั้น เป็นมงคลข้อที่ ๓๘

แล้ว "ไม่ปราชัย ในทุกที่" กับ "เข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง" ทำไมไม่นับเป็นมงคลอีก ๒ ข้อด้วยเล่า?

ท่าน มน. จะกรุณาอธิบายเหตุผลให้เข้าใจได้หรือไม่?

เหตุผลในข้อนี้ก็คือ "กระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว" เป็นการแสดงเหตุ ส่วน "ไม่ปราชัย ในทุกที่" กับ "เข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง" เป็นการแสดงผลจากการ "กระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว"

ดูตามรูปประโยคภาษาบาลี จะเห็นได้ว่าท่านตรัสว่า **เอตาทิสานิ กตฺวาน** แปลว่า ใครก็ตามกระทำ คือประพฤติปฏิบัติตามมงคลเหล่านี้แล้ว จึงจะ **สพฺพตฺถมปราชิตา** เป็นผู้ไม่ปราชัยในทุกที่ และ **สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ** เข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง

หมายความว่า ไม่ใช่ว่าอยู่ๆ ก็ไม่ปราชัยและเข้าถึงความสวัสดีได้เองลอยๆ

สรุปว่าถ้าไม่มีการกระทำตามมงคลเหล่านี้ ความไม่ปราชัยและการเข้าถึงความสวัสดีก็มีขึ้นไม่ได้

ความไม่ปราชัยและการเข้าถึงความสวัสดีจึงไม่ใช่มงคลอีกข้อหนึ่งหรืออีกสองข้อ หากแต่ว่าเป็นผลอันเกิดจากการปฏิบัติตามมงคลทั้งหลายตั้งแต่การไม่คบคนพาลมาจนถึงการมีจิตเกษม ซึ่งประมวลไว้ครบถ้วนหมดแล้วในคำว่า **เอตาทิสานิ (มงฺคลานิ)**

แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ คำว่า "กระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว" ก็ไม่ได้บ่งบอกเลยว่ามีการกระทำอะไรเพิ่มขึ้นจากการปฏิบัติตามมงคลแต่ละข้อที่กล่าวมาข้างต้นอันจะพึงนับได้ว่าเป็นมงคลอีกข้อหนึ่ง ตามหลักที่เราเข้าใจตรงกันว่า มีการกระทำขึ้นมาอย่างหนึ่ง จึงจะนับเป็นมงคลข้อหนึ่ง

ในเมื่อคาถาสรุปสุดท้ายนี้มิได้มีการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติอะไรเพิ่มขึ้นก็เท่ากับมิได้มีมงคลข้อที่ ๓๘ อยู่ในคาถานี้แต่ประการใดทั้งสิ้นนั่นเอง

คราวนี้ขอให้เรามาช่วยกันพินิจว่ามีเงื่อนแง่อะไรอยู่บ้างในคาถาและคำแปลนั้น

อันดับแรก ขอให้สังเกตว่า ในการพินิจเรื่องมงคลนี้ ท่าน มน.สนใจเฉพาะคำว่า **เอตาทิสานิ กับ เตสํ** เท่านั้น แทบจะไม่เอ่ยถึงถ้อยคำอื่นๆ เลย ทั้งๆ ที่ถ้อยคำอื่นๆ ล้วนแต่มีความเกี่ยวพันกันอย่างสำคัญทั้งสิ้น

เมื่อคราวที่ท่านเขียนบทความเรื่อง **พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร** ท่านวินิจฉัยว่า *พระพุทธเจ้าประชวรมีอาการหนาวสั่น* โดยวิเคราะห์จากการที่รับสั่งให้ปูผ้าสังฆาฏิถึง ๔ ชั้น

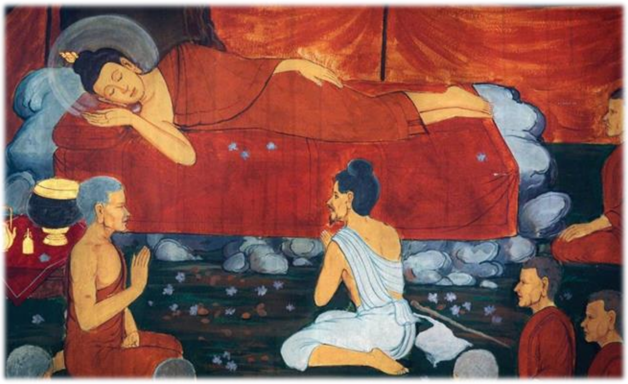

ท่านมองอยู่แค่นี้ แต่ไม่ได้ศึกษาว่าการปูผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้นหมายถึงอะไร และไม่ได้ดูต่อไปว่า

- พระพุทธเจ้าประทับนั่งบนผ้าสังฆาฏิ มิได้ทรงห่มผ้าสังฆาฏิ
- เมื่อเสด็จต่อไปถึงแม่น้ำ ทรงลงสรงในแม่น้ำ

ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับอาการหนาวสั่นทั้งสิ้น

นี่นับเป็นบุคลิกพิเศษของท่าน คือมองจุดเดียวแล้ววินิจฉัยเรื่องราวแบบดิ่งไปทางเดียวโดยไม่เอาข้อมูลอื่นๆ เข้ามาพิจารณาด้วย

มาพินิจคาถาสรุปมงคลกันต่อไป

โปรดสังเกตว่า คาถาและคำแปลนั้นตรงกันวรรคต่อวรรค คือ

เอตาทิสานิ กตฺวาน	=	บุคคลเหล่าใดกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว
สพฺพตฺถมปราชิตา	=	ย่อมเป็นผู้ไม่ปราชัย ในทุกที่
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ	=	ย่อมเข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง

ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ = นั่นคือมงคลอันสูงสุดแห่ง – เหล่านั้น

ในที่นี้ขอตัดถ้อยคำที่แตกต่างกัน คือ *“เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”* และ *“มงคลทั้งหลาย”* ออกไปก่อน เพื่อจะได้ไม่มีถ้อยคำที่จะมาจูงใจให้คล้อยตาม

ต่อไปก็มาดูกันว่า จะแปลคาถานี้กันอย่างไร เริ่มตรงที่ว่าคาถานี้แบ่งเป็นประโยคได้กี่ประโยค

คำตอบคือ **เอตาทิสานิ** ถึง **คจฺฉนฺติ** เป็นประโยคหนึ่ง **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** เป็นอีกประโยคหนึ่ง (ท่านที่ไม่มีพื้นทางภาษาบาลีกรุณาทนอ่านสักหน่อยนะครับ)

ประธานของประโยคแรกไม่ปรากฏอยู่ในประโยค กริยาคือ **คจฺฉนฺติ** เวลาแปลต้องเติมคำที่เป็นประธานเข้ามา ซึ่งก็คือคำที่แปลไว้ว่า “บุคคลเหล่าใด” นั่นเอง คำว่า “บุคคลเหล่าใด” แปลกลับเป็นคำบาลีก็คือ **เย ปุคฺคลา**

ท่าน มน.เขียนไว้ตอนหนึ่งซึ่งผมเห็นว่าน่าจะเกี่ยวข้องกับวิธีการแปลตอนนี้ ขอยกมาให้อ่านกันตรงนี้

ในวิธีการแปลแบบนี้ ศัพท์คำว่า “เตสํ” ซึ่งตามรูปศัพท์ เป็นคำสรรพนาม พหุวจนะปุงลิงค์หรือนปุงสกลิงค์ วิภัตติที่หก (genitive plural of masculine/neuter) แสดงความเป็นเจ้าของซึ่งขยายคำนามศัพท์ “พหูเทวา” อันเป็นคำแรกของโศลกที่หนึ่งของมงคลสูตร (วารสารฯ หน้า ๔๕)

คือท่าน มน.กำลังชี้ให้เห็นว่า ตามที่แปลกันมา คำว่า **เตสํ** (ซึ่งจะอภิปรายข้างหน้า) แปลว่า “*แห่ง* (เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย) *เหล่านั้น*” ที่ต้องหมายถึงเทวดาและมนุษย์ ก็เพราะผู้แปลเข้าใจว่า คำว่า **เตสํ** มีความเกี่ยวข้องกับคำว่า **พหูเทวา** (คำนี้อันที่จริงต้องแยกเป็น **พหู เทวา**) ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรค (บาท) แรกของคาถาที่ ๑ ในมงคลสูตร (= **พหู เทวา มนุสฺสา จ ...**)

แต่ความจริงแล้ว **พหู เทวา** ในที่โน้นไม่จำเป็นต้องมาเกี่ยวข้องกับ **เตสํ** ในที่นี้เลย หมายถึงว่า แม้ไม่คำนึงถึงคำว่า **พหู เทวา** ในคาถาที่ ๑ หรือแม้แต่ไม่ต้องเอาคาถาที่ ๑ ทั้งคาถามาเกี่ยวข้องด้วยเลย พิจารณาเฉพาะข้อความในคาถาสรุปนี้เองล้วนๆ ก็ยังมีหลักที่สามารถใช้แปลคำว่า **เตสํ** ให้ถูกต้องได้อยู่นั่นเอง

หลักที่ว่านี้ก็คือ ถ้าเราหา "ประธาน" ของประโยคแรกในคาถาสรุปนี้พบ เราก็จะพบคำนามที่เป็นเจ้าของ **เตสํ** หรือคำที่ **เตสํ** จะต้องขยายด้วยเช่นกัน

และตามหลักไวยากรณ์บาลีนั้น ทุกประโยคจะต้องมีประธาน ถ้าตัวประธานไม่ปรากฏอยู่ในที่นั้น ก็จะต้องมีวิธีสรรหามาจนได้

วิธีที่เป็นสามัญด้วย ทั้งสำคัญด้วยก็คือ พิจารณาว่าคำกริยาตลอดจนคุณศัพท์ทั้งหลายที่มีอยู่ในประโยคนั้นตามรูปความแล้วควรจะเป็นการกระทำหรือคุณสมบัติของใครได้บ้าง

อย่างในประโยคที่กำลังอภิปรายกันอยู่นี้ ตัวประธานไม่ปรากฏ เราก็ต้องดูว่า

กตฺวาน (*กระทำแล้ว*) ใครทำ? ใครที่สามารถทำกิริยาที่เรียกว่า "กระทำ" นี้ได้?

อปราชิตา (*ผู้ไม่ปราชัย*) ใครไม่ปราชัย? ใครไปทำอะไรมาจึงไม่ปราชัย?

คจฺฉนฺติ (*ย่อมไป, ย่อมถึง*) ใครไป ใครถึง?

บริบทหรือข้อความแวดล้อมจะค่อยๆ ตะล่อมเข้าไปจนในที่สุดเราก็จะวินิจฉัยได้ว่า ประธานในประโยคนั้นควรจะเป็นใคร หรือคำว่าอะไร โดยที่ไม่จำเป็นต้องไปเอาคำว่า **พหู เทวา** หรือคำอะไรก็ตามที่เคยปรากฏหรือเคยพูดไว้ที่ไหนๆ ตั้งแต่ครั้งไหนๆ มาโยงใยเข้าด้วยกันแต่ประการใดทั้งสิ้น

พอหาประธานได้ถูกต้องแล้ว ข้อความในประโยคก็จะชัดเจนและสมบูรณ์ครบถ้วน ความสมบูรณ์ครบถ้วนของประโยคหนึ่งย่อมจะส่อหรือส่องให้เห็นความหมายของประโยคต่อๆ ไปอยู่ในตัว

คราวนี้ผมจะขอแปลแบบที่เรียกกันว่า "ยกศัพท์" เพื่อท่านที่ไม่มีพื้นทางภาษาบาลีจะได้พอตามทันบ้าง คำแปลนั้นจะถือเอาตามที่แปลไว้ข้างต้นนั้นเป็นหลัก

(เย ปุคฺคลา บุคคลเหล่าใด) กตฺวาน กระทำแล้ว เอตาทิสานิ (มงฺคลานิ) ซึ่งมงคลเหล่านี้ อปราชิตา (สพฺพตฺถมปราชิตา มาจากการสนธิกันของคำ ๒ คำ คือ สพฺพตฺถ + อปราชิตา) เป็นผู้ไม่ปราชัย (หุตฺวา เป็น) สพฺพตฺถ ในทุกที่ คจฺฉนฺติ ย่อมเข้าถึง โสตฺถึ ซึ่งความสวัสดี สพฺพตฺถ ในทุกแห่ง

ประโยคแรกจบลงแค่นี้

ตามหลักไวยากรณ์ภาษาบาลีกำหนดว่า "เมื่อมี **ย** ต้องมี **ต** รับ เสมอไป" (มียกเว้นบางกรณี) เรียกกันว่า "ประโยค ย – ต" **ย** (อ่านว่า ยะ) แปลว่า *ใด* **ต** (อ่านว่า

ตะ) แปลว่า นั้น

พูดให้เข้าใจง่ายๆ ก็ว่า ถ้ามี ใด ก็ต้องมี นั้น รับ ในภาษาไทยเราเองก็เอาหลักนี้มาใช้ด้วย อาจารย์ภาษาไทยแต่ก่อนถึงกับสอนกันเลยว่าภาษาไทยที่ดีนั้น เมื่อพูดว่า *ใด* จะต้องไม่ทิ้งลอยๆ โดยไม่มี *นั้น* มารับ เช่นถ้าใช้คำว่า *ฉันใด* ก็ต้องมี ฉันนั้น มารับเสมอ

สรุปว่า เมื่อข้อความใน "ประโยค **ย**" จบลง ก็จะต้องมีข้อความที่เป็น "ประโยค **ต**" เข้ามารับ

หลักอีกข้อหนึ่งที่ควบคู่กันก็คือ **ย** หมายถึงสิ่งใด **ต** ก็จะต้องหมายถึงสิ่งเดียวกันนั้นด้วย *พจน์* หรือจำนวนนับก็ต้องตรงกันด้วย เช่น ถ้าประโยค **ย** พูดว่า บุคคลเหล่าใด (*หลายคน*) ประโยค **ต** ก็ต้องว่า บุคคลเหล่านั้น จะว่าเพียง บุคคลนั้น (*คนเดียว*) ไม่ได้

ในประโยคนี้ **ย** ก็คือ **เย ปุคฺคลา** บุคคลเหล่าใด ที่เติมเข้ามานั่นเอง

ต้องไม่ลืมว่า เมื่อเติม "**เย ปุคฺคลา** บุคคลเหล่าใด" เข้ามาแล้ว จะทิ้งไว้ลอยๆ ไม่ได้ ต้องมีประโยค **ต** มารับ

แล้ว **ต** (บุคคลเหล่านั้น) อยู่ที่ไหน?

ตรงนี้แหละที่ท่าน มน.ไม่ได้พูดถึงเลย เป็นเหตุให้การวินิจฉัยเรื่องมงคลของท่านคลาดเคลื่อนไปไกลมาก

คำตอบคือ ประโยค **ต** ในคาถานี้ก็คือ **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** อันเป็นประโยคที่ ๒ นั่นเอง

ผมขออนุญาตแปลประโยคที่ ๒ ต่อไป

ประโยคที่ ๒ นี้ ประธานคือ **ตํ** (**ตํ** + **เตสํ** = **ตนฺเตสํ**) คำนี้เป็นสรรพนาม ต้องโยคนามนามที่เป็นเจ้าของเข้ามาจึงจะแปลได้ นั่นก็คือต้องพิจารณาดูว่า **ตํ** ในที่นี้หมายถึงอะไร

คำตอบก็คือ การที่บุคคลกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้วเป็นผู้ไม่ปราชัยในทุกที่ ย่อมเข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง นี่แหละ คือความหมายของ **ตํ** ในที่นี้

ก็คือสรุปเอาเหตุการณ์ในประโยคแรกนั่นเองมาเป็นประธานของประโยคที่ ๒ รวมอยู่ในคำคำเดียวว่า **ตํ** เวลาแปลยกศัพท์จะต้องแปลงคำกริยาสุดท้ายในประโยคแรกให้เป็นนามนามเสียก่อน

คำกริยาสุดท้ายในประโยคแรก คือ **คจฺฉนฺติ** แปลว่า *ย่อมไป ย่อมถึง* หรือที่คำแปลข้างต้นใช้ว่า "ย่อมเข้าถึง" แปลงเป็นนามนามให้สอดคล้องกับ **ตํ** ก็ต้องเป็น **คมนํ** แปลว่า *การไป การถึง* หรือ *การเข้าถึง*

ในที่นี้ขออนุญาตไม่พูดเป็นภาษาบาลีจนหมดสิ้นทุกคำ เพราะจะทำให้ฟั่นเฝือสำหรับผู้ไม่มีพื้น ขอลัดเข้าหาคำแปลตรงๆ ไปเลย ดังนี้

ตํ (- - - คมนํ) (การที่บุคคลกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้วเป็นผู้ไม่ปราชัยในทุกที่เข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง) นั้น มงฺคลํ เป็นมงคล อุตฺตมํ อันสูงสุด เตสํ (ปุคฺคลานํ) แห่งบุคคลเหล่านั้น (โหติ ย่อมเป็น)

ประโยคที่ ๒ จบลงแค่นี้

ขอให้สังเกตว่า จาก **เย ปุคฺคลา** ในประโยคแรก ก็มาเป็น **เตสํ ปุคฺคลานํ** ในประโยคที่ ๒ จึงสรุปเป็นเหตุผลว่า เพราะมี **เย ปุคฺคลา** เป็นประธานในประโยคแรกนั่นเอง **เตสํ** ในประโยคหลังจึงต้องโยคจึงต้อง **ปุคฺคลานํ**

ถึงตรงนี้ เราก็คงจะพอตอบข้อข้องใจของท่าน มน.ได้แล้ว คือที่ท่านตั้งคำถามว่า

ปัญหาที่น่าถามต่อไปคือ “ทำไมคำว่า *เตสํ* ซึ่งเป็นคำสรรพนามวิภัตติที่พกพหูพจน์ ปุงลิงค์ หรือนปุงสกลิงค์ (genitive plural - masculine or neuter) ในที่นี้จึงไม่ขยายคำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า ซึ่งในที่นี้ คือ คำว่า “*เอตาทิสานิ*” (ซึ่งเป็นสรรพนาม นปุงสกลิงค์ หมายถึง มงคลทั้งหลาย หรือ *มงฺคลานิ* ที่กล่าวถึงขั้นต้นนี้) เพราะตามหลักไวยากรณ์บาลี – สันสกฤต คำสรรพนามนั้นจะใช้แทนคำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด” (วารสารฯ หน้า ๔๕)

คำตอบก็คือ **เอตาทิสานิ** หาใช่ “คำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า” ดังที่ท่าน มน.เข้าใจไม่ “คำนามพหุวจนะ..” ที่ว่านี้ที่แท้จริงแล้วก็คือผู้กระทำกิริยาทั้งหลายทั้งปวง หรือตัวแสดง หรือประธาน ในประโยคแรกนั่นต่างหากเล่า

แล้วใครล่ะที่ควรเป็นตัวแสดงหรือประธานในประโยคแรก **บุคคล** หรือ **มงคล**?

ถึงตรงนี้ท่าน มน.คงอยากจะตั้งวงถกเถียงขึ้นมาแล้ว

ถามว่า ถ้าประโยคแรกไม่ใช้ **เย ปุคฺคลา** เป็นประธาน **เตสํ** ในประโยคหลังก็ไม่ต้องโยค **ปุคฺคลานํ** ใช่หรือไม่

ตอบว่า ไม่แน่ เพราะจะต้องพิจารณาเนื้อความตามเหตุผลเป็นหลัก

งั้นถามใหม่ – ถ้าเราต้องการให้ **เตสํ** โยค **มงฺคลานํ** เพื่อจะได้แปลว่า “แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น” ตามที่เราเข้าใจ เราก็ใช้คำว่า **มงคล** เป็นประธานในประโยคแรกเสียเลย จะได้ไหม?

ตอบว่า จะได้หรือไม่ได้ก็ต้องพิจารณาถ้อยคำและเนื้อความตามเหตุผลเป็นหลัก

เอาละ จะลองใช้คำว่า **มงคล** เป็นประธานตามที่ต้องการดูก็ได้

เมื่อใช้คำว่า **มงคล** เป็นประธาน คำแปลทั้งหมดก็จะเป็นดังนี้ (เปลี่ยนเฉพาะคำที่เป็นประธาน นอกนั้นคงเดิม ในที่นี้ตัดคำบาลีออก คงให้เห็นเฉพาะคำที่แตกต่าง)

(ยานิ มงฺคลานิ) <u>มงคล</u>เหล่าใด กระทำแล้ว ซึ่งมงคลเหล่านี้ เป็นผู้ไม่ปราชัย ในทุกที่ ย่อมเข้าถึง ซึ่งความสวัสดี ในทุกแห่ง

(การที่<u>มงคล</u>กระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้วเป็นผู้ไม่ปราชัยในทุกที่ เข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง) นั้น เป็นมงคล อันสูงสุด เตสํ (มงฺคลานํ) แห่งมงคลเหล่านั้น (ย่อมเป็น)

ท่านผู้อ่านคงจะตอบได้ด้วยตัวเองแล้วว่า ใช้คำว่า **มงคล** เป็นประธานไม่ได้ เพราะมงคลไม่ใช่สิ่งมีชีวิต มงคลจะมากระทำมงคล คือประพฤติปฏิบัติมงคลไม่ได้

นอกจากนี้ ในแง่ไวยากรณ์ **อปราชิตา** ซึ่งเป็นคำบ่งชี้ลักษณะของประธาน (ภาษาไวยากรณ์เรียกว่า “วิเสสนะ” หรือ “วิกติกัตตา”) จะต้องมีลิงค์ วจนะ วิภัตติ ตรงกับประธานด้วย ในที่นี้ **อปราชิตา** เป็นรูปปุงลิงค์ ซึ่งเป็นการยืนยันว่า ประธานจะต้องเป็นปุงลิงค์แน่นอน ดังนั้น **มงฺคลานิ** ก็จึงเป็นประธานไม่ได้ เพราะเป็นนปุงสกลิงค์

ประธานในประโยคแรกจึงต้องเป็น บุคคล (**ปุคฺคลา**) หรือถ้าจะระบุให้ชัดๆ ตรงกับเรื่องราวก็คือ *เทวดาและมนุษย์* (**เทวมนุสฺสา**) เพราะเรื่องมงคลนี้เทวดาและมนุษย์คิดกัน แล้วจึงส่งเทวดาที่เป็นตัวแทนไปทูลถามพระพุทธเจ้า

สรุปว่า ไม่ว่าประโยคแรกจะใช้คำอะไรเป็นประธานก็ตาม **เตสํ** ในประโยคหลังก็จะต้องโยคคำที่มีความหมายถูกต้องตามเหตุผลเป็นหลักอยู่นั่นเอง

คำที่จะโยคและกำลังถกเถียงกันอยู่ก็มีเพียง ๒ คำ คือ **บุคคล** (เทวดาและมนุษย์) หรือ **มงคล**

มาช่วยกันดูต่อไปเพื่อหาคำตอบที่ถูกต้องตามเหตุผล

ข้อความในประโยคแรกคงไม่มีอะไรจะต้องวินิจฉัยอีกแล้ว แต่ข้อความในประโยค

หลังยังมีแง่มุมที่น่าพิจารณา

เริ่มตั้งแต่ **ตํ** ที่แปลว่า "(การที่บุคคลกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้วเป็นผู้ไม่ปราชัยในทุกที่ เข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง) นั้น"

ขอได้โปรดจับใจความให้กระชับไว้ว่า **ตํ** คำนี้ แปลว่า "การที่บุคคลกระทำ...แล้วถึงความสวัสดี นั้น" หรือพูดให้สั้นที่สุดว่า "การกระทำ นั้น"

เตสํ ข้ามไปก่อน

มงฺคลมุตฺตมํ มาจาก **มงฺคลํ** + **อุตฺตมํ** = **มงฺคลมุตฺตมํ**

มงฺคลํ แปลทับศัพท์ว่า *มงคล*

อุตฺตมํ แปลว่า *สูงสุด* เป็นคำขยายของคำว่า *มงคล* หมายถึง *มงคลอันสูงสุด*

ตํ เป็นประธานในประโยค แปลให้สั้นที่สุดเพื่อจับความได้ชัดว่า "การกระทำนั้น"

มงฺคลํ เป็นตัวบ่งชี้ของประธาน (มีคำแปลนำหน้าว่า "เป็น -" ภาษาไวยากรณ์เรียกว่า "วิกติกัตตา") บอกให้รู้ว่า "การกระทำนั้น" เป็นอะไรอย่างไร

ตํ มงฺคลํ ๒ คำ แปลรวมกันว่า "การกระทำนั้น เป็นมงคล"

ทีนี้ก็มีคำขยายมงคลอีกทีหนึ่ง คือ **อุตฺตมํ** บอกให้รู้ว่า "*การกระทำนั้นเป็นมงคลสูงสุด*"

โปรดจับประเด็นให้ถูกต้องนะครับว่า

ไม่ใช่ "*การกระทำ* สูงสุด"

และไม่ใช่ "*เป็น* สูงสุด"

แต่ "<u>*มงคล*</u> สูงสุด" หรือแปลให้ชัดขึ้นว่า "มงคลอันสูงสุด" หรือ "มงคลอย่างสูงสุด"

เมื่อพูดรวมกันทั้งประโยคว่า "*การกระทำนั้นเป็นมงคลสูงสุด*" จะได้ให้น้ำหนักความคิดความเข้าใจได้ถูกต้องชัดเจนว่า คำไหนทำหน้าที่อะไร คำไหนขยายคำไหน

คราวนี้ย้อนไปหา **เตสํ** คำที่มีปัญหาว่าจะโยคอะไรดีระหว่าง *มงคล* กับ *บุคคล*

ตามหลักไวยากรณ์ **เตสํ** ในที่นี้เป็นตัวรับผล หรือเจ้าของผลอันเนื่องมาจากคำอื่นในประโยค (ภาษาไวยากรณ์เรียกว่า "สัมปทานะ" หรือ "สามีสัมพันธะ") เฉพาะในที่นี้มีคำแปลเพื่อเลือกใช้ให้ตรงกับความหมายที่ต้องการคือ

แก่ – เหล่านั้น

เพื่อ – เหล่านั้น

แห่ง – เหล่านั้น

ของ – เหล่านั้น

ที่ขีดเว้นไว้นั้นก็คือให้เติมคำนามที่ต้องการ (คือ *บุคคล* หรือ *มงคล*)

ในที่นี้จะขอใช้คำแปลของ **เตสํ** ที่ว่า "*แห่ง* – เหล่านั้น" เพราะในคำแปลที่ยกมาพูดข้างต้นใช้คำนี้ และจะลองเติมคำว่า **มงคล** ตามที่ท่าน มน.เห็นว่าถูกต้อง คำเต็มๆ ก็จะเป็น "*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*"

ทีนี้ คำที่จะต้องมาเกี่ยวข้องกับ "แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น" ในที่นี้ก็คือ ๑ *การกระทำ* ๒ *มงคล* ๓ *สูงสุด*

คำไหนจะเชื่อมความกับ "แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น" ได้สนิท ก็ต้องลองเอามาต่อกันเข้าดู

ข้อความที่นำมาต่อเข้าด้วยกันก็จะเป็นดังนี้

๑ "*การกระทำ* แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น"

๒ "*มงคล* แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น"

๓ "*สูงสุด* แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น"

ขอได้โปรดอ่านซ้ำดูอีกที แล้วพิจารณาว่าข้อความในข้อไหนที่ได้ใจความถูกต้อง

ดูตามนี้จะเห็นว่า

๑ "*การกระทำ* แห่งมงคล" ฟังดูเป็นว่าตัวมงคลเป็นผู้กระทำ ซึ่งผิดความจริง (ตามข้อความนี้ไม่ได้หมายความว่า มีใครอื่นมาเป็นผู้กระทำมงคล แต่หมายความว่า ตัวมงคลนั่นแหละเป็นผู้กระทำอะไรสักอย่างหนึ่ง คือเป็นเจ้าของการกระทำ)

๒ "*มงคล* แห่งมงคล" ไม่ทราบว่าอะไร เหมือนกับถ้าพูดว่า "*สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย*" อย่างนี้เรารู้ว่าหมายถึงอะไร แต่ถ้าพูดว่า "*ประเทศไทยแห่งประเทศไทย*" ก็ไม่ทราบว่าคนพูดหมายถึงอะไร

๓ "*สูงสุด* แห่งมงคล" ทำท่าจะฟังรู้เรื่อง แต่ยังขาดคำนามที่เป็นหัวใจของเรื่องที่ว่า *สูงสุดแห่งมงคล* นั้นน่ะคือ *อะไร* สูงสุด

นี่แปลว่ามีความไม่เหมาะสมเกิดขึ้นแล้วในกระบวนการสัมพันธ์หรือเชื่อมคำเชื่อมความเข้าด้วยกัน ซึ่งนอกจากจะเกิดจากการเชื่อมผิดที่แล้ว อาจเกิดจากการใช้คำไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้องด้วยก็เป็นได้

เพราะฉะนั้น เราก็คงจะต้องย้อนไปดูหน้าที่ของคำแต่ละคำกันอีกที

ได้แสดงมาแล้วว่า **อุตฺตมํ** สูงสุด นั้นทำหน้าที่ขยาย **มงฺคลํ** มงคล เมื่อขยายแล้วก็

เป็นอันหมดหน้าที่

พูดอีกนัยหนึ่งว่า คำนามที่เป็นหลักในคำนี้มีคำเดียว คือ **มงฺคลํ** *มงคล* ส่วน **อุตฺตมํ** *สูงสุด* นั้นเป็นเพียงส่วนประกอบหรือส่วนประสมอยู่ใน **มงฺคลํ** เท่านั้น บอกให้รู้ว่ามงคลนั้นเป็นมงคลชนิดไรเท่านั้น คำว่า "สูงสุด" ไม่สามารถจะไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคำอื่นได้อีก

เผื่อบางท่านจะยังงงอยู่ ผมขออนุญาตใช้ประโยคเปรียบเทียบ

สมมุติว่า เราต้องการจะพูดถึงพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ทำด้วยทองคำ และเป็นที่รู้จักกันดีว่าประดิษฐานอยู่ที่วัดไตรมิตร เราจึงพูดว่า "นี่คือพระพุทธรูปทองคำแห่งวัดไตรมิตร"

ถ้ามีใครฟังคำของเราแล้ว เอาไปพูดต่อ แต่แทนที่เขาจะพูดว่า "นี่คือพระพุทธรูปทองคำแห่งวัดไตรมิตร" เขากลับพูดว่า "นี่คือทองคำแห่งวัดไตรมิตร"

ถามว่า เขากับเราพูดเรื่องเดียวกันหรือเปล่า?

คำตอบก็คือ เราพูดกันคนละเรื่องแล้วครับ

เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะเกี่ยวข้องกับ "**แห่งวัดไตรมิตร**" ตามความประสงค์ของเรื่องที่เราจะพูดก็คือ "**พระพุทธรูป**" หาใช่ "**ทองคำ**" แต่อย่างใดไม่

คราวนี้โปรดเทียบกันดู

- นี่คือพระพุทธรูปทองคำแห่งวัดไตรมิตร
- การกระทำนั้น เป็นมงคล สูงสุด แห่ง - เหล่านั้น

"นี่" เท่ากับ **ตํ** *การกระทำนั้น*

"คือพระพุทธรูป" เท่ากับ **มงฺคลํ** *เป็นมงคล*

"ทองคำ" เท่ากับ **อุตฺตมํ** *สูงสุด*

"แห่งวัดไตรมิตร" เท่ากับ **เตสํ** *แห่ง – เหล่านั้น*

ถ้าสมมุติว่าข้อความในประโยคนี้มีแต่เพียง **ตํ เตสํ อุตฺตมํ** (ไม่มี **มงฺคลํ**) **อุตฺตมํ** ก็จะเป็น "ตัวบ่งชี้ของประธาน" เหมือนกับ **มงฺคลํ** ขึ้นมาทันที นั่นคือจะต้องแปลว่า "การกระทำนั้นเป็นสิ่งสูงสุด" คราวนี้จะเอาคำว่า "สูงสุด" ไปสัมพันธ์กับคำใดอีกก็ย่อมได้ เช่น "การกระทำนั้นเป็นสิ่งสูงสุดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น" คล้ายกับในข้อหมายเลข ๓

แต่เมื่อในประโยคนี้มี **มงฺคลํ** เป็นตัวบ่งชี้ของประธาน (ประธานคือ **ตํ** = การ

กระทำนั้น) ดังนั้น ความหมายจึงเป็น “การกระทำนั้นเป็นมงคล” คราวนี้สิ่ง “สูงสุด” ก็ไม่ใช่ “การกระทำ” แล้ว หากแต่ต้องเป็น “มงคล” คือต้องเป็น “มงคลสูงสุด” ไม่ใช่ “การกระทำเป็นสิ่งสูงสุด” (กรุณาย้อนกลับไปอ่านข้างต้นที่ผมย้ำไว้ว่าให้จับประเด็นให้ถูกต้อง)

คราวนี้ มาดูกันต่อไป

เมื่อตัด **อุตฺตมํ สูงสุด** ออกไปเพราะไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องอะไรอีกแล้ว ก็คงเหลือแต่คำที่เป็นหลัก คือ **ตํ เตสํ มงฺคลํ**

เทียบกับประโยคเปรียบเทียบข้างต้นที่ว่า “นี่คือพระพุทธรูปทองคำแห่งวัดไตรมิตร” ตอนนี้ก็เท่ากับเราตัดคำว่า “ทองคำ” ออกไป คงเหลือแต่ “นี่คือพระพุทธรูปแห่งวัดไตรมิตร” ซึ่งยังคงความมุ่งหมายในการพูดไว้ได้ครบถ้วน (ก็คือที่ว่า เราต้องการพูดถึง “พระพุทธรูปแห่งวัดไตรมิตร” เราไม่ได้พูดถึง “ทองคำแห่งวัดไตรมิตร”)

เรื่องจริงในตอนนี้ก็คือ คาถาสรุปในมงคลสูตรปรากฏเป็นข้อความว่า “**ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ**” นั่นความหมายความว่า ต้องการที่จะพูดว่า “การกระทำนั้นเป็นมงคล” (คือ **ตํ เตสํ มงฺคลํ**) ไม่ได้ต้องการที่จะเน้นว่า “การกระทำนั้นสูงสุด” (คือ **ตํ เตสํ อุตฺตมํ**) เหมือนกับในประโยคเปรียบเทียบที่ต้องการจะพูดถึง “พระพุทธรูปแห่งวัดไตรมิตร” ไม่ได้ต้องการที่จะพูดถึง “ทองคำแห่งวัดไตรมิตร” นั่นเอง

มาดูกันต่อไป

เมื่อเหลือแต่คำที่เป็นหลัก คือ **ตํ เตสํ มงฺคลํ** ก็แปลได้ดังนี้

ตํ (การกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว เป็นผู้ไม่ปราชัยในทุกที่ เข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง) นั้น

มงฺคลํ เป็นมงคล

เตสํ แห่ง - (โยค - ? -) เหล่านั้น

คราวนี้คงจะตัดสินกันได้ง่ายแล้วว่า ระหว่างคำว่า **บุคคล** กับคำว่า **มงคล** นั้น **เตสํ** โยคอะไรจึงจะถูกต้อง

เพียงแต่ลองเอาคำสองคำนั้นเติมลงไปเท่านั้นก็จะเห็นทันที

ถ้าแปลว่า “การกระทำนั้น เป็นมงคล แห่ง**<u>บุคคล</u>**เหล่านั้น” ก็จะมีความหมายว่า การไม่คบคนพาล เรื่อยไปจนถึงการมีจิตเกษมนั้น แต่ละข้อจัดว่าเป็นมงคลของบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติได้เช่นนั้น

เมื่อแปลความหมายเช่นนี้แล้ว ตรงที่ว่า “เป็น*มงคล*” นั้นจะเติมให้ครบถ้วน

ตามที่ตรัสไว้ (**มงฺคลมุตฺตมํ**) ว่า เป็น*อุดมมงคล* เป็น*มงคลอันอุดม* เป็น*มงคลอันสูงสุด* หรือแม้แต่ เป็น*ยอดมงคล* ก็จะได้ความไพเราะกลมกลืนสนิทดีด้วยประการทั้งปวง

แต่ถ้าแปลว่า "การกระทำนั้น เป็นมงคล แห่ง**มงคล**เหล่านั้น" ก็ต้องหมายความว่า การไม่คบคนพาล เรื่อยไปจนถึงการมีจิตเกษมนั้น แต่ละข้อจัดว่าเป็น**มงคล**แห่งมงคลเหล่านั้น

"*เป็นมงคลแห่งมงคล*" หมายความว่ากระไร ใครเข้าใจบ้าง?

นี่ขนาดแปลทับศัพท์ **มงฺคลํ** ว่า เป็น *มงคล* ยังฟังดูประหลาดพิลึก ถ้าแปลออกศัพท์ ที่ว่า *มงคล* คือ *ธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญความก้าวหน้า* แล้วเอาคำว่า ความสุข ความเจริญ ความก้าวหน้า ใส่แทนที่คำว่า *มงคล* เป็น "การกระทำนั้น เป็นความสุข แห่งมงคลเหล่านั้น" หรือ "การกระทำนั้น เป็นความเจริญ แห่งมงคลเหล่านั้น" หรือ "การกระทำนั้น เป็นความก้าวหน้า แห่งมงคลเหล่านั้น" ก็จะยิ่งประหลาดพิลึกขึ้นไปอีกหลายเท่า

จะกลายเป็นว่า คนเป็นผู้กระทำคือประพฤติปฏิบัติมงคล แต่ผลของการกระทำนั้นแทนที่จะได้แก่บุคคลผู้กระทำ กลับไปตกอยู่กับตัวมงคลนั้นๆ เสียเอง

นี่มันเป็นการปฏิบัติธรรมะของศาสนาไหนกันละขอรับท่าน

ภาษาประหลาดพิลึกก็แย่มากอยู่แล้ว แต่ความไร้เหตุผลทางธรรมะนั้นยิ่งแย่หนักเข้าไปอีก

ท่าน มน.ได้กล่าวถึงการนับจำนวนมงคลตามแนวคิดวินิจฉัยของพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ (รวมการบำรุงมารดาบิดา เป็น ๑ ข้อ แยกการสงเคราะห์บุตรและภรรยาออกเป็น ๒ ข้อ) ไว้ว่า

"กระนั้นเอง การวินิจฉัยแบบฟันธงอย่างเด็ดขาดของ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์นี้ อาจไม่ถูกต้อง เหตุผลที่ท่านใช้นั้นมาจากการอ้างอิงหลักธรรมว่าด้วยวิธีการสงเคราะห์มารดาบิดาว่าเป็นสิ่งที่เหมือนกัน ในขณะที่การสงเคราะห์บุตรและภรรยานั้นเป็นสิ่งที่แตกต่างกัน ซึ่งถือว่าเป็นการแยกแยะตามกิจกรรมการปฏิบัติในสังคม หาได้นำหลักฐานทางไวยากรณ์มาอ้างอิงไม่" (วารสารฯ หน้า ๔๓)

ถามว่า "หลักฐานทางไวยากรณ์" ที่ว่านี้คืออย่างไร?

ถ้าหลักฐานทางไวยากรณ์ที่ว่านั้น คือคำอ้างที่ว่า "ตามหลักไวยากรณ์บาลี - สันสกฤต

คำสรรพนามนั้นจะใช้แทนคำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด” ผมก็ได้วินิจฉัยตามแง่มุมของหลักไวยากรณ์ให้เห็นกันแล้วว่า คำยืนยันอันเป็นความเห็นของท่าน มน.นั้นก็ไปขัดกับหลักไวยากรณ์ที่ตัวเองเป็นผู้อ้างขึ้นมาเอง

๑ **เอตาทิสานิ** ซึ่งท่าน มน.อ้างว่าเป็นคำนามที่อยู่ใกล้ **เตสํ** ที่สุดนั้นเป็นคำที่อยู่ไกล **เตสํ** มากที่สุดในประโยค

๒ **เอตาทิสานิ** กับ **เตสํ** เป็นคำสรรพนามด้วยกันทั้งคู่ แต่ละคำจะต้องหาคำนามนามที่เป็นเจ้าของหรือที่ตัวจะต้องขยายอีกทีหนึ่ง จะใช้แทนกันหรือขยายกันเองไม่ได้

๓ นอกจากตรงนี้แล้ว เมื่อนำหลักไวยากรณ์วากยสัมพันธ์เข้าไปวินิจฉัยประโยค **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** อันเป็นบาทคาถาสุดท้าย **เตสํ** จะต้องสัมพันธ์กับ **มงฺคลํ** คือต้องแปลว่า *เป็นมงคลแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย* ถ้า **เตสํ** หมายถึง *มงคลทั้งหลาย* ก็จะต้องแปลว่า *เป็นมงคลแห่งมงคลทั้งหลาย* ฟังไม่เป็นภาษาเพราะไม่ถูกกับเรื่อง

พูดให้ชัดๆ ก็คือ ถ้าใช้หลักไวยากรณ์กันจริงๆ ละก็ คำแปลตามที่ท่านโบราณาจารย์แปลกันมานั่นแหละถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ที่สุดแล้ว

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๕ -

คำตอบจากอรรถกถา

ประเด็นปัญหาทั้งหลายทั้งปวงในมงคลสูตรที่ว่ามานี้ เป็นการพูด การวิเคราะห์ การขบคิด ตามหลักวิชาหรือตามความรู้ความเข้าใจของเราล้วนๆ

ผมเห็นว่าตอนนี้ก็ถึงเวลาที่เราควรจะเชิญท่านพระอรรถกถาจารย์มาแสดงมติในเรื่องนี้ให้เราฟังกันได้แล้ว

หลักฐานจากอรรถกถาต่อไปนี้ จะตอบคำถามได้ว่า

๑ ใครเป็นผู้ระบุว่ามงคลในมงคลสูตรมี ๓๘ ข้อ

๒ มงคล ๓๘ ข้อ จบครบตรงไหน

๓ คำว่า **เตสํ** ในคาถาสุดท้ายหมายถึงอะไร

๔ ใครว่าคาถาสุดท้ายเป็นมงคลอีกข้อหนึ่ง ข้อที่ ๓๘?

ขอเชิญท่านสดับมติของอรรถกถาดังต่อไปนี้

(๑) **เอวํ ภควา อเสวนา จ พาลานนฺติ อาทีหิ ทสหิ คาถาหิ อฏฺตึส มงฺคลานิ กเถตฺวา อิทานิ เอตาเนว อตฺตนา วุตฺตมงฺคลานิ ถุนนฺโต "เอตาทิสานิ กตฺวานาติ อิมํ อวสานคาถมภาสิ.** อ.ขุ.๑๗/๑๓๕

เอว ภควา อเสวนา จ พาลานนฺติ อาทีหิ ทสหิ คาถาหิ อฏฺฐตฺตึส มงฺคลานิ กเถตฺวา อิทานิ เอตาเนว อตฺตนา วุตฺตานิ มงฺคลานิ ถุนนฺโต "เอตาทิสานิ กตฺวานาติ อิม อวสานคาถ อภาสีติ. อ.สุ.๒๙/๑๐๙

พระผู้มีพระภาค ครั้นตรัส *มงคล ๓๘ ประการ* ด้วยคาถา ๑๐ คาถา มีว่า **อเสวนา จ พาลานํ** การไม่คบพาลเป็นอาทิอย่างนี้แล้ว บัดนี้เมื่อจะทรงชมเชยมงคลที่พระองค์ตรัสเหล่านั้นแล จึงได้ตรัสคาถาสุดท้ายว่า **เอตาทิสานิ กตฺวาน** เป็นต้น.

(๒) **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ อิมินา คาถาปเทน ภควา เทสน นิฏฺฐาเปสิ. กถ? เอว เทวปุตฺต เย เอตาทิสานิ กโรนฺติ, เต ยสฺมา สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ, ตสฺมา ต พาลาน อเสวนาทิ อฏฺฐตฺตึส-วิธมฺปิ เตสํ เอตาทิสการกาน มงฺคลมุตฺตม เสฏฺฐ ปวรนฺติ คณฺหาหีติ.** อ.ขุ.๑๗/๑๓๕-๑๓๖

ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ อิมินา คาถาปเทน ภควา เทสน นิฏฺฐาเปสิ. กถ? เอว เทวปุตฺต เย เอตาทิสานิ กโรนฺติ, เต ยสฺมา สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ, ตสฺมา ต พาลาน อเสวนาทิ อฏฺฐตฺตึส-วิธมฺปิ เตสํ เอตาทิสานํ มงฺคลการกาน มงฺคลมุตฺตมํ เสฏฺฐ ปวรนฺติ คณฺหาหีติ. อ.สุ.๒๙/๑๐๙-๑๑๐

พระผู้มีพระภาคทรงจบเทศนาด้วยบทแห่งคาถาว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ.** ทรงจบอย่างไร? ทรงจบว่า ดูก่อนเทพบุตร เพราะเหตุที่ชนผู้กระทำมงคลเช่นที่กล่าวนี้ ย่อมถึงความสวัสดีในที่ทั้งปวงอย่างนี้ ฉะนั้น ท่านจงถือว่า *กรรมทั้ง ๓๘ ประการ* มีการไม่คบพาลเป็นต้นนั้น เป็นมงคลสูงสุด ประเสริฐสุด ดีที่สุด สำหรับชนเหล่านั้นผู้กระทำมงคลเช่นที่กล่าวมานี้

(คำบาลีที่ว่า **คาถาปเทน** นั้น ควรจะเป็น **คาถาปาเทน** เพราะ **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** เป็น **คาถาบาท** = *บาทแห่งคาถา* คือวรรคหนึ่งของคาถาเท่านั้น ถ้าเป็น **คาถาปเทน** ก็จะหมายถึง **คาถาบท** = *บทแห่งคาถา* หมายถึงคาถาทั้งบท ซึ่งในที่นี้ก็คือข้อความตั้งแต่ **เอตาทิสานิ กตฺวาน** เป็นต้นมา)

(๓) **อถ ภควา ทุติยทิวเส อานนฺทตฺเถร อามนฺเตสิ "อิม ปน อานนฺท รตฺตึ อฺตรา เทวตา มํ อุปสงฺกมิตฺวา มงฺคลปฺหํ ปุจฺฉิ, อถสฺสาห อฏฺฐตึส มงฺคลานิ อภาสึ, อุคฺคณฺหาหิ อานนฺท อิม มงฺคลปริยาย, อุคฺคเหตฺวา ภิกฺขู วาเจหีติ.** อ.ขุ.๑๗/๑๓๖

อถ ภควา ทุติยทิวเส อานนฺทตฺเถรํ อามนฺเตสิ "อิม อานนฺท รตฺตึ อฺตรา เทวตา มํ อุปสงฺกมิตฺวา มงฺคลปฺหํ ปุจฺฉิ, อถสฺสาหํ อฏฺฐตฺตึส มงฺคลานิ อภาสึ, อุคฺคณฺห อานนฺท อิม มงฺคลปริยาย, อุคฺคเหตฺวา ภิกฺขู วาเจหีติ. อ.สุ.๒๙/๑๑๐

ครั้นวันรุ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกพระอานนทเถระมาตรัสว่า ดูก่อนอานนท์ เมื่อคืนนี้เทวดาตนหนึ่งเข้ามาถามมงคลปัญหา *เราได้กล่าวมงคล ๓๘ ประการ* แก่เทวดาตนนั้น ดูก่อนอานนท์ เธอจงเรียนมงคลปริยายนี้ ครั้นเรียนแล้วจงสอนภิกษุทั้งหลาย

ที่มา : พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล:
ปรมัตถโชติกา ขุททกปาฐวัณณนา (อ.ขุ.) อรรถกถาเล่ม ๑๗
ปรมัตถโชติกา ภาค ๒ สุตตนิปาตวัณณนา (อ.สุ.) อรรถกถาเล่ม ๒๙

(๔) **เอว เทวปุตฺเตน ปุฏฺโภควา ปมทุติยจฺฉฏฺฐาสุ ตีณิ ตีณิ ตติยจตุตฺถปฺจมอฏฺฐมนวมทสมาสุ จตฺตาริ จตฺตาริ สตฺตมาย ปฺจ จาติ ทสหิ คาถาหิ อฏฺฐตฺตึสมงฺคลานิ กเถตฺวา อิทานิ ตานิ ถุนนฺโต เอตาทิสานิ กตฺวานาติ เอกาทสมํ คาถมาห.**

พระผู้มีพระภาคอันเทพบุตรทูลถามแล้วอย่างนั้น ตรัสบอกมงคล ๓๘ ประการ ด้วยคาถา ๑๐ คาถา คือในคาถาที่ ๑ - ๒ - ๖ คาถาละ ๓ มงคล, ในคาถาที่ ๓ - ๔ - ๕ - ๘ - ๙ - ๑๐ คาถาละ ๔ มงคล และในคาถาที่ ๗ ๕ มงคล, บัดนี้เมื่อจะทรงชมเชยมงคลเหล่านั้น จึงตรัสคาถาที่ ๑๑ ว่า **เอตาทิสานิ กตฺวาน** เป็นต้น

มังคลัตถทีปนี ภาค ๒
พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล, คัมภีร์สำคัญอื่นๆ เล่ม ๑๐ หน้า ๔๖๙

(๕) ตนฺเตสนฺติ เย เอตาทิสานิ มงฺคลานิ กตฺวา โหนฺติ เต ยสฺมา สพฺพตฺถ อปราชิตา หุตฺวา โสตฺถึ โสตฺถิภูตา สพฺพตฺถ คจฺฉนฺติ ตสฺมา ตฺวํ เตสํ เอตาทิสการกานํ ตํ พาลาเสวนาทิอฏฺฐตฺตึสวิธํ มงฺคลํ อุตฺตมํ เสฏฺฐ ปวรนฺติ คณฺหาหิ เทวเตติ อตฺโถ ฯ

บทว่า ตนฺเตสํ เป็นต้น ความว่า เพราะเหตุที่เหล่าชนซึ่งเป็นผู้ทำมงคลทั้งหลายเช่นนี้ เป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในข้าศึกทั้งปวง เป็นผู้สวัสดี คือเป็นผู้มีความสวัสดีไปในที่ทั้งปวง ดูก่อนเทพบุตร ฉะนั้น ท่านจงถือว่า กรรม ๓๘ ประการ มีการไม่คบพาลเป็นต้นนั้น เป็นมงคลอย่างสูงสุด คือประเสริฐสุด ดีที่สุด สำหรับชนเหล่านั้นผู้กระทำมงคลเช่นที่กล่าวมานี้

มังคลัตถทีปนี ภาค ๒
พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล, คัมภีร์สำคัญอื่นๆ เล่ม ๑๐ หน้า ๔๗๖

๑ ใครเป็นผู้ระบุว่ามงคลในมงคลสูตรมี ๓๘ ข้อ

หลักฐานทุกข้อแสดงไว้ชัดเจนว่า พระอรรถกถาจารย์เป็นผู้ระบุว่ามงคลในมงคลสูตรมี ๓๘ ข้อ โดยเฉพาะหลักฐานข้อ (๓) ท่านแต่งเป็นคำตรัสของพระพุทธเจ้าตรงๆ เลยทีเดียว

ก พระอรรถกถาจารย์ที่เป็นต้นคิดระบุจำนวนมงคลว่ามี ๓๘ ข้อนี้ไม่ใช่พระสิริมังคลาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์มังคลัตถทีปนี อย่างที่มักอ้างกัน แต่คือท่านผู้รจนาคัมภีร์ปรมัตถโชติกา ขุททกปาฐวัณณนา (อรรถกถาขุททกปาฐะ)และ ปรมัตถโชติกา สุตตนิปาตวัณณนา (อรรถกถาสุตตนิบาต) ซึ่งตามหลักฐานที่ปรากฏก็คือท่านพระพุทธโฆสาจารย์ ส่วนพระสิริมังคลาจารย์นั้นเป็นแต่เพียงหยิบเอาคำของพระพุทธโฆสาจารย์มาพูดต่อเท่านั้น

ข แต่ท่านพระพุทธโฆสาจารย์ก็มิได้เป็นต้นคิดคนแรก เพราะตามประวัติของคัมภีร์ชั้นอรรถกถาปรากฏว่า เมื่อได้จารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรในการสังคายนาครั้งที่ ๔ ที่ประเทศลังกา ก็มีการจารึกอรรถกถาด้วย นั่นก็แปลว่าเนื้อหาสาระของอรรถกถามีควบคู่มากับพระไตรปิฎกแล้ว และนั่นก็แปลว่า ที่ว่ามงคลในมงคลสูตรมี ๓๘ ข้อนั้นเป็นที่รู้เข้าใจกันมาก่อนหน้านั้นนานนักหนาแล้ว (สังคายนาครั้งที่ ๔ ทำเมื่อ

ประมาณ พ.ศ.๔๖๐ พระพุทธโฆสาจารย์รจนาอรรถกถาเมื่อประมาณ พ.ศ.๙๕๐ - ๑๐๐๐) การรจนาอรรถกถาของพระพุทธโฆสาจารย์ก็เป็นเพียงการเรียบเรียงเนื้อหาสาระคำอธิบายพระไตรปิฎกที่รู้เข้าใจกันมานานนักหนาแล้วนั้นจากภาษาสิงหลของชาวลังกากลับเป็นภาษามคธเท่านั้น มิใช่ว่าท่านไปนั่งแต่งคำอธิบายพระไตรปิฎกด้วยความคิดความเข้าใจของท่านเองล้วนๆ (ซึ่งถ้าเป็นเช่นว่านั้นท่านก็ควรนั่งแต่งอยู่ที่ชมพูทวีปจะสบายกว่า ไม่จำเป็นต้องไปถึงลังกาให้ลำบาก)

ค ที่ว่าพระอรรถกถาจารย์แต่งเป็นคำตรัสของพระพุทธเจ้าโดยตรง (ดูก่อนอานนท์ เมื่อคืนนี้เทวดาตนหนึ่งเข้ามาถามมงคลปัญหา *เราได้กล่าวมงคล ๓๘ ประการ* แก่เทวดาตนนั้น) นั้น ถ้าจะว่าไปแล้วก็คือ “จับใส่พระโอษฐ์” นั่นเอง แต่การจับใส่พระโอษฐ์แบบนี้ไม่เหมือนแบบที่มหายานแต่งพระสูตรหรือพระไตรปิฎกขึ้นใหม่ ขอพูดแบบง่ายๆว่า วิธีของมหายานเป็นการเอาความคิดของตนเองใส่ปากพระพุทธเจ้า แต่วิธีของพระอรรถกถาจารย์เป็นการเอาสิ่งที่ออกมาจากปากพระพุทธเจ้ามาหาความหมายแล้วใส่กลับเข้าไปในปากของพระพุทธเจ้าใหม่ ซึ่งวิธีนี้ผู้กระทำต้องแน่ใจอย่างยิ่งว่าคำขยายความนั้นถูกตรงต้องตามพุทธาธิบายจึงกล้าที่จะ “ใส่กลับเข้าไปในปากของพระพุทธเจ้าใหม่”

และเมื่อระลึกถึงจุดกำเนิดของอรรถกถาที่ว่า

> เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสแสดงคำสอนคือพระธรรมวินัยแล้ว สาวกทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ก็นำหลักธรรมวินัยนั้นไปเล่าเรียนศึกษา คำสอนหรือพุทธพจน์ส่วนใดที่ยาก ต้องการคำอธิบาย นอกจากทูลถามจากพระพุทธเจ้าโดยตรงแล้ว ก็มีพระสาวกผู้ใหญ่ที่เป็นอุปัชฌาย์หรืออาจารย์คอยแนะนำชี้แจงช่วยตอบข้อสงสัย
>
> คำอธิบายและคำตอบที่สำคัญก็ได้รับการทรงจำถ่ายทอดต่อกันมาควบคู่กับหลักธรรมวินัยที่เป็นแม่บทนั้นๆ จากสาวกรุ่นก่อนสู่สาวกรุ่นหลัง ต่อมาเมื่อมีการจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัยเป็นพระไตรปิฎกแล้ว คำชี้แจงอธิบายเหล่านั้นก็เป็นระบบและมีลำดับไปตามพระไตรปิฎกด้วย
>
> คำอธิบายพุทธพจน์หรือหลักธรรมวินัย หรือคำอธิบายความในพระไตรปิฎกนั้น เรียกว่า อรรถกถา

ดังนี้ เราก็คงจะพอมั่นใจได้ว่าสิ่งที่ปรากฏในอรรถกถานั้นจะไม่ห่างไกลจากพุทธประสงค์อย่างแน่นอน

๒ มงคล ๓๘ ข้อ จบครบตรงไหน

จากหลักฐานหมายเลข (๑) และ (๔) เป็นการยืนยันว่าคาถา ๑๐ คาถาบรรจุมงคลไว้ครบ ๓๘ ข้อแล้วอย่างแน่นอน

๑๐ คาถา ก็นับจาก **อเสวนา จ พาลานํ** เป็นคาถาที่ ๑ จนถึง **ผุฏฺสฺส โลกธมฺเมหิ** เป็นคาถาที่ ๑๐

อรรถกถาบอกว่า พระผู้มีพระภาคตรัสมงคล ๓๘ ประการด้วยคาถา ๑๐ คาถา ก็แปลว่ามงคล ๓๘ ข้อจบครบบริบูรณ์แล้วในคาถาที่ ๑๐ ที่ขึ้นต้นว่า **ผุฏฺสฺส โลกธมฺเมหิ**

ข้อความต่อมาที่ว่า “บัดนี้เมื่อจะทรงชมเชยมงคลที่พระองค์ตรัสเหล่านั้นแล จึงได้ตรัสคาถาสุดท้ายว่า **เอตาทิสานิ กตฺวาน** เป็นต้น” (*หลักฐานหมายเลข (๑) ส่วนหมายเลข (๔) มีข้อความแตกต่างบ้างเล็กน้อย แต่สาระตรงกัน*) ก็เป็นการย้ำยืนยันว่าพระองค์ตรัสมงคลครบจบลงไปเรียบร้อยแล้ว คาถาสุดท้ายที่ขึ้นต้นว่า **เอตาทิสานิ กตฺวาน** เป็นคาถาที่ตรัสชมเชยมงคล ซึ่งหมายถึงตรัสอานิสงส์ของการที่ปฏิบัติตามมงคลเหล่านั้นได้

เฉพาะหลักฐานหมายเลข (๔) ยังได้สรุปตัวเลขจำนวนมงคลในแต่ละคาถาไว้ด้วย ซึ่งก็ตรงกับรายละเอียดที่ผมได้นำมาเสนอไว้ข้างต้น (ดูในหน้า--?)

๓ คำว่า เตสํ ในคาถาสุดท้ายหมายถึงอะไร

จากหลักฐานข้อหมายเลข (๒) และ (๕) ซึ่งมีคำแปลตอนท้ายว่า “กรรมทั้ง ๓๘ ประการ มีการไม่คบพาลเป็นต้นนั้น เป็นมงคลสูงสุด ประเสริฐสุด ดีที่สุด สำหรับชนเหล่านั้นผู้กระทำมงคลเช่นที่กล่าวมานี้” อรรถกถาท่านได้ให้คำตอบไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าเป็น -

เตสํ เอตาทิสานํ มงฺคลการกานํ (อรรถกถาสุตตนิบาต)

เตสํ เอตาทิสการกานํ (อรรถกถาขุททกปาฐะ และมังคลัตถทีปนี)

<u>ไม่ใช่</u> **เตสํ มงฺคลานํ** (= *แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*) อย่างที่ท่าน มน. ยืนยันด้วยหลักไวยากรณ์ของท่าน

มงฺคลการกานํ แปลว่า แห่งผู้กระทำมงคลทั้งหลาย

เอตาทิสานํ แปลว่า *เช่นนี้* หรือ *เช่นนั้น* คำนี้ขยายคำว่า **มงฺคลการกานํ** ทั้งสองคำรวมกันแปลว่า *แห่งผู้กระทำมงคลทั้งหลายเช่นนี้* (ผู้กระทำ - *เช่นนี้* ไม่ใช่ - *มงคล*

เช่นนี้ ระวังอย่าโยงความสัมพันธ์ของคำผิดที่)

เอตาทิสการกานํ แปลว่า *แห่งผู้กระทำมงคลเช่นนี้ทั้งหลาย*

แม้รูปศัพท์จะแตกต่างกันบ้าง คือ **เอตาทิสานํ มงฺคลการกานํ** กับ **เอตาทิสการกานํ** และคำแปล คือ *แห่งผู้กระทำมงคลทั้งหลายเช่นนี้* กับ *แห่งผู้กระทำมงคลเช่นนี้ทั้งหลาย* แต่ความหมายไม่ต่างกันเลย

คำหลักในที่นี้ก็คือ **การกานํ** จากศัพท์เดิม **การก** แจกด้วยวิภัตติที่หก เป็น **การกานํ**

การก แปลว่า *ผู้กระทำ* ซึ่งหมายถึง **บุคคล** จะเป็นมนุษย์หรือเทวดาอะไรก็ได้

เป็นการยืนยันว่า **เตสํ** คำนั้นไม่ใช่คำขยาย **มงฺคลานํ** (*มงคล*) แต่เป็นคำขยาย **การกานํ** (*บุคคล*)

นอกจากนี้ คำอธิบายของอรรถกถายังทำให้เราทราบความหมายเฉพาะในที่นี้ของคำว่า **อุตฺตมํ** (ในคำว่า **มงฺคลมุตฺตมํ**) ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

คืออรรถกถาท่านไขความว่า **อุตฺตมํ** ก็คือ **เสฏฺฐ ปวรํ**

เรา - โดยเฉพาะท่าน มน. - มักจะคิดว่า **อุตฺตม** *อุดม* หรือ *สูงสุด* ก็หมายถึงยอด เมื่อเป็นยอด ก็ต้องมีส่วนล่างๆ ลงมา คือต้องเป็นยอดของอะไรสักอย่าง จะมียอดอย่างเดียวไม่ได้

แต่เมื่อดูคำขยายความแล้ว **อุตฺตม** น่าจะไม่ใช่ *ยอด* อย่างที่เราเข้าใจ

มีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันหลายคำ คือ

อคฺค (*คุณนาม*) สูงสุด, สุดยอด illustrious, excellent, the best, Highest, chief

อคฺค (*นามนาม*) ยอด, จุดหมาย, ส่วนที่ดีที่สุด top, point, the best part or quality of anything

อุตฺตม (*คุณนาม*) อย่างที่สุด, สูงสุด, ใหญ่ที่สุด, ดีที่สุด “ut-most”, highest, greatest, best

กูฏ (*นามนาม*) สิ่งที่เด่น, ยอด, ส่วนยอดบ้าน, หลังคา, ยอดแหลมของอาคาร prominence, point

ปวร (*คุณนาม*) บวร, ประเสริฐสุด, เด่นหรือมีชื่อเสียงพิเศษ most excellent, noble, distinguished

เสฏฺฐ (*คุณนาม*) ดีที่สุด, วิเศษ best, excellent

คำแปลภาษาไทย จากพจนานุกรม บาลี - ไทย ฉบับภูมิพโลภิกขุ

คำแปลภาษาอังกฤษ จาก PALI-ENGLISH DICTIONARY ของ T.W. RHYS DAVIDS ฉบับของ

ผมคัดมาให้ดูหลายคำและคัดที่แปลเป็นอังกฤษมาให้ดูด้วย เผื่อท่านที่คุ้นกับภาษาอังกฤษจะได้วินิจฉัยได้ง่ายขึ้นว่าคำไหนควรจะมีความหมายอย่างไร

ถ้าดูตามนี้แล้วจะเห็นว่า **อุตฺตม** ไม่ได้หมายถึง *ยอด หรือส่วนที่ดีที่สุดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง* ถ้าหมายความอย่างนี้ *ยอด* ก็ต้องเป็นนามนาม แต่ **อุตฺตม** ที่ใช้ในคำว่า **มงฺคลมุตฺตมํ** เป็นคุณนาม

ความหมายที่ว่า *ยอด หรือส่วนที่ดีที่สุดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง* เช่น *ยอดแห่งมงคล* นั้น ควรจะเป็นคำบาลีว่า **อคฺค** (ที่เป็นนามนาม) หรือ **กูฏ** จะถูกกับเรื่องที่สุด ยอดในความหมายนี้ คือเป็น*ส่วนที่สูงสุด เด่นสุด หรือดีที่สุดในหมู่พวกหรือในกลุ่มเดียวกัน* ซึ่งท่าน มน. ยืนยันว่าเป็นความหมายหรือคำแปลที่ถูกต้องในคาถาสุดท้ายนี้ แต่ **อุตฺตม** ไม่ได้มีความหมายแบบที่ว่านี้เลย

จะเห็นได้ว่า การแปลหรือพินิจความหมายของคำบาลีนั้นถ้าไม่มีความรู้ที่ดีพอก็อาจจะถูกความหมายที่คุ้นเคยในภาษาไทยชักจูงให้เข้าใจผิดได้ง่ายมาก เพราะคำในภาษาไทยอาจดิ้นไปได้หลายทาง แต่คำบาลีนั้นมีแบบแผนที่แน่นอน ดิ้นไม่ได้ ดังที่ท่านเรียกว่า **ตันติภาษา** *ภาษาที่มีแบบแผน*

๔ ใครว่าคาถาสุดท้ายเป็นมงคลอีกข้อหนึ่ง ข้อที่ ๓๘?

ตามหลักฐานข้อหมายเลข (๑) และ (๔) ที่แปลเป็นใจความว่า พระผู้มีพระภาคตรัสมงคล ๓๘ ประการ ด้วยคาถา ๑๐ คาถา มีว่า **อเสวนา จ พาลานํ** เป็นต้นแล้ว เมื่อจะทรงชมเชยมงคลที่พระองค์ตรัสเหล่านั้นจึงได้ตรัสคาถาสุดท้ายว่า **เอตาทิสานิ กตฺวาน** นั้น เป็นที่ชัดเจนว่า คาถาสุดท้ายไม่ใช่มงคลอีกข้อหนึ่ง เพราะตรัสมงคลครบ ๓๘ ข้อไปแล้วตั้งแต่คาถาก่อน (ที่ขึ้นต้นว่า **ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ**)

คาถาสุดท้ายเป็นการตรัสอานิสงส์ของการปฏิบัติตามมงคลทั้ง ๓๘ ข้อนั้น ไม่ใช่ตรัสมงคลอะไรอีก

คนที่ว่าคาถาสุดท้ายเป็นมงคลอีกข้อหนึ่งก็คือท่าน มน. โดยการอ้างหลักไวยากรณ์บาลี - สันสกฤตตามที่ท่านเข้าใจ แต่เพราะท่านไม่มีความรู้ทางภาษาบาลีที่ดีพอ ท่านจึงเข้าใจไม่ถูก ทำให้อธิบายหลักไวยากรณ์ที่ท่านอ้างนั้นผิดไปด้วย และที่สำคัญที่สุด ก็คือทำให้ตีความคาถาสุดท้ายผิดไปหมดทั้งคาถา

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๖ -

วิเคราะห์แนวคิด

ปัญหาที่น่าถามต่อไปก็คือ ทำไมท่าน มน.จึงเข้าใจไปว่า **เตสํ** ต้องโยค *มงคล* ไม่ใช่ *บุคคล* ?

ผมเชื่อว่า คำตอบก็อยู่ในข้อความที่ท่าน มน.เขียนไว้นั่นแหละ

ท่านมน.เขียนไว้ ซึ่งผมยกมาให้ดูกันแล้ว ว่า

"เมื่อแปลได้ข้อความในลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าโศลกสุดท้ายของมงคลสูตรนี้ต่างหากคือมงคลอีกมงคลหนึ่ง คือยอดมงคล นั้นคือเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับเป็น*ยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น* คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘" (วารสารฯ หน้า๔๖)

ปัญหาที่ว่าทำไมท่าน มน.จึงเข้าใจไปว่า **เตสํ** ต้องหมายถึง *มงคล* ไม่ใช่ *บุคคล* หรือถามอีกอย่างหนึ่งว่า ทำไมท่าน มน.จึงเชื่อว่าคาถาสุดท้ายนี้เป็นมงคลอีกข้อหนึ่งน่าจะมาจากสาเหตุ ๒ ประการ คือ

สาเหตุประการที่หนึ่ง การให้น้ำหนักผิดที่แก่คำแปล **มงฺคลมุตฺตมํ**

ขอให้สังเกตคำแปลของท่าน มน.คือ “ยอดมงคล” และ “*ยอดแห่งมงคลทั้งหลาย*”

ในภาษาไทยนั้น เมื่อพูดว่า “ยอดมงคล” อาจตีความได้ ๒ อย่าง คือ

๑ *มงคลชั้นยอด* คือมงคลชั้นยอดเยี่ยม หรือที่แปลว่า “มงคลอันสูงสุด”

๒ *ยอดแห่งมงคล* หมายความว่า มีมงคลอยู่จำนวนหนึ่ง แล้วก็มีมงคลอยู่ข้อหนึ่งที่เป็นยอดแห่งมงคลจำนวนนั้น

ถ้าเปรียบเทียบกับคำว่า “ยอดเจดีย์” อาจเห็นชัดขึ้น

คำว่า “ยอดเจดีย์” อาจมีความหมายได้ ๒ อย่างเช่นกัน กล่าวคือ

๑ *เจดีย์ชั้นยอด* เช่นหมายถึงเจดีย์ที่งามทุกอย่างตามลักษณะของเจดีย์นั้นๆ หรือเป็นเจดีย์เป็นที่เลื่องลือมีคนรู้จักไปทั่วโลก อะไรประมาณนี้ *เป็นการพูดถึงเจดีย์ทั้งองค์*

๒ *ยอดของเจดีย์* หมายถึงส่วนที่สูงของเจดีย์ *เป็นการพูดถึงเฉพาะส่วนยอดของเจดีย์* ไม่ใช่ฐานเจดีย์ หรือองค์เจดีย์

ถ้าถามว่า ในมงคลสูตรนี้พระพุทธเจ้าตรัสอะไร *มงคลชั้นยอด* (หมายเลข ๑) หรือ *ยอดแห่งมงคล* (หมายเลข ๒) ?

คำตอบที่ถูกต้องก็คือ ตรัสมงคลชั้นยอด

หลักฐานยืนยันก็คือ ข้อความในคาถาแรก อันเป็นคำกราบทูลของเทวดาที่ว่า **พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมํ** ซึ่งแปลว่า *ขอพระองค์จงตรัสบอกมงคลอันสูงสุดด้วยเถิด* หมายความว่าเทวดาต้องการฟัง*มงคลชั้นยอด* จะตรัสสักกี่มงคลก็ขอให้เป็นมงคลชั้นยอดก็แล้วกัน

และคำว่า **มงฺคลมุตฺตมํ** นี้ก็ปรากฏซ้ำทุกคาถารวมทั้งคาถาสรุปสุดท้ายนั้นด้วย เป็นการย้ำว่ามงคลแต่ละข้อที่ตรัสนั้นเป็นมงคลอันสูงสุด คือ *มงคลชั้นยอด* ตามที่เทวดาต้องการฟัง

คำว่า **มงฺคลมุตฺตมํ** ก็แปลว่า *มงคลชั้นยอด* (**มงฺคลํ** เป็นมงคล **อุตฺตมํ** อันสูงสุด = ชั้นยอด) ซึ่งในภาษาบาลีจะมีความหมายแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับคำว่า *ยอดแห่งมงคล* ถ้าจะให้มีความหมายว่า *ยอดแห่งมงคล* คำภาษาบาลีจะต้องเป็น **มงฺคลานํ อุตฺตมํ** (**อุตฺตมํ** เป็นสิ่งสูงสุด = เป็นยอด **มงฺคลานํ** แห่งมงคลทั้งหลาย)

ตามแนวคิดของท่าน มน.นั้น เหมือนกับว่า พอเทวดาได้ฟังมงคลทั้งหมดที่พระพุทธเจ้าตรัสแล้ว ก็เกิดอยากจะรู้ขึ้นมาว่า มงคลข้อไหนเป็นยอดของมงคลทั้งหมด จึงได้ทูลถามขึ้นอีก พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า การปฏิบัติตามมงคลได้ทุกข้อนั่นแหละ “นับเป็น*ยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*”

แต่เหตุการณ์ในมงคลสูตรหาได้เป็นอย่างที่ “เหมือนกับว่า” นี้ไม่ พระพุทธเจ้าคงตรัสมงคลชั้นยอดไปตามลำดับและจบลงด้วยคาถาสรุปที่ว่า ผู้ปฏิบัติตามมงคลเหล่านี้

ย่อมจะไม่ปราชัยในทุกที่ มีความสวัสดีทุกสถาน นั่นแหละคือ*มงคลชั้นยอดของผู้ที่ปฏิบัติได้เช่นนั้น*

ฟังเป็นเหตุเป็นผลราบรื่นทุกประการ

แต่ท่าน มน.กลับเห็นไปได้ว่า คาถาสุดท้ายนี่เป็นการตรัสถึงมงคลอีกข้อหนึ่งซึ่งเป็น *ยอดแห่งมงคลทั้งหมด*

เพราะเหตุที่ท่านคิดถึงคำว่า **มงฺคลมุตฺตมํ** ที่บางท่านแปลเป็นไทยว่า *ยอดมงคล* แล้วท่านก็ไปคว้าเอามาพูดผสมความเข้าใจของท่านลงไปว่า “โศลกสุดท้ายของมงคลสูตรนี้ต่างหากคือมงคลอีกมงคลหนึ่ง คือยอดมงคล” แล้วก็ขยายความย้ำอีกว่า “นับเป็น*ยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*” ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้เองท่านก็เพิ่งเอ่ยถึงคำแปลที่ชัดเจนในบาทสุดท้ายของคาถาสรุปว่า “นั่นคือมงคลอันสูงสุด”

แต่เพราะคำว่า “ยอดมงคล” ตีความได้ ๒ อย่างดังที่กล่าวแล้ว แทนที่ท่านจะตีความคำว่า “มงคลอันสูงสุด” ว่า *มงคลชั้นยอด* ท่านกลับตีความเป็น *ยอดแห่งมงคล* ดังที่ท่านย้ำว่า “นับเป็น*ยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*”

และเพราะตีความแบบนี้ท่านจึงให้น้ำหนักไปที่คำว่า “สูงสุด” ในข้อความที่ว่า “มงคลอัน*สูงสุด*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น” แล้ว “สูงสุด” ก็ต้องหมายถึง “ยอด” นั่นเอง

ข้อความ “สูงสุดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น” จึงสอดคล้องกับ “ยอดมงคล” ด้วยประการทั้งปวง

ด้วยประการฉะนี้ ท่านจึงนึกไปไม่ถึงความหมายตามหลักไวยากรณ์ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติธรรมที่ว่า “เป็นมงคลแห่งบุคคล *(คือเทวดาและมนุษย์ผู้ที่ปฏิบัติได้เช่นนั้น)* ทั้งหลายเหล่านั้น”

ถ้าท่าน มน.เข้าใจภาษาบาลี โดยเฉพาะวิชาที่เรียกว่า “วากยสัมพันธ์” ดีพอ ท่านจะไม่คิดอย่างที่คิดมาแล้วเลย

วากยสัมพันธ์ เป็นวิชาว่าด้วยหลักการเกี่ยวข้องกันระหว่างถ้อยคำ พูดง่ายๆ คือ วิชานี้จะบอกให้รู้ว่า คำไหนเกี่ยวข้องกับคำไหน

ข้อความในมงคลสูตรตอนนี้ว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** คำที่เป็นปัญหาในการสัมพันธ์กันก็คือ **เตสํ มงฺคลํ อุตฺตมํ**

เตสํ แปลว่า *แห่ง* (มงคล / บุคคล ?) *ทั้งหลายเหล่านั้น*

มงฺคลํ แปลแบบทับศัพท์ว่า *มงคล*

อุตฺตมํ แปลว่า *สูงสุด = ยอด*

ถ้า **เตสํ** สัมพันธ์กับ **มงฺคลํ** ความหมายก็จะเป็นว่า *มงคลแห่ง* (มงคล / บุคคล ?) *ทั้งหลายเหล่านั้น*

ถ้า **เตสํ** สัมพันธ์กับ **อุตฺตมํ** ความหมายก็จะเป็นว่า *สูงสุด = ยอดแห่ง* (มงคล / บุคคล ?) *ทั้งหลายเหล่านั้น*

ถามว่า แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่า **เตสํ** จะต้องสัมพันธ์กับคำไหนจึงจะถูกต้อง

ตอบว่า รู้ได้ด้วยหลักไวยากรณ์ครับ

ผมได้อธิบายมาแล้วข้างต้นโน้นว่า ในที่นี้ **อุตฺตมํ** ทำหน้าที่ขยาย **มงฺคลํ** บอกให้รู้ว่า *มงคลอันสูงสุด* **อุตฺตมํ** จึงต้องสัมพันธ์กับ **มงฺคลํ** จะไปสัมพันธ์กับ **เตสํ** ไม่ได้ นั่นก็คือต้องเป็น **เตสํ มงฺคลํ** ไม่ใช่ **เตสํ อุตฺตมํ**

ผมยังบอกด้วยว่า ถ้าประโยคนี้ไม่มี **มงฺคลํ** มีแต่ **ตนฺเตสํ อุตฺตมํ. ตฺตมํ** ก็ต้องไปสัมพันธ์กับ **เตสํ** และความหมายก็อาจจะเป็นอย่างที่ท่าน มน. ตีความนั่นได้ คือต้องแปลว่า -

ตํ *การกระทำนั้น* (*คือการที่ปฏิบัติตามมงคลเหล่านั้นแล้วไม่ปราชัยทุกที่ถึงความสวัสดีทุกสถาน*) **อุตฺตมํ** *เป็นสิ่งสูงสุด* **เตสํ** *แห่ง* (มงคล / บุคคล ?) *ทั้งหลายเหล่านั้น*

และเมื่อแปลอย่างนี้แล้ว **เตสํ** จะหมายถึง *มงคล* หรือ *บุคคล* ก็ได้ความทั้งสองคำ (แต่ความหมายจะต่างกัน)

ก็เหมือนกับประโยคเปรียบเทียบที่ว่า "นี่คือพระพุทธรูปทองคำแห่งวัดไตรมิตร" ก็เท่ากับ "การกระทำนั้นเป็นมงคลอันสูงสุดแห่ง (มงคล / บุคคล ?) ทั้งหลาย"

ถ้าไม่มีคำว่า "พระพุทธรูป" ข้อความก็จะเป็น "นี่คือทองคำแห่งวัดไตรมิตร" ก็เท่ากับ "การกระทำนั้นเป็นสิ่งสูงสุดแห่ง (มงคล / บุคคล ?) ทั้งหลาย"

ถ้าเป็นอย่างนี้ "ทองคำ" ก็ต้องไปสัมพันธ์กับ "แห่งวัดไตรมิตร" คือเป็น "ทองคำแห่งวัดไตรมิตร" เหมือนกับ **อุตฺตมํ** ไปสัมพันธ์กับ **เตสํ** คือที่แปลว่า "เป็นสิ่งสูงสุดแห่ง (มงคล / บุคคล ?) ทั้งหลายเหล่านั้น"

แต่เมื่อมี "พระพุทธรูป" อยู่ด้วย "พระพุทธรูป" ก็ต้องไปสัมพันธ์กับ "แห่งวัดไตรมิตร" คือเป็น "พระพุทธรูปแห่งวัดไตรมิตร" เหมือนกับ **มงฺคลํ** สัมพันธ์กับ **เตสํ** ที่แปลว่า "เป็นมงคลแห่ง (มงคล / บุคคล ?) ทั้งหลายเหล่านั้น"

ส่วน "ทองคำ" ก็ต้องไปสัมพันธ์กับ "พระพุทธรูป" คือเป็น "พระพุทธรูปทองคำ" จะเป็น "ทองคำแห่งวัดไตรมิตร" ไม่ได้อีกแล้ว เหมือนกับ **อุตฺตมํ** ไปสัมพันธ์กับ **มงฺคลํ** ที่แปลว่า "เป็นมงคลอันสูงสุด" ไม่ใช่ "เป็นสิ่งสูงสุดแห่ง (มงคล / บุคคล ?) ทั้งหลายเหล่านั้น"

วกกลับมาที่ประโยคเปรียบเทียบกันอีกนิด

- "มงคลอันสูงสุดแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย" นี่คือต้องการจะพูดถึง "มงคล" เหมือนกับ "พระพุทธรูปทองคำแห่งวัดไตรมิตร" ก็คือต้องการพูดถึง "พระพุทธรูป"

- แต่ถ้าไปพูดใหม่ว่า "ยอดแห่งมงคลทั้งหลาย" ก็เหมือนกับพูดว่า "ทองคำแห่งวัดไตรมิตร" นั่นเอง

ท่าน มน.นั้นไม่ได้พิจารณาในแง่หลักไวยากรณ์ให้ละเอียดพอ จึงให้น้ำหนักของคำผิดที่ คือแทนที่จะเน้นที่ "มงคล" ก็กลับไปเน้นที่ "สูงสุด"

จุดพลาดอย่างสำคัญอยู่ตรงที่ท่านถอดความคำว่า "สูงสุด" ที่เป็น*คุณนาม* ออกเป็น "ยอด" ที่เป็น*นามนาม* แล้วก็ยึดมั่นอยู่กับคำว่า "ยอด"

การแปลคำในที่ซึ่งใช้เป็นคุณนามโดยตรงให้มีความหมายเป็นนามนามเช่นนี้เป็นการแปลที่ผิดหลักไวยากรณ์อย่างยิ่ง

ทั้งๆ ที่ในการแปลคาถาสุดท้ายนี้ท่านอ้างหลักไวยากรณ์ขึ้นมาเป็นไม้ตายหักล้างคำแปลของเดิมแท้ๆ ("กระนั้นเอง การวินิจฉัยแบบฟันธงอย่างเด็ดขาดของ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์นี้ อาจไม่ถูกต้อง เหตุผลที่ท่านใช้นั้นมาจากการอ้างอิงหลักธรรม ... หาได้นำหลักฐานทางไวยากรณ์มาอ้างอิงไม่" (วารสารฯ หน้า ๔๓) "การแปลโศลกสุดท้ายแบบจำแบบของเดิม ... ทำให้มองข้ามการแปลตามหลักไวยากรณ์บาลี - สันสกฤต" (วารสารฯ หน้า ๔๖))

เมื่อเอา "ยอด" ไปสัมพันธ์กับ **เตสํ** *แห่ง - เหล่านั้น* ซึ่งมีคำแปลให้เลือก ๒ คำ คือ คำแปลเดิม "*แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น*" กับคำแปลใหม่ "*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*"

แล้วให้เลือกเอาระหว่าง "ยอด *แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น*" กับ "ยอด *แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*"

"ยอด *แห่งมงคล*" ย่อมจะฟังกลมกลืนดีกว่า "ยอด *แห่งเทวดาและมนุษย์*" ขึ้นมาในทันที

ความคิดที่ว่าคาถาสรุปนี้เป็นมงคลอีกข้อหนึ่ง เป็น "ยอดมงคล" หรือ "ยอดแห่งมงคลทั้งหลาย" จึงถูกตอกย้ำว่า *ถูกต้อง* ลงไปในบัดนั้น

เหมือนคำว่า "พระพุทธรูปทองคำ" พอจับจุดเน้นพลาดจาก "พระพุทธรูป" ไปเป็น "ทองคำ" ความคิดของคนที่ได้ยินคำว่า "ทองคำ" จะเป็นอย่างไร?

ก็คงจะต้องนึกไปถึงของมีค่าหรือทรัพย์สิน (ตอนนี้ไม่มีความคิดเรื่องพระพุทธรูป

อยู่ด้วยแล้ว) และอาจนึกต่อไปว่าทรัพย์สินนั้นก็ควรจะต้องเป็นของใครสักคนหรือไม่ก็เป็นทรัพย์สินของสถาบันทางการเงินเช่นธนาคารเป็นต้น

พอเห็นว่าคำว่า "ทองคำแห่งวัดไตรมิตร" ความคิดก็คงจะแล่นไปว่า ไม่ถูกเรื่องเลย ทองคำจะมาเป็นทรัพย์สินของวัดได้อย่างไร ทองคำควรจะเป็นทรัพย์สินของธนาคารจึงจะถูกต้อง ว่าแล้วก็เปลี่ยนจาก "ทองคำแห่งวัดไตรมิตร" ไปเป็น "ทองคำแห่งธนาคารชาติ" อะไรไปโน่นเลย

เพราะให้น้ำหนักผิดที่ จากความตั้งใจที่จะพูดถึง "พระพุทธรูปแห่งวัดไตรมิตร" ก็กลายเป็น "ทองคำแห่งธนาคารชาติ"

เช่นเดียวกับ "มงคลแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย" กลายเป็น "ยอดแห่งมงคลทั้งหลาย" ไปด้วยประการฉะนี้

สาเหตุประการที่สอง น่าจะเกิดจากการไปยึดเอาจำนวน ๓๘ เป็นหลัก ทั้งๆ ที่ท่าน มน.พูดไว้เองว่า

ปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งคือ การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ซึ่งชาวพุทธมีความเชื่อสืบๆ กันมาว่า มงคลในมงคลสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๘ มงคล แต่กระนั้นเองเมื่อมีผู้นับมงคลตามที่ปรากฏในภาษาบาลีกลับนับได้เพียง ๓๗ มงคล

ตัวอย่างที่ปรากฏชัด คือ พระภิกษุผู้เป็นเกจิอาจารย์มีชื่อเสียงที่สุดรูปหนึ่งในประเทศไทยคือ พระมงคลเทพมุนี หรือหลวงพ่อวัดปากน้ำ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ได้กล่าวไว้ในการเทศน์ กัณฑ์ที่ ๒๖ เรื่องมงคลสูตร ว่าด้วย "จิตของผู้ที่โลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว" ณ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๔๙๗ ดังนี้คือ

"แสดงมาตั้งแต่ต้นโน้น เป็น ๓๘ ข้อ ตั้งแต่ อเสวนา มาจนกระทั่ง จิตเกษม เป็นแดนผ่องใสนี่ เป็นมงคล ๓๘ ข้อ แต่ว่าสวดได้ ๓๗ เท่านั้นเอง เห็นจะไปคละกันกับข้อใดข้อหนึ่ง ผู้เรียงบาลีจะคลาดเคลื่อนแต่อย่างใดก็ไม่รู้ แต่นั่นเป็นเรื่องของบาลีท่าน แต่ว่าที่ยืนยัน มงคลน่ะ มี ๓๘ แต่ว่าถ้าตรวจจริงมี ๓๗ ข้อ"

ซึ่งเป็นการยืนยันแก่ชาวพุทธทั่วไปอย่างชัดเจนว่าการนับมงคลนั้นพระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี ท่านนับได้ ๓๗ ประการ ทั้งๆ ที่ขัดกับจารีตประเพณีที่เชื่อกันต่อๆ มาว่ามงคลมีทั้งหมด ๓๘ มงคล (วารสารฯ หน้า ๔๑)

ถ้าดูภูมิหลังของท่าน มน.ก็จะเห็นว่าท่านเกี่ยวข้องกับวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ อย่าง

แน่นแฟ้น ถ้าท่านเชื่อหลวงพ่อวัดปากน้ำว่า มงคลมี ๓๗ ข้อ ท่านก็คงจะไม่ต้องหาเรื่องตีความว่าคาถาสรุปสุดท้ายนั้นเป็นมงคลอีกข้อหนึ่ง เพราะมงคล ๓๗ ตามที่หลวงพ่อวัดปากน้ำว่านั้นได้จบลงไปเรียบร้อยแล้วก่อนจะถึงคาถาสุดท้าย จึงไม่ต้องไปเที่ยวหามงคลข้อที่ ๓๘ ให้วุ่นวายอะไรอีกแล้ว ปล่อยให้คาถาสุดท้ายเป็นคำสรุปอานิสงส์ของมงคลไปตามที่ควรจะเป็น ก็จะเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง

แต่ทำไมท่านจึงไม่เชื่อหลวงพ่อวัดปากน้ำก็ไม่ทราบ ไปเผลอตัวยึดเอาจำนวน ๓๘ มาเป็นหลักคิด ท่านก็เลยต้องเที่ยวหามงคลข้อที่ ๓๘ เป็นการใหญ่ ทั้งๆ ที่ท่านพูดเองว่า “เป็นการยืนยันแก่ชาวพุทธทั่วไปอย่างชัดเจนว่าการนับมงคลนั้นพระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี ท่านนับได้ ๓๗ ประการ”

และตอนสรุปท่านก็ยังย้ำอีกว่า “เพราะว่าในตัวโศลกของมงคลสูตรตั้งแต่โศลกที่ ๒ ถึงโศลกที่ ๑๑ นั้นตามสาระของพระสูตรนี้มีมงคลทั้งสิ้น ๓๗ มงคล มิใช่ ๓๘ ดังที่เชื่อกันมา”

ท่านไม่ควรจะเห็นดีเห็นงามไปกับความคิดที่ว่ามงคลมี ๓๘ ข้อนั้นเลย เพราะท่านก็พูดต่อไปว่า “ทั้งๆ ที่ขัดกับจารีตประเพณีที่เชื่อกันต่อๆ มาว่ามงคลมีทั้งหมด ๓๘ มงคล”

ก็ “จารีตประเพณี” นี้มิใช่หรือที่ท่านมักเอ่ยถึงอย่างดูแคลนเสมอ (ดูวารสารฯ หน้า ๔๕)

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๗ -

วิพากษ์ถ้อยคำ

หนึ่ง การใช้คำว่า **โศลก** แทนคำว่า **คาถา**

ในบทความของท่าน มน.ใช้คำว่า **โศลก** แทนคำว่า **คาถา** โดยตลอด เกี่ยวกับคำว่า “โศลก” นี้ บรรณาธิการวารสารพุทธศาสน์ศึกษา ยังได้เขียนเชิงอรรถไว้ว่า

คำว่า “โศลก” หมายถึงคำประพันธ์ที่ประกอบด้วยข้อความ ๔ ท่อน ข้อความแต่ละท่อนเรียกว่า “บาท” รวม ๔ บาทเป็น ๑ โศลก โดยทั่วไป คณะสงฆ์ไทยมักเรียกคำประพันธ์ที่ประกอบด้วย ๔ บาทว่า ๑ คาถา ดังหากเขียนตามสำนวนนิยมของการเรียนบาลีของคณะสงฆ์ ข้อความตรงนี้ท่านคงจะเขียนว่า “คาถาที่...” (วารสารฯ หน้า ๔๓)

ปกติเวลาเราพูดถึงข้อความในภาษาบาลีที่แต่งเป็นร้อยกรอง เรามักเรียกกันว่า **คาถา**

ปัญหามีว่า ถ้าเรียกว่า **โศลก** จะถูกต้องหรือไม่?

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ให้นิยามความหมายของคำทั้งสองไว้ดังนี้

คาถา น. คำประพันธ์ประเภทร้อยกรองในภาษาบาลี, อัตราของฉันท์ คือ ๔ บาท เรียกว่า คาถาหนึ่ง (หน้า ๒๔๔)

โศลก น. คำประพันธ์ในวรรณคดีสันสกฤต ๔ บาท เป็น ๑ บท ตามปรกติมีบาทละ ๘ พยางค์ เรียกว่า โศลกหนึ่ง ..., บทสรรเสริญยกย่อง; ชื่อเสียง, เกียรติยศ (หน้า ๑๑๐๘)

โดยรวมๆ แล้ว คำทั้งสองมีความหมายตรงกันในบางแง่ คือ หมายถึงคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง แต่แง่ที่ต่างกันก็มีด้วย คือ **โศลก** (คำนี้เป็นสันสกฤต บาลีเป็น **สิโลก**) ยังหมายไปถึง บทสรรเสริญยกย่อง ชื่อเสียง เกียรติยศ อีกด้วย ซึ่งโดยปกติ **คาถา** จะไม่ได้มีความหมายไปถึงเช่นนั้น

ถ้าเราพูดถึงบทร้อยกรองที่เป็นภาษาสันสกฤตหรือที่แปลมาจากภาษาสันสกฤต ย่อมเป็นการเหมาะสมที่จะใช้คำว่า **โศลก**

ถามว่า ต้นฉบับมงคลสูตรเป็นภาษาบาลี ควรที่จะใช้คำว่า **โศลก** หรือไม่ ในเมื่อในภาษาบาลีมีคำว่า **คาถา** อยู่แล้ว?

หรือว่า มงคลสูตรที่ท่าน มน. อ้างอิงถึงนั้นเป็นมงคลสูตรของมหายาน ซึ่งพระไตรปิฎกที่เป็นต้นฉบับของนิกายนี้เป็นภาษาสันสกฤต?

หรือเกรงว่า ถ้าใช้คำว่า **คาถา** ประเดี๋ยวคนอ่านจะเข้าใจไปว่าเป็นคำขลังคำศักดิ์สิทธิ์ที่ท่องบ่นแล้วเกิดอานุภาพวิเศษต่างๆ ?

คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ผู้รู้ท่านจำแนกไว้ ๙ ประเภท ที่เรียกเป็นศัพท์ว่า **นวังคสัตถุศาสน์** ประกอบด้วย สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ **คาถา** อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธัมมะ เวทัลละ

คำว่า **คาถา** ในที่นี้ท่านบอกว่าได้แก่ ความร้อยกรองล้วน หมายเอา ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา และคาถาล้วนในสุตตนิบาตที่ไม่มีชื่อว่าเป็นสูตร (สมันตปาสาทิกา ๑/๒๗, สุมังคลวิลาสินี ๒/๒๔, ปปัญจสูทนี ๒/๑๓, มโนรถปูรณี ๒/๒๘๒, สัทธัมมปัชโชติกา มหานิทฺทเทสวัณณนา ๒๖๗, อัฏฐสาลินี ๒๗ ดู พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล, หมวดอรรถกถาบาลีไทย)

จะเห็นได้ การใช้คำว่า **คาถา** เรียกบทร้อยกรองที่เป็นภาษาบาลีนั้นเหมาะสมสอดคล้องกับความหมายในนวังคสัตถุศาสน์เป็นอย่างดี

คำในเชิงอรรถของบรรณาธิการที่ว่า คณะสงฆ์ไทยมักเรียกคำประพันธ์ที่ประกอบด้วย ๔ บาทว่า ๑ คาถา ดังหากเขียนตามสำนวนนิยมของการเรียนบาลีของคณะสงฆ์ ข้อความตรงนี้ท่านคงจะเขียนว่า “คาถาที่...” นั้น ไม่ว่าจะมีเจตนายกย่องหรือเย้ยหยันก็ตาม ขอได้โปรดคำนึงเถิดว่า “คณะสงฆ์ไทย” ท่านคงไม่คร่ำครือย่างที่ใครบาง

คนอาจจะกำลังคิดอยู่นั่นหรอกกระมัง

สอง “อาจไม่ถูกต้อง”

ท่าน มน.เขียนไว้ว่า

> “กระนั้นเอง การวินิจฉัยแบบฟันธงอย่างเด็ดขาดของ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์นี้ อาจไม่ถูกต้อง เหตุผลที่ท่านใช้นั้นมาจากการอ้างอิงหลักธรรมว่าด้วยวิธีการสงเคราะห์มารดาบิดาว่าเป็นสิ่งที่เหมือนกัน ในขณะที่การสงเคราะห์บุตรและภรรยานั้นเป็นสิ่งที่แตกต่างกัน ซึ่งถือว่าเป็นการแยกแยะตามกิจกรรมการปฏิบัติในสังคม หาได้นำหลักฐานทางไวยากรณ์มาอ้างอิงไม่” (วารสารฯ หน้า ๔๓)

ข้อความตอนนี้ผมได้อภิปรายมาแล้ว แต่เป็นในแง่อื่น ตอนนี้ขอพูดถึงในแง่การใช้ถ้อยคำ อันเนื่องมาจากคำว่า “อาจไม่ถูกต้อง”

ขอให้ท่านผู้อ่านได้โปรดอ่านข้อความของท่าน มน.อีกครั้งหนึ่ง แล้วช่วยพิจารณาว่า ท่าน มน.อ้างเหตุผลอะไรในการกล่าวว่า การวินิจฉัยของ พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ กรณีแยก ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห ออกเป็นมงคล ๒ ข้อ “อาจไม่ถูกต้อง”

พิจารณาแล้วจะเห็นว่า ท่านอ้างว่า “เป็นการแยกแยะตามกิจกรรมการปฏิบัติในสังคม หาได้นำหลักฐานทางไวยากรณ์มาอ้างอิงไม่”

ตามเหตุผลที่พันเอกปิ่นอ้างในหนังสือมงคลชีวิตนั้น ท่านว่า “แยกตามเกณฑ์ในทางปฏิบัติ การบำรุงบิดามารดานั้นเป็นงานอย่างเดียวกัน หมายความว่า วิธีบำรุงทำอย่างเดียวกัน พระพุทธองค์ตรัสไว้ชัดเจน เราทำให้มารดาอย่างไรก็ทำให้บิดาอย่างนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงรวมไว้ในข้อปฏิบัติอันเดียวกัน ส่วนการปฏิบัติต่อบุตรกับภรรยา (หรือสามี) ทำต่างกัน พูดง่ายๆ คือเราทำกะลูกอย่างหนึ่ง ทำกะเมียหรือผัวอย่างหนึ่ง วิธีทำมันคนละวิธี เพราะฉะนั้นจึงต้องแยกออกเป็นมงคลคนละข้อ” ซึ่งใครฟังแล้วก็จะเห็นว่า สมเหตุสมผลถูกต้องตามหลักธรรมทุกประการ

แต่ท่าน มน.กลับพูดอย่างง่ายดายที่สุดว่า “อาจไม่ถูกต้อง”!

ท่านไม่ได้อธิบายเลยแม้แต่คำเดียวว่า ทำไมการปฏิบัติที่สมเหตุสมผลถูกต้องตามหลักธรรมทุกประการนี้จึง “อาจไม่ถูกต้อง” นอกจากอ้างว่า “หาได้นำหลักฐานทางไวยากรณ์มาอ้างอิงไม่”

ครั้นตัวท่าน มน.นำ “หลักฐานทางไวยากรณ์” ของท่านมา “อ้างอิง” บ้าง หลักไวยากรณ์ของท่านก็เละเทะมาก ซ้ำตัวท่านเองก็แปลผิดไวยากรณ์เข้าไปอีก

แนวความคิดที่ท่านพันเอกปิ่นนำมาเสนอ และความรู้ความคิดที่ท่าน มน. เสนออกมานั้น สำหรับท่านที่มีสติและปัญญาแล้วย่อมไม่มีอะไรต้องสงสัยว่าของใครถูกต้องของใครไม่ถูกต้อง

แง่คิดในทางภาษาก็คือ ผมอยากตั้งคำถามให้ท่าน มน.ลองคิดดูว่า ถ้าสิ่งนั้น “อาจไม่ถูกต้อง” เพียงเพราะเราพูดเอาง่ายๆ แล้วละก็ ทำไมไม่คิดว่า สิ่งนั้นมันก็ “อาจถูกต้อง” ได้ด้วยมิใช่หรือ

สาม “จารีตประเพณี”

ท่าน มน.เขียนไว้ว่า

“ซึ่งเป็นการยืนยันแก่ชาวพุทธทั่วไปอย่างชัดเจนว่าการนับมงคลนั้นพระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี ท่านนับได้ ๓๗ ประการ ทั้งๆ ที่ขัดกับจารีตประเพณีที่เชื่อกันต่อๆ มาว่ามงคลมีทั้งหมด ๓๘ มงคล” (วารสารฯ หน้า ๔๑)

“...ที่แปลกันเป็นภาษาไทยตามแบบจารีตประเพณีได้ความว่า” (วารสารฯ หน้า ๔๕)

ผมไม่ค่อยแน่ใจว่า เมื่อท่าน มน. เอ่ยถึงคำว่า “จารีตประเพณี” นั้นในใจท่านนึกถึงในทางบวกหรือทางลบ คือท่านยกย่องหรือท่านเย้ยหยัน

แต่เมื่อประมวลแนวความคิดทั้งหมดแล้ว ผมกลับแน่ใจว่าท่านเอ่ยถึงด้วยความรู้สึกเย้ยหยัน เหมือนกับว่า การกระทำ การพูด การคิดอะไรตามแบบ “จารีตประเพณี” นั้น เป็นสิ่งคร่ำครึ ล้าสมัย ผิดพลาด โง่เง่า ปัญญาอ่อน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ นิยามคำว่า **จารีตประเพณี** ไว้ว่า *ประเพณีที่นิยมและประพฤติกันสืบมา ถ้าฝ่าฝืนถือว่าเป็นผิดเป็นชั่ว*

ผมเพียงแต่อยากรู้ว่า การทำพูดคิดอะไรตาม*ประเพณีที่นิยมและประพฤติกันสืบมา* นั้นมันเป็นเรื่องคร่ำครึ ล้าสมัย ผิดพลาด โง่เง่า ปัญญาอ่อน ทุกเรื่องทุกอย่างไปหรือ

ผมไม่มีความคิดเห็นอะไรถ้าท่าน มน. จะรู้สึกอย่างนั้นจริงๆ

สี่ “การตีความข้อความว่า “ตนฺเตสํ” ของคณะสงฆ์ไทย”

บรรณาธิการวารสารพุทธศาสน์ศึกษา เขียนเชิงอรรถไว้ตรงข้อความที่ท่าน มน.

แสดงทัศนะในการแปลคาถาสุดท้ายเป็นมงคลข้อที่ ๓๘ ว่า

การตีความข้อความว่า “ตนฺเตสํ” ของคณะสงฆ์ไทยนั้นน่าจะดำเนินตามคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์ผู้แต่ง*มังคลัตถทีปนี*ที่ว่า “***ตนฺเตสนฺติ* เย เอตาทิสานิ มงฺคลานิ กตฺวา โหนฺติ เต ยสฺมา สพฺพตฺถ อปราชิตา หุตฺวา โสตฺถิ โสตฺถิภูตา สพฺพตฺถ คจฺฉนฺติ ตสฺมา ตฺวํ เตสํ เอตาทิสการกานํ ตํ พาลาเสวนาทิ *อฏฺฐตฺตึสวิธ* มงฺคล อุตฺตมํ เสฏฺฐํ ปวรนฺติ คณฺหาหิ เทวเตติ อตฺโถ ฯ**” โปรดสังเกตว่าพระอรรถกถาจารย์ได้ระบุจำนวนของมงคลว่ามี ๓๘ ประการ แสดงว่าความเข้าใจว่าจำนวนมงคลในพระสูตรนี้มี ๓๘ ข้อมีมาตั้งแต่สมัยนั้นแล้วเป็นอย่างน้อย (วารสารฯ หน้า ๔๖)

ภาษาบาลีในเชิงอรรถนี้แปลว่า

บทว่า ***ตนฺเตสํ*** เป็นต้น ความว่า เพราะเหตุที่เหล่าชนซึ่งเป็นผู้ทำมงคลทั้งหลายเช่นนี้ เป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในข้าศึกทั้งปวง เป็นผู้สวัสดี คือเป็นผู้มีความสวัสดีไปในที่ทั้งปวง ดูก่อนเทพบุตร ฉะนั้น ท่านจงถือว่า *กรรม ๓๘ ประการ* มีการไม่คบพาลเป็นต้นนั้น เป็นมงคลอย่างสูงสุด คือประเสริฐสุด ดีที่สุด สำหรับชนเหล่านั้นผู้กระทำมงคลเช่นที่กล่าวมานี้

ประเด็นของเรื่องนี้ก็คือ ข้อความในคาถาสุดท้ายที่ศึกษาเล่าเรียนกันมาในเมืองไทยเรานี้ก็เป็นอย่างที่ยกมาในเชิงอรรถนั้น คือเป็นการแสดงอานิสงส์อันจะเกิดแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามมงคลเหล่านั้นได้

แต่ทีนี้ท่าน มน.ไม่เห็นด้วยกับการแปลแบบนี้ รายละเอียดก็เป็นอย่างที่ได้อภิปรายกันมาแล้ว

ท่านบรรณาธิการก็เลยบอกว่าที่ในเมืองไทยเราแปลคาถาสุดท้ายเป็นเช่นนั้นเป็น “การตีความข้อความว่า “ตนฺเตสํ” ของคณะสงฆ์ไทย”

ผมก็เลยจะบอกบ้างว่า ที่ในเมืองไทยเราแปลคาถาสุดท้ายเป็นเช่นนั้น มิใช่เป็น “การตีความ - ของคณะสงฆ์ไทย” อย่างท่านว่านั้นเลย ต้องเรียกว่าเป็น*การศึกษาตาม*-จึงจะถูก เพราะพระอรรถกถาจารย์ท่านทำสิ่งที่เรียกว่า “ตีความ” ไว้เรียบร้อยแล้ว

“คณะสงฆ์ไทย” เป็นแต่เพียงศึกษาตามที่พระอรรถกถาจารย์ท่านตีความไว้

เท่านั้น และอันที่จริงก็ไม่จำเป็นต้องระบุเฉพาะ "คณะสงฆ์ไทย" เท่านั้น เพราะอาจจะเป็นใครก็ได้ที่เลื่อมใสการตีความของพระอรรถกถาจารย์ หรือแม้ไม่เลื่อมใสแต่หากอยากจะศึกษาเพื่อประดับความรู้หรือเพื่อวัตถุประสงค์อะไรก็ตามก็ย่อมจะศึกษาตามนั้นได้ทั้งสิ้น

ส่วนการที่คณะสงฆ์ไทยใช้วิธีศึกษาตามการตีความของพระอรรถกถาจารย์นั้น ใครจะเรียกว่าเป็นการศึกษาตามจารีตประเพณีที่คร่ำครึไปจนถึงปัญญาอ่อน ไม่มีความคิดเป็นของตัวเอง หรืออะไรก็แล้วแต่จะว่านั้น ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง

ที่บรรณาธิการเขียนว่า "ดำเนินตามคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์ผู้แต่ง*มังคลัตถทีปนี*" นั้น ก็ควรจะเข้าใจให้ถูกต้องว่า "พระอรรถกถาจารย์ผู้แต่ง*มังคลัตถทีปนี*" มิได้เป็นผู้อธิบายคำเหล่านั้นด้วยตัวเอง คำอธิบายนั้นเป็นของพระพุทธโฆสาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์อรรถกถาขุททกปาฐะ และอรรถกถาสุตตนิบาต ตามหลักฐานที่ได้แสดงไว้ข้างต้นแล้ว "ผู้แต่งมังคลัตถทีปนี" คือท่านพระสิริมังคลาจารย์เป็นเพียงผู้นำเอาคำอธิบายนั้นมาแสดงต่อเท่านั้นเอง

ห้า คำบาลีของท่าน มน.

บทความของท่าน มน. เอ่ยถึงคำบาลีบางคำ แต่เขียนคลาดเคลื่อน บางคำผมได้กล่าวถึงมาแล้ว ขอวิพากษ์รวมไว้ในที่นี้

พระสิริมงคลาจารย์ (๔๑) ชื่อนี้นิยมเขียนว่า **พระสิริ<u>มัง</u>คลาจารย์**

มงคลัตถทีปนี (๔๑) ชื่อนี้ก็เช่นกัน นิยมเขียนว่า **<u>มัง</u>คลัตถทีปนี**

เหตุผลก็คือ **มงฺคล** ถ้าเขียนแบบไทยว่า **มงคล** ก็ออกเสียงแบบไทยว่า *มง - คน*

แต่คำเดิมจะต้องออกเสียงว่า *มัง - คะ - ละ* คำว่า **สิริมังคลาจารย์** และ **มังคลัตถทีปนี** เป็นคำสมาสและเป็นรูปคำบาลีแท้ จึงต้องออกเสียงตามคำเดิม และนั่นคือเหตุผลที่ต้องเขียนเป็น *มัง* ไม่ใช่ *มง*

พหูเทวา (๔๕) คำนี้เป็น ๒ ศัพท์ และไม่ใช่คำสมาส จึงต้องเขียนแยกเป็น **พหู เทวา** (**พหู** = *มาก* **เทวา** = *เทวดาทั้งหลาย*)

เทวามนุสฺสานํ (๔๖) คำที่ถูกต้องคือ **เทวมนุสฺสานํ** เป็นคำสมาสระหว่าง **เทว** + **มนุสฺส** = **เทวมนุสฺส** ศัพท์เดิมคือ **เทว** ไม่ใช่ **เทวา** ที่เป็น **เทวา** อย่างในคำข้างต้นที่ว่า **พหู เทวา** นั้น เพราะแจกวิภัตติเป็นรูปพหูพจน์

ที่ยกคำบาลีมาชี้ให้เห็นนี้ไม่ใช่มุ่งจะจับผิด แต่ต้องการให้สังเกตว่า คนที่อาจหาญวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาที่เกี่ยวกับภาษาบาลีโดยตรงนั้นใช้คำบาลีได้ถูกหรือผิดอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินค่าผลงานของท่านผู้นั้น

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๘ -
ความสัมพันธ์ระหว่างมงคล

ท่าน มน. ได้กล่าวถึงการแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่านไว้ในย่อหน้าสุดท้ายของบทความว่า

> "นอกจะทำให้ได้ความที่ดีและครบถ้วนกว่าแล้วยังทำให้เกิดความเข้าใจในการตีความมงคลทั้งหลายให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมงคลว่าเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้ นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการยืนยันให้ชัดเจนอีกว่ามงคลสูตรนั้นมีมงคลทั้งสิ้น ๓๘ มงคล โดยมิต้องแยกมงคลใดมงคลหนึ่งในโศลกใดโศลกหนึ่งออกจากกันให้ยุ่งยาก" (วารสารฯ หน้า ๔๖)

คำกล่าวนี้ผมเข้าใจว่ามีประเด็นสำคัญอยู่ ๓ ประเด็น คือ

๑ การแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่าน มน.ทำให้ได้ความที่ดีและครบถ้วนกว่า

๒ ทำให้เกิดความเข้าใจในการตีความมงคลแต่ละข้อว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน และเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้

๓ เป็นการยืนยันให้ชัดเจนว่ามงคลสูตรนั้นมีมงคลทั้งสิ้น ๓๘ มงคลโดยไม่ต้องแยกมงคลใดมงคลหนึ่งออกจากกัน

ประเด็น ๑ ต้องขออภัยที่จะต้องแย้งว่า การแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่าน มน.นั้น หาใช่ "ทำให้ได้ความที่ดีกว่า" แต่ประการใดไม่ เพราะ

๑ ผิดหลักไวยากรณ์ ผิดอย่างไรกรุณาย้อนไปอ่านที่ได้อภิปรายมาแล้ว ขออภัยที่จะไม่พูดซ้ำซาก

๒ ผิดหลักธรรมปฏิบัติ เพราะเมื่อแปลแบบนั้นแล้วก็ยังไม่รู้เลยว่า มงคลข้อที่ ๓๘ ที่ท่านว่านั้นคือจะให้ทำอะไรอย่างไร และที่ผิดหลักธรรมอย่างยิ่งก็คือ เมื่อปฏิบัติ (อะไรอย่างไรก็ไม่ทราบ) เช่นนั้นแล้ว ผลแห่งการปฏิบัติแทนที่จะได้แก่ตัวผู้ปฏิบัติ กลับไปตกอยู่แก่ตัวมงคลเอง คือส่งผลให้มงคลข้อนั้น (ซึ่งไม่รู้ว่าคือการทำอะไร) เป็นยอดมงคลไป

และการแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่าน มน.นั้น หาใช่ "ทำให้ครบถ้วนกว่า" แต่ประการใดไม่ เพราะมงคลของท่านครบถ้วนอยู่แล้ว การแปลแบบนั้นกลับทำให้มงคลเกินเข้ามาเสียอีก

ประเด็น ๒ ขอข้ามไปก่อน

ประเด็น ๓ นั้น ผมได้อภิปรายมามากพอแล้ว ขอสรุปไว้ในที่นี้ว่า

เรื่องมงคลสูตรมีมงคล ๓๘ ข้อนั้นเป็นที่รู้กันแน่นอนมานานนักหนาแล้ว หลักฐานในคัมภีร์อรรถกถามีอยู่ชัดเจนจนไม่ต้องรอให้ผู้ไม่ค่อยรู้คนไหนมารับรองยืนยันใดๆ อีก

เรื่องการนับว่าคาถาไหนมีกี่มงคล และนับอย่างไร คัมภีร์อรรถกถาท่านก็แสดงวิธีนับไว้ให้ดูอย่างชัดเจนแล้ว การนับแยกหรือนับรวมก็มีอยู่เพียงคาถาเดียว และเป็นการแยกหรือรวมเพื่อให้เกิดความชัดเจนในวิธีปฏิบัติเป็นสำคัญ ไม่ใช่ต้องแยกหรือต้องรวมเพื่อให้ได้จำนวนมงคลครบ ๓๘ ข้ออย่างที่ท่าน มน.เข้าใจ และในการแยกหรือรวมนั้นก็ไม่มีความยุ่งยากใดๆ ทั้งสิ้น สามารถวินิจฉัยได้ง่ายที่สุดว่าต้องแยกหรือต้องรวมอย่างไรจึงจะยุติได้ถูกต้อง

แต่ข้อสำคัญก็คือการนับจำนวนมงคลตามที่ยุติแล้วนั้นเป็นการยุติที่ชอบด้วยเหตุผลในทางปฏิบัติและสอดคล้องกับจำนวน ๓๘ ที่ปรากฏเป็นหลักฐานอย่างลงตัว "โดยมิต้อง แปลคาถาสรุปอานิสงส์ให้ผิดเพี้ยนทั้งหลักไวยากรณ์และหลักปฏิบัติ ให้ยุ่งยาก"

ประเด็น ๒ เป็นเรื่องสำคัญมาก จึงต้องขอสลับเอามาอภิปรายทีหลัง

ท่าน มน. เขียนไว้ว่า "ทำให้เกิดความเข้าใจในการตีความมงคลทั้งหลายให้เห็น

ความสัมพันธ์ระหว่างมงคลว่าเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้”

ผมถอดความออกมาว่า “*ทำให้เกิดความเข้าใจในการตีความมงคลแต่ละข้อว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน และเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้*”

เนื่องจากภาษาของท่านตรงนี้ค่อนข้างจะพัลวันกันอยู่ ผมจึงไม่ค่อยแน่ใจนักว่าท่านต้องการจะพูดอย่างนี้หรือเปล่า ก็จึงขอเอาคำของท่านมาแยกเป็นประเด็น ดังนี้

การแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่าน มน.นั้น

๑ “ทำให้เกิดความเข้าใจในการตีความมงคลทั้งหลาย”

๒ “ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมงคล”

๓ “ทำให้เห็นว่ามงคลเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้”

ท่าน มน.อ้างว่า ผลดังว่านี้เกิดขึ้นจากการแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่าน

ประเด็น ๑ “ทำให้เกิดความเข้าใจในการตีความมงคลทั้งหลาย” หมายความว่ากระไร?

ผมรู้สึกว่าท่าน มน. จะถนัดใช้คำว่า “ตีความ” เป็นพิเศษ

ตอนต้นของบทความ ท่าน มน. เขียนว่า “ในปัจจุบันก็ยังมีปัญหาในการตีความพระสูตรนี้อยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล ซึ่งมีผลกระทบมายังการตีความพระสูตรทั้งหมด”

ตอนนี้ก็จะ “ตีความมงคลทั้งหลาย” อีก

ในเรื่องมงคลนี้ ผมเข้าใจเอาเองง่ายๆ ว่า *ตีความ* ก็คืออธิบายขยายความว่ามงคลข้อนี้หมายความว่าอะไร คือจะให้ทำอะไร จะให้ปฏิบัติอะไร อย่างไร

ตามความเข้าใจของผมนั้น มงคลแต่ละข้อผู้รู้ท่าน “ตีความ” ไว้จนแหลกละเอียดหมดแล้ว กล่าวได้ว่าไม่มีแง่มุมใดๆ ที่ยังถูกปล่อยไว้ให้เป็นปมสงสัยแก่ผู้ที่ใฝ่ใจใคร่รู้ใคร่ปฏิบัติอีกแล้ว จึงไม่ต้องรอให้ท่าน มน.มาแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่านเสียก่อนจึงจะสามารถตีความกันได้แต่ประการใดเลย

ตรงกันข้าม มงคลบางข้อในบทความของท่าน มน.นั่นเสียอีกที่ท่านใช้คำที่ชวนให้ต้องตีความว่าคืออย่างไร เช่น

อนวชฺชานิ กมฺมานิ เดิมท่านแปลกันมาว่า *การงานที่ไม่มีโทษ* ไขความว่า *กิจกรรมที่ดีงาม เป็นประโยชน์ ไม่เป็นทางเสียหาย* ซึ่งก็เป็นที่เข้าใจชัดเจนดี

แต่ของท่าน มน.บอกว่า *มีการงานที่ไม่มีผู้ติเตียน*

ก็เลยต้องมานั่งถามกันอีกว่า *การงานที่ไม่มีผู้ติเตียน* คือการงานแบบไหน “ผู้ติ

เตียน” นั้นหมายเอาใคร

ถ้าผมขายก๋วยเตี๋ยว แล้วมีคนมาติเตียนว่า มัวขายก๋วยเตี๋ยวอยู่อย่างนี้เป็นการเห็นแก่ตัวมาก ไม่ได้ทำประโยชน์แก่สังคมเลย ไปช่วยเขาขุดลอกคูคลองสาธารณะยังจะดีเสียกว่า

อย่างนี้ ขายก๋วยเตี๋ยวถือว่าเป็นการงานที่มีผู้ติเตียนหรือเปล่า

ก็คงจะต้องมานั่งตีความกันอีก

มงคลข้อที่ว่า **ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ** ของท่าน มน. ว่า *จิตไม่หวั่นไหวเมื่อโลกธรรมมากระทบ*

พอมาถึงข้อว่า **เขมํ** ท่านก็ว่า *จิตเกษม คือ มั่นคงไม่หวั่นไหวสะดุ้งสะเทือน*

ตกลงว่า จิตไม่หวั่นไหว กับ จิตเกษม นี่ต่างกันตรงไหน?

ก็คงจะต้องมานั่งตีความกันอีกตามเคย

โดยเฉพาะมงคลข้อสำคัญสุดยอดที่ท่าน มน. อ้างว่าเป็น *ยอดมงคล* นั้นยิ่งจะต้องตีความกันให้จงหนัก กล่าวคือ

๑ ที่ว่า “ยอดมงคล นั้นคือเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับเป็น*ยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*” ดังนี้ คือการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติอะไร?

๒ การปฏิบัติแต่ละอย่าง เช่น ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นต้น ก็เป็นอุดมมงคลแต่ละข้ออยู่ในตัวเองเรียบร้อยแล้ว ยังจะมีการปฏิบัติอะไรที่นอกเหนือไปจาก *ไม่คบคนพาล* เรื่อยมาจนถึง *จิตเกษม* นี่อีกกระนั้นหรือจึงจะเกิดเป็น*ยอดมงคล*ขึ้นมา?

ประเด็น ๒ “ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมงคล”

“ความสัมพันธ์ระหว่างมงคล” นี่ก็เป็นเรื่องที่ท่านเห็นและอธิบายบอกกันมานาน

แล้ว จึงไม่ต้องรอให้ท่าน มน.มาแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่านเสียก่อนแล้วจึงจะมองเห็น

ประเด็นนี้ไม่ขอพูดมาก ประเดี๋ยวผมจะเชิญของแท้มาให้ดู

ประเด็น ๓ “ทำให้เห็นว่ามงคลเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้”

เรื่องนี้น่าสนใจเป็นพิเศษ ตรงที่ว่า “มงคลเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้” นั้นหมายความว่าอย่างไร

ผมเกรงว่า ท่าน มน.กำลังจะทำตัวเป็น “มงคลพาณิช” เปิดร้านจำหน่ายมงคล ซึ่งถ้าครบชุดจะมี ๓๘ ชิ้น แต่ละชุดมีหลายรุ่นให้เลือก “สะสม" ได้ตามความพอใจ ใครจะสะสมชิ้นไหนก็ได้ที่ท่านชื่นชอบ เช่น ชอบ **ทานํ** (*การรู้จักให้*) ก็สะสมชิ้นนี้ไปทุกวันทุกเดือนทุกปีตลอดจนทุกชาติ หรือใครจะเลือกสะสมหลายชิ้นก็ยิ่งดี เมื่อสะสมได้มากถึงขนาดแล้วก็จะสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้เองโดยไม่ต้องทำอะไรอื่นอีกเลย

หวังว่าคงจะไม่ใช่เช่นที่ว่ามานี้

มีพุทธภาษิตที่เรามักคุ้นหูกันอยู่บทหนึ่งว่า **สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย** *การสั่งสมบุญนำสุขมาให้* (*สะสม - สั่งสม* ความหมายเท่ากัน)

การสะสมคุณธรรมความดีหรือบุญกุศล รวมทั้งมงคล ๓๘ ประการนี้ เป็นสิ่งที่เรารู้และปฏิบัติกันมานานนักหนาแล้ว โดยไม่ต้องรอให้ท่าน มน. มาแปลคาถาสุดท้ายตามแนวคิดของท่านเสียก่อนแล้วจึงจะสะสมกันเป็น

แต่การสะสมมงคลที่ท่าน มน.เอ่ยขึ้นมานี่แหละมีทีท่าว่าจะชวนให้หลงทางได้ดังที่ผม “เกรงว่า” ไว้ข้างต้นนั้น

การสะสมหรือสั่งสมคุณธรรมความดีหรือบุญกุศลนั้น หมายถึงทำให้มากขึ้นและทำบ่อยๆ ทำเป็นประจำสม่ำเสมอ มีความหมายได้ ๒ แบบ คือ

ทำอะไรก็ทำอยู่อย่างเดียว ทั้งๆ ที่มีอย่างอื่นที่ควรจะทำอีกด้วย เช่น ทำทานก็ทำทานอยู่อย่างเดียว ศีลไม่รักษา ภาวนาไม่อบรม แต่ว่าทำทานอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ อย่างนี้ก็เป็นการสะสมแบบหนึ่ง อาจเรียกว่า *สะสมแบบอยู่กับที่*

ทำครบสูตรหรือครบชุด คือในกระบวนการปฏิบัติคุณธรรมความดีหรือบุญกุศลนั้น ควรทำอะไรบ้างก็พยายามทำให้ครบถ้วน เช่น ทานก็ทำ ศีลก็รักษา ภาวนาก็อบรม ความดีอย่างอื่นๆ ก็ทำให้กว้างขวางออกไปไม่หยุดยั้ง นอกจากทำครบสูตรครบชุดแล้วก็ทำสม่ำเสมออีกด้วย อย่างนี้ก็เป็นการสะสมแบบหนึ่ง อาจเรียกว่า *สะสมแบบก้าวหน้า*

ถ้าพูดว่า “มงคลเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้” ก็จะต้องหมายถึง*สะสมแบบก้าวหน้า*นี่เท่านั้นจึงจะเป็นการปฏิบัติตามมงคล ๓๘ ประการอย่างถูกต้อง

เหตุผลมีเป็นประการใดจะเห็นได้เมื่อได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างมงคล” ต่อไปนี้

ผมเรียนไว้ข้างต้นว่า ประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมงคลนี้ไม่ขอพูดมาก ประเดี๋ยวจะเชิญของแท้มาให้ดู

บัดนี้ขอเชิญท่านพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างมงคลที่ท่านพระอรรถกถาจารย์ได้แสดงไว้ ขอยกมาทั้งคำบาลีและคำแปลดังต่อไปนี้

อิทานิ เอเตเสฺวว มงฺคเลสุ าณปริจยปาฏวตฺถํ อยํ อาทิโต ปฏูติ โยชนา เพื่อความฉลาดในการสะสมความรู้ในมงคลเหล่านั้นเอง บัดนี้จะประมวลความตั้งแต่ต้นดังนี้ :-

เอวมิเม อิธโลกปรโลกโลกุตฺตรสุขกามา สตฺตา สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ผู้ปรารถนาสุขในโลกนี้ โลกหน้า และโลกุตรสุข ดังว่ามานี้

พาลชนเสวนปหาย ปณฺฑิเต นิสฺสาย ปูชเนยฺเย ปูเชตฺวา ละการคบคนพาลเสีย อาศัยแต่บัณฑิต บูชาผู้ที่ควรบูชา

ปฏิรูปเทสวาเสน ปุพฺเพ กตปุญฺตาย จ กุสลปฺปวตฺติยํ โจทิยมานา อันการอยู่ในปฏิรูปเทศ และความเป็นผู้ทำบุญไว้ในกาลก่อนตักเตือนในการบำเพ็ญกุศล

อตฺตานํ สมฺมาปณิธาย ตั้งตนไว้ชอบ

พาหุสจฺจสิปฺปวินเยหิ อลงฺกตตฺตภาวา มีความรู้ (พาหุสัจจะ) ความสามารถ (ศิลปะ) และวินัย ในตัวเอง

วินยานุรูป สุภาสิต ภาสมานา กล่าวแต่คำดีอันเหมาะแก่วินัย

ยาว คิหิภาวํ น วิชหนฺติ ตาว มาตาปิตุปฏฺาเนน โปราณ อิณมูล วิโสธยมานา ปุตฺตทารสงฺคเหน นวํ อิณมูล ปโยชยมานา ยังไม่ละเพศคฤหัสถ์ตราบใด ก็ชำระมูลหนี้เก่าด้วยการบำรุงมารดาบิดา ประกอบมูลหนี้ใหม่ด้วยการสงเคราะห์บุตรและภรรยา

อนากุลกมฺมนฺตตาย ธนธญฺาทิสมิทฺธึ ปาปุณนฺตา ถึงความมั่งคั่งด้วยทรัพย์และสมบัติเป็นต้น ด้วยความเป็นผู้มีการงานไม่อากูล

ทาเนน โภคสารํ ธมฺมจริยาย ชีวิตสารฺจ คเหตฺวา ยึดสาระแห่งโภคะด้วยทานและสาระแห่งชีวิตด้วยการประพฤติธรรม

สาติสงฺคเหน สกชนหิต อนวชฺชกมฺมนฺตตาย ปรชนหิตฺจ กโรนฺตา กระทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนของตนด้วยการสงเคราะห์ญาติ และประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนอื่นๆ ด้วยความเป็นผู้มีการงานอันไม่มีโทษ

ปาปวิรติยา ปรูปฆาตํ มชฺชปานสํยเมน อตฺตูปฆาตญฺจ วิวชฺเชตฺวา งดเว้นการทำร้ายผู้อื่นด้วยการเว้นบาป งดเว้นการทำร้ายตนเองด้วยการระวังในการดื่มกินของเมา

ธมฺเมสุ อปฺปมาเทน กุสลปกฺขํ วฑฺเฒตฺวา เพิ่มพูนฝ่ายกุศลด้วยความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย

วฑฺฒิตกุสลตาย คิหิพฺยญฺชน โอหาย ละเพศคฤหัสถ์เพราะเป็นผู้เจริญกุศลเต็มที่แล้ว

ปพฺพชิตภาเว ทวิตาปิ พุทฺธพุทฺธสาวกูปชฺฌายาจริยาทีสุ คารเวน นิวาเตน จ วตฺตสมฺปทํ อาราเธตฺวา เมื่อดำรงอยู่ในความเป็นบรรพชิต ก็สมบูรณ์ด้วยวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าพอใจ ด้วยความเคารพในพระพุทธเจ้า พุทธสาวก และอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นต้น และด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน

ปรมสนฺตุฏฺฐิยา ปจฺจยเคธํ ปหาย ละความละโมบในปัจจัยด้วยสันโดษอย่างยิ่ง

กตญฺญุตาย สปฺปุริสภูมิยํ ตฺวา ดำรงอยู่ในภูมิของสัตบุรุษด้วยความเป็นผู้กตัญญู

ธมฺมสฺสวเนน ลีนจิตฺตํ ปหาย ละความเป็นผู้มีจิตหดหู่ด้วยการฟังธรรม

ขนฺติยา สพฺพปริสฺสเย อภิภวิตฺวา รำงับความยุ่งยากทุกอย่างด้วยขันติ

โสวจสฺสตาย สนาถมตฺตานํ กตฺวา ทำตนให้มีที่พึ่งด้วยความเป็นผู้ว่าง่าย

สมณทสฺสเนน ปฏิปตฺติโยคํ ปสฺสนฺตา มองเห็นวิธีการปฏิบัติด้วยการเห็นสมณะ

ธมฺมสากจฺฉาย กงฺขฏฺฐานิเยสุ ธมฺเมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทตฺวา บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัย ด้วยการสนทนาธรรม

อินฺทฺริยสํวรตเปน สีลวิสุทฺธึ สมณธมฺมพฺรหฺมจริเยน จิตฺตวิสุทฺธึ ปตฺวา บรรลุถึง ***ศีลวิสุทธิ*** ความหมดจดแห่งศีล ด้วยตบะคืออินทรียสังวร บรรลุถึง***จิตวิสุทธิ*** ความหมดจดแห่งจิต ด้วยพรหมจรรย์คือบำเพ็ญสมณธรรม

ตโต อปรา จ จตสฺโส วิสุทฺธิโย สมฺปาเทตฺวา และต่อจากนี้ก็ยังวิสุทธิอีก ๔ ข้อให้ถึงพร้อม (คือ ***ทิฏฐิวิสุทธิ*** ความหมดจดแห่งทิฏฐิ ***กังขาวิตรณวิสุทธิ*** ความหมดจดแห่งญาณเป็นเหตุข้ามพ้นความสงสัย ***มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ*** ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง ***ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ*** ความหมดจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน)

อิมาย ปฏิปทาย อริยสจฺจทสฺสนปริยาย ฐาณทสฺสนวิสุทฺธึ ปตฺวา ด้วยข้อปฏิบัติเช่นนี้ก็จะบรรลุถึง***ญาณทัสสนวิสุทธิ*** ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ คือความรู้ในอริยมรรค ๔ อันจะทำให้ได้เห็นอริยสัจเป็นลำดับไป

อรหตฺตผลสงฺข นิพฺพาน สจฺฉิกโรนฺติ ยํ สจฺฉิกตฺวา สิเนรุปพฺพโต วิย วาตวุฏฺฐิ อฏฺหิ โลกธมฺเมหิ อวิกมฺปมานจิตฺตา แล้วกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานอันนับได้ว่า

อรหัตผล ซึ่งเมื่อกระทำให้แจ้งแล้วก็จะเป็นผู้มีจิตไม่หวั่นไหวไปด้วยโลกธรรม ๘ ดุจสิเนรุบรรพตไม่หวั่นไหวด้วยลมและฝนฉะนั้น

อโสกา วิรชา เขมิโน โหนฺติ ย่อมเป็นผู้ไม่เศร้าโศก ปราศจากละอองกิเลส มีความเกษมปลอดโปร่ง

เย จ เขมิโน โหนฺติ เต สพฺพตฺถ เอเกนปิ อปราชิตา โหนฺติ แลอันว่าผู้มีความเกษมปลอดโปร่งนั้นย่อมเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้แก่ศัตรูพาลภัยทั้งปวงแม้แต่สักอย่างเดียว

สพฺพตฺถ จ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ. ทั้งจะถึงความสวัสดีในที่ทุกสถาน

เตนาห ภควา ด้วยเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ.

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายกระทำมงคลเช่นนี้แล้ว
เป็นผู้ไม่ปราชัยในข้าศึกทุกหมู่เหล่า
ย่อมถึงความสวัสดีในที่ทุกสถาน
นี้เป็นอุดมมงคลของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น.

ที่มาภาษาบาลี : พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล:
ปรมัตถโชติกา ขุททกปาฐวัณณนา อรรถกถาเล่ม ๑๗ หน้า ๑๓๖,
ปรมัตถโชติกา ภาค ๒ สุตตนิปาตวัณณนา อรรถกถาเล่ม ๒๙ หน้า ๑๑๐

เมื่อพิจารณาความที่ท่านพรรณนาตั้งแต่ต้นจนจบ จะเห็นได้ชัดเจนว่าหลักธรรมเรื่องมงคลในพระพุทธศาสนานี้ก็คือ แนวทาง แบบแผน ในการครองชีวิต หรือจุดหมายปลายทางในการดำเนินชีวิตนั่นเอง

มงคลแต่ละข้อจะสอดประสานกัน รับส่งกันไปเป็นทอดๆ ตั้งแต่ต้นทาง *การไม่คบคนพาล* ส่งต่อไปให้ *คบบัณฑิต* เมื่อคบบัณฑิตก็เป็นเหตุให้ได้*บูชาผู้ที่ควรบูชา* และส่งต่อกันไปเรื่อยๆ จนถึงมี *จิตเกษม* เป็นจุดหมายปลายทาง

จะเห็นได้ว่า หากตั้งใจจะดำเนินชีวิตตามแนวทางแบบแผนที่ตรัสไว้ในมงคลสูตร

นี้แล้ว จะต้องมีการเริ่มต้นและก้าวหน้าไปเป็นขั้นตอน ใครจะก้าวไปไกลได้แค่ไหนก็แล้วแต่สติปัญญา ความอุตสาหะ ความสามารถ และความตั้งใจจริงเป็นต้น

แต่ถ้าใครคิดจะสะสมมงคลข้อใดข้อหนึ่งตามใจชอบโดยไม่คำนึงถึงข้ออื่นๆ ก็แปลว่าไม่เข้าใจหลักความสัมพันธ์ของมงคลแต่ละข้อ การสะสมมงคลของเขาก็เท่ากับเป็นการย่ำเท้าอยู่กับที่นั่นเอง

ได้ยินใครพูดว่า “มงคลเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้” คนฟังจึงต้องระวังให้ดีและคิดให้ดีว่า “สะสมได้” ที่เขาว่านั้นหมายความว่าอย่างไร

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๐๙ -

ตาบอด (ซ้ำยังหูหนวก) คลำช้าง

ท่าน มน. ตั้งคำถามไว้ในบทความของท่านตอนหนึ่งว่า

ปัญหาที่น่าถามต่อไปคือ “ทำไมคำว่า *เตสํ* ซึ่งเป็นคำสรรพนามวิภัตติที่หก พหูพจน์ ปุงลิงค์ หรือนปุงสกลิงค์ (genitive plural - masculine or neuter) ในที่นี้จึงไม่ขยายคำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า ซึ่งในที่นี้ คือ คำว่า “*เอตาทิสานิ*” (ซึ่งเป็นสรรพนาม นปุงสกลิงค์ หมายถึง มงคลทั้งหลาย หรือ *มงฺคลานิ* ที่กล่าวถึงขั้นต้นนี้) เพราะตามหลักไวยากรณ์บาลี – สันสกฤต คำสรรพนามนั้นจะใช้แทนคำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด”

แล้วท่านก็ตอบเองว่า

คำตอบคือ เพราะรูปแบบการแปลบาลีที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยนั้นนิยมการแปลแบบตามที่ครูบาอาจารย์สอนกันมาให้ท่องจำ เมื่ออาจารย์สอนอย่างไรก็จำมาอย่างนั้นโดยมิได้ตั้งคำถามที่ขึ้นต้นว่า “ทำไม..” และเมื่อแปลตามแบบด้วยอาศัยการท่องจำต่อๆ กันมาเช่นนี้ จึงมิใช่การแปลที่ยึดหลักไวยากรณ์ คนรุ่นหลัง

ก็จำคำสอนของคนรุ่นบรรพบุรุษมาด้วยความเคารพ เชื่อว่าคนรุ่นก่อนต้องรู้ความหมายที่แท้จริง และตนเองไม่รู้จริง เหมือนคนตาบอดที่เข้าแถวจูงกันมาตามทาง เพราะคิดว่าคนที่จูงเรานั้นเห็นทางแต่ตนเองไม่เห็น ทั้งที่จริงแล้วทุกคนเป็นคนตาบอดไม่มีคนตาดีอยู่ในแถวด้วยเลย (วารสารฯ หน้า ๔๕)

ปัญหาที่ท่านถามนั้นเป็นปัญหาทางวิชาการ คือหลักไวยากรณ์บาลี ผมได้ตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วในบทที่ชื่อ **ไม่มีปัญหาในการแปลคาถาสุดท้าย** ท่านผู้อ่านที่ต้องการทราบรายละเอียดทางหลักวิชาการ กรุณาย้อนกลับไปอ่านดูได้

ส่วนข้อความที่ท่าน มน.ตอบคำถามของตัวเองนั้น เป็นเรื่องของความคิดเห็นซึ่งผมจะขออนุญาตร่วมคิดเห็นด้วยในที่นี้

ผมได้กล่าวไว้ในบท **นำร่อง** ว่า

> ถ้าเพียงแต่อ้างวิชาการล้วนๆ ก็คงไม่กระไรนักแม้ว่าหลักวิชาของท่านผู้เขียนจะคลาดเคลื่อนแบบรู้ไม่ถึงที่ก็ตาม <u>แต่ท่านผู้เขียนยังได้แสดงทัศนะต่อการแปลภาษาบาลีของนักเรียนบาลีในประเทศไทยไว้ค่อนข้างรุนแรง</u> ซึ่งผมเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรปล่อยให้ผ่านเลยไปเฉยๆ

และในตอนท้ายของบทที่ชื่อ **ปัญหาการนับจำนวนมงคล** ผมกล่าวไว้ว่า

> ท่านกลับยืนยันด้วยบทความทั้งเรื่องของท่านนี่เองว่า คาถาสุดท้าย ... นี่ต่างหากคือมงคลข้อที่ ๓๘ อันเป็นการ “ตบหน้า” พระอรรถกถาจารย์อย่างจังและยังได้ดูแคลนการศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยไว้อย่างแรงอีกด้วย (ประเด็นนี้จะได้อภิปรายกันต่อไป)

ข้อความที่ท่าน มน.ตอบคำถามของตัวเองที่ผมยกมาให้ดูกันนั้นคือประเด็นที่ผมหมายถึง และจะขอแสดงความคิดเห็นร่วมด้วยดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง “รูปแบบการแปลบาลีที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยนั้นนิยมการแปลแบบตามที่ครูบาอาจารย์สอนกันมาให้ท่องจำ”

ขอเรียนให้ทราบว่า การเรียนบาลีของคณะสงฆ์ไทยนั้นเป็นการเรียนเพื่อให้รู้หลักภาษาคือหลักไวยากรณ์ เพื่อจะได้แปลภาษาบาลีได้ต่อไป ไม่ใช่การเรียนเพื่อสนทนาในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงต้องเริ่มต้นด้วยท่องจำทั้งนั้น เพราะภาษาบาลีไม่ใช่ภาษามารดาของเรา และเพราะภาษาบาลีเป็นภาษาที่มีแบบแผนมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ซึ่งแบบแผนกฎเกณฑ์นั้นไม่มีใครที่สติปัญญาปกติจะสามารถนำไปใช้ได้ด้วยการอ่านเพียงครั้งเดียว

เนื้อหาที่ท่องก็คือกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ หรือหลักไวยากรณ์ ไม่ใช่ท่องจำวิธีแปล ไม่มีสำนักเรียนไหนในประเทศไทยที่มีระบบการเรียนที่ถูกต้องจะสอนให้นักเรียนท่องจำวิธีแปล หลักเกณฑ์และวิธีแปลต้องได้มาด้วยการเข้าใจ มิใช่ได้มาด้วยการท่องจำ ผู้ที่แปลภาษาบาลีเป็นจะต้องแปลได้ด้วยความเข้าใจ ไม่มีผู้รู้ภาษาบาลีที่แท้จริงคนไหนแปลบาลีได้โดยท่องคำแปลไว้เหมือนท่องบทอาขยาน

ท่าน มน.คงจะไปเสวนากับนักเรียนบาลีที่สอบได้มาโดยวิธีท่องคำแปล จึงเข้าใจไปว่าการแปลบาลีในประเทศไทยนี้เขาสอนให้ท่องจำ นี่ก็เป็นข้อพิสูจน์แล้วว่าท่าน มน.มีความรู้ความเข้าใจที่ผิดพลาดอย่างยิ่งในวิธีเรียนบาลีของคณะสงฆ์ไทย

ประเด็นที่สอง “เมื่ออาจารย์สอนอย่างไรก็จำมาอย่างนั้นโดยมิได้ตั้งคำถามที่ขึ้นต้นว่า ‘ทำไม..’ ”

คำกล่าวนี้พิสูจน์ให้เห็นชัดยิ่งขึ้นว่า ท่าน มน.ไม่เคยผ่านบรรยากาศในชั้นเรียนบาลีที่ถูกต้องและเป็นธรรมชาติจริงๆ

แม้โดยรูปแบบวัฒนธรรมไทยเราศิษย์มักจะต้องสงบเสงี่ยมกับครูบาอาจารย์ การซักถามอะไรกับครูบาอาจารย์อาจถูกมองเหมือนไม่เคารพ แต่ในการเรียนการสอนบาลีนั้น “คำถามที่ขึ้นต้นว่า ทำไม” จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ถ้าศิษย์ไม่ถามครู ครูก็จะเป็นฝ่ายถามศิษย์เสียเอง แต่ที่ศิษย์กับศิษย์ถามกันและถกเถียงกันเองนอกชั้นเรียนนั้นจะมีมากที่สุด

มีเรื่องจริงที่เล่ากันอย่างเรื่องตลกในแวดวงผู้เรียนบาลีว่า มีนักเรียนบาลีคนหนึ่ง (อันที่จริงจะต้องพูดว่า “รูปหนึ่ง”) เป็นคนช่างสงสัยเป็นที่สุด มีคำถามทุกวัน วันละหลายๆ คำถาม จนเป็นที่เอือมระอาของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน เพราะมักเป็นคำถามที่คนอื่นๆ เขาเข้าใจกันดีหมดแล้ว แต่ตัวคนเดียวยังไม่ยอมเข้าใจ

ในช่วงเวลาเรียนไวยากรณ์วันหนึ่ง นักเรียนรูปนี้ได้ถามอาจารย์ขึ้นว่า “*อาจารย์ครับ ทำไมต้องเอา อะ กับ สิ เป็น โอ*”

คำถามนี้ทำให้ทุกคนหัวเราะกันครืน -

จบเรื่องตลก

ผมเชื่อว่าท่าน มน.ฟังเรื่องนี้แล้วจะไม่รู้เลยว่า "มุกตลก" ของเรื่องอยู่ตรงไหน แต่ถ้าเทียบให้ดูอาจเข้าใจได้

ก็เหมือนกับคนเรียนภาษาอังกฤษตั้งคำถามว่า *AM เป็นเอกพจน์ ทำไมพอเป็นพหูพจน์จะต้องเป็น ARE* นั่นแหละครับ

เพราะมันเป็นคำถามที่ไม่มีใครเขาถามกัน

คนที่จะรู้สึกตลกกับคำถามประเภทนี้คือคนที่เคยผ่านบรรยากาศในชั้นเรียนบาลีที่เต็มไปด้วยคำถามมาแล้วเท่านั้น

ก็ขนาดคำถามที่ไม่มีใครเขาถามกันยังเกิดขึ้นในชั้นเรียนได้ แล้วคำถามที่ควรถามและต้องถามเล่าจะมีมากสักเพียงไร

น่าเสียดายที่ท่าน มน.ไม่เคยผ่านประสบการณ์แบบนี้

ประเด็นที่สาม "และเมื่อแปลตามแบบด้วยอาศัยการท่องจำต่อๆ กันมาเช่นนี้ จึงมิใช่การแปลที่ยึดหลักไวยากรณ์"

เมื่อท่าน มน. ตั้งความเข้าใจไว้ผิดที่เสียแล้ว ข้อสรุปต่อมาจึงพลอยผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปหมด

ขอได้โปรดทราบว่า ไม่มีการแปลภาษาบาลีที่ใดในโลกที่สอนกันให้ท่องคำแปลโดยไม่ต้องยึดหลักไวยากรณ์ สมมุติว่ามีการท่องคำแปลจริง คำแปลที่เอามาท่องนั้นก็ยังจะต้องเกิดมาจากการแปลที่ยึดหลักไวยากรณ์อยู่นั่นเอง

แต่ใครที่ทำเช่นนั้นก็ไม่ใช่นักเรียนบาลีหรอกครับ เขาผู้นั้นเป็นเพียงนกแก้วนกขุนทองตัวหนึ่งเท่านั้นเอง

การแปลภาษาบาลีโดยไม่ยึดหลักไวยากรณ์จึงไม่สารถทำได้ เพราะถ้าทำเช่นนั้นได้จริงแล้วไซร้ คนที่ไม่เคยเรียนไวยากรณ์บาลีเลยก็ต้องสามารถ*แปลภาษาบาลีให้ถูกต้อง*ได้ หลักไวยากรณ์ก็ไม่จำเป็นต้องมี ที่มีอยู่นี่ก็โละทิ้งลงถังขยะได้เลย

โปรดสังเกตว่า ผมพูดว่า คนที่ไม่เคยเรียนไวยากรณ์บาลีเลยก็ต้องสามารถ***แปลภาษาบาลีให้ถูกต้อง***ได้ ทั้งนี้เพราะคนที่แปลภาษาบาลีได้แต่ไม่ถูกต้องนั้นมีอยู่ทั่วไปเช่น

อยมฺภทนฺตา แปลว่า *กรรมให้ผลทันตาเห็น*

สุนกฺขตฺตํ แปลว่า *ให้ทานแก่สุนัขเป็นความดี*

โดยที่ผู้แปลเชื่อมั่นจริงจังว่าความหมายที่ตนพูดนี้ถูกต้องที่สุด !

แต่ผู้ที่เรียนไวยากรณ์มาแล้วจะรู้ได้ทันทีว่า นี่มันควรจะเป็นเรื่องตลกในวงสุราที่พวกขี้เมาเอาภาษาบาลีมาล้อเลียนเล่นสนุกกันเท่านั้นเอง !

แต่การแปลโดยอ้างหลักไวยากรณ์ผิดๆ ถูกๆ ของใครบางคนนั้นอาจมีได้ครับ เช่น อ้างว่า **เอตาทิสานิ** กับ **เตสํ** ซึ่งเป็นสรรพนามด้วยกันทั้งคู่สามารถขยายกันเองได้ = **เอตาทิสานิ** ซึ่งเอ่ยถึงมาก่อน หมายถึงสิ่งใด **เตสํ** ซึ่งเอ่ยถึงทีหลังจะต้องหมายถึงสิ่งนั้นด้วย !

โปรดทราบว่า นั่นเป็นหลักไวยากรณ์ของตาบอดคลำช้างที่เลอะเทอะครับ

คำสรุปของท่าน มน. จึงเป็นคำที่เลอะเทอะไร้สาระโดยสิ้นเชิง

ประเด็นที่สี่ “คนรุ่นหลังก็จำคำสอนของคนรุ่นบรรพบุรุษมาด้วยความเคารพ เชื่อว่าคนรุ่นก่อนต้องรู้ความหมายที่แท้จริง และตนเองไม่รู้จริง”

คำกล่าวนี้เป็นการดูถูกหลักการเรียนรู้จากประสบการณ์ของบรรพบุรุษอย่างแจ้งชัด และเป็นการดูถูกตัวเองโดยไม่รู้ตัว !

ผมจะไม่ถกเถียงในประเด็นวิชาความรู้อื่นๆ ที่มนุษย์เราสามารถเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนได้โดยไม่ต้องลงทุนไปลองผิดลองถูกด้วยตัวเองอีก เพราะแม้ตัวท่าน มน.เองก็ต้องยอมรับว่าท่านก็ทำเช่นนั้นมาตลอดชีวิต (ลองถามตัวท่านเองดูซิว่า ทั้งเนื้อทั้งตัวทั้งชีวิตของท่าน มีอะไรบ้างที่ท่านคิดค้นรู้เห็นได้ด้วยตัวของท่านเองโดยไม่มีประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนเจือปนอยู่ด้วยเลย)

แต่จะขออภิปรายเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับวิธีการเรียนภาษาบาลีในประเทศไทย – หรือจะว่าในโลกด้วยก็ยังได้

เป็นที่รู้และยอมรับกันแล้วว่า ภาษาบาลีเป็นตันติภาษา คือมีแบบแผน มีหลักไวยากรณ์ที่แน่นอนตายตัว จึงเป็นภาษาที่สามารถรักษาพระพุทธพจน์ให้คงที่อยู่ได้อย่างที่เรียกว่า **สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ** = *พร้อมทั้งอรรถะ คือความหมาย พร้อมทั้งพยัญชนะ คือถ้อยคำ*

หมายความว่า ถ้อยคำอย่างนี้จะต้องสื่อความหมายว่าอย่างนี้ จะไม่มีความหมายเป็นอย่างอื่น และความหมายว่าอย่างนี้ก็จะต้องออกมาจากถ้อยคำว่าอย่างนี้ จะไม่ออกมาจากถ้อยคำอย่างอื่น

ตัวอย่างเช่น เราไปเห็นคำว่า **นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา** เข้าที่ไหนก็ตาม เมื่อสองพันกว่าปีที่แล้วหรือในอีกสองพันปีข้างหน้าก็ตาม หลักไวยากรณ์ที่กำกับมากับภาษา

นี้ก็จะบังคับให้เราต้องแปลว่า *“ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่านิพพานเป็นยอดเยี่ยม”*

ถ้าเราเรียนรู้หลักไวยากรณ์ถูกต้องตรงกันกับไวยากรณ์ที่กำกับอยู่ใน“พยัญชนะ” นี้ เราก็จะต้องแปลให้มี “อรรถะ” อย่างนี้ จะดิ้นไปทางอื่นไม่ได้

ที่เราต้องแปลให้มี “อรรถะ” อย่างนี้ก็เพราะหลักไวยากรณ์ใน “พยัญชนะ” ที่ปรากฏ กำหนดให้ต้องมีความหมายอย่างนั้น นี่คือ **สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ** คืออรรถะและพยัญชนะต่างยันซึ่งกันและกัน

ดังนั้น เมื่อเราไปเห็นถ้อยคำว่า **นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา** และถ้าเรารู้หลักไวยากรณ์ของภาษานี้ เราก็จะต้องแปลว่า *“ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่านิพพานเป็นยอดเยี่ยม”*

ถามว่า เราแปลเช่นนั้นตาม “คำสอนของคนรุ่นบรรพบุรุษ” ที่เปรียบเหมือนคนตาบอดมาจูงเราไป หรือว่าแปลตามหลักไวยากรณ์ที่เราเรียนมา?

ไม่มีนักเรียนบาลีคนไหนในโลกที่รู้หลักไวยากรณ์เป็นอย่างดีแล้ว เวลาจะแปลบาลีต้องนึกถึงคำแปลของคนรุ่นบรรพบุรุษเสียก่อนจึงจะแปลได้

ถ้าเทียบให้ฟังจะเข้าใจง่ายขึ้นไหม

เหมือนมีคนเขียนโน้ตเพลงขึ้นมาเพลงหนึ่ง แล้วก็มีนักดนตรีคนที่หนึ่งเอาโน้ตเพลงนั้นไปบรรเลง

ต่อมาก็มีนักดนตรีคนที่สองเอาโน้ตเพลงนั้นไปบรรเลงบ้าง

แล้วก็คนที่สาม คนที่สี่ ...

ถามว่า เวลาที่นักดนตรีคนที่สองบรรเลงเพลงนั้น เขาจะต้องนึกถึงลีลาการบรรเลงของนักดนตรีคนที่หนึ่งเสียก่อน แล้วบรรเลงตามที่นักดนตรีคนที่หนึ่งบรรเลงไว้

นักดนตรีคนที่สามก็ต้องนึกถึงลีลาการบรรเลงของนักดนตรีคนที่สอง

คนที่สี่ก็นึกถึงคนที่สาม ...

นักดนตรีเหล่านี้บรรเลงตามลีลาของนักดนตรีคนก่อนๆ ที่บรรเลงตามกันมา *หรือว่าบรรเลงตามโน้ต?*

ถ้าบรรเลงตามๆ กันมา เขาก็ควรเขี่ยโน้ตเพลงนั้นลงถังขยะไปเสีย

แต่เมื่อเป็นการบรรเลงตามโน้ต ถ้ามีใครคนหนึ่งลุกขึ้นมาด่าทอนักดนตรีเหล่านั้นว่า หัวสมองมีแต่ขี้เลื่อย ไม่มีความคิดเป็นของตัวเองเอาเสียเลย เอาแต่บรรเลงเพลงเหมือนกันหมดไม่ผิดอะไรกับคนตาบอดจูงคนตาบอด

ถามว่า คนที่ลุกขึ้นมาด่าทอเช่นนั้น ก็ไม่ผิดอะไรกับคนตาบอด ซ้ำยังหูหนวกอีกต่างหาก ใช่หรือไม่?

คนรุ่นบรรพบุรุษจะแปลภาษาบาลีคำไหนไว้อย่างไร ก็เป็นเรื่องของท่าน คือเป็นเรื่องของหลักไวยากรณ์ที่คนรุ่นท่านเรียนกันมา ซึ่งท่าน มน.ก็มิได้มีหลักฐานหรือหลักการที่ถูกต้องอะไรเลยที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าท่านรุ่นนั้นเหล่านั้นแปลผิด นอกจากพูดขึ้นมาลอยๆ ว่า “ทุกคนเป็นคนตาบอดไม่มีคนตาดีอยู่ในแถวด้วยเลย”

ถ้าคนรุ่นนี้เรียนไวยากรณ์บาลีฉบับเดียวกับคนรุ่นบรรพบุรุษ การแปลหรือคำแปลบาลีของคนรุ่นนี้ก็ย่อมจะตรงกันหรือเหมือนกันกับที่คนรุ่นบรรพบุรุษเคยแปลไว้ นั่นมิได้หมายความว่า *คนรุ่นนี้ลอกกากความคิดของคนรุ่นก่อน คนรุ่นนี้ไม่มีความคิดเป็นของตัวเอง เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา เป็นเหมือนคนตาบอดที่ให้คนตาบอดอีกคนหนึ่งมาจูงไป* ดังที่ท่าน มน.ดูถูก

หากแต่เป็นเพราะว่า หลักไวยากรณ์ใน “พยัญชนะ” นี้ตรงกัน “อรรถะ” ที่ออกมาก็ย่อมจะตรงกันเป็นธรรมดา

ถ้าท่าน มน. ไม่พอใจหลักการแบบนี้ ท่านก็ต้องสร้างอรรถะและพยัญชนะของท่านเองขึ้นมาใหม่ อย่าให้ตรง อย่าให้เหมือน อย่าให้คล้ายกับของพระพุทธเจ้า แล้วต่อจากนั้นท่านจะแปลให้ก้าวหน้าไปถึงโลกไหนก็เป็นเรื่องของท่าน

แต่เมื่อท่านเข้ามาจับต้องลูบคลำอรรถะและพยัญชนะของพระพุทธเจ้า ท่านก็ต้องเคารพกฎกติกาที่บรรพบุรุษในสายของพระพุทธเจ้านำสืบกันมา *โดยการศึกษาเรียนรู้ให้ถูกต้องถ่องแท้* มิใช่ศึกษาแบบตาบอดคลำช้าง ที่เห็นการแปลถ้อยคำเพียงคำเดียวไม่ตรงกับจินตนาการของตน ก็เหมาเอาว่าคนที่แปลคำนั้นตั้งแต่คนแรกจนถึงคนสุดท้ายเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา ไม่รู้หลักไวยากรณ์ “.. อาศัยการท่องจำต่อๆ กันมา ... มิใช่การแปลที่ยึดหลักไวยากรณ์” (วารสารฯ หน้า ๔๕) “มองข้ามการแปลตามหลักไวยากรณ์บาลี - สันสกฤต” (วารสารฯ หน้า ๔๖)

ราวกับว่าท่านผู้เดียวเท่านั้น - ท่านที่เขียนนาม **พระสิริมังคลาจารย์**เป็น **พระสิริมงคลาจารย์** เรียกชื่อคัมภีร์ **มังคลัตถทีปนี** เป็น **มงคลัตถทีปนี** เขียนคำง่ายๆ **พหู เทวา** ผิดเป็น **พหูเทวา** และ **เทวมนุสฺสานํ** เป็น **เทวามนุสฺสานํ** - ท่านที่ทรงภูมิรู้ภาษาบาลีเห็นปานนี้ผู้เดียวเท่านั้นที่รู้หลักไวยากรณ์บาลีเป็นอย่างดี !

เรามองผลงานของบรรพบุรุษมิใช่ด้วยจิตที่คิดแต่จะ "ลอกกากความคิด" แต่ด้วยหลักการและเหตุผลของเราเอง และถ้าเครื่องมือที่เราใช้มอง คือ "หลักการและเหตุผล" นั้นถูกต้องตรงกันกันกับที่บรรพบุรุษของเราท่านใช้มา เราก็ต้องเห็น "สิ่งนั้น" เป็นอย่างเดียวกันเป็นธรรมดา ในแง่นี้ ผลงานของบรรพบุรุษก็มีคุณค่า คือเป็นบทพิสูจน์ให้เรามั่นใจว่าสิ่งที่เราเห็นนั้นบรรพบุรุษของเราท่านก็เห็นมาแล้วเหมือนกับเรา การเรียนรู้จากประสบการณ์ของบรรพบุรุษจึงมีประโยชน์อยู่ที่ตรงนี้

ถ้าท่าน มน.เชื่อว่า ประสบการณ์หรือแนวคิดของคนรุ่นก่อนไม่มีประโยชน์ ท่านก็ไม่ควรจะต้องมาเสียเวลาศึกษาเรียนรู้อะไรจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้นมิใช่อะไรอื่นเลยนอกจากประสบการณ์หรือแนวคิดของคนรุ่นก่อนนั่นเอง

และถ้าหลักการ "ไม่ต้องศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์หรือแนวคิดของคนรุ่นก่อน" นี้เป็นสิ่งถูกต้องแล้วไซร้ ท่าน มน. ก็ไม่ควรจะต้องเสียเวลาคิดและเขียนบทความเรื่องนี้ขึ้นมาด้วยซ้ำไป เพราะบทความที่ท่านคิดและเขียนขึ้นมานี้คืออะไรเล่าถ้าไม่ใช่ "ประสบการณ์หรือแนวคิด" ของตัวท่าน ซึ่งในทันทีที่ท่านคิดและเขียนออกมา ท่านก็ย่อมอยู่ในฐานะเป็น "คนรุ่นก่อน" ของคนที่จะได้มาอ่านและศึกษาบทความของท่านต่อไป

ก็เมื่อท่านดูถูกการเรียนรู้จาก "ประสบการณ์หรือแนวคิดของคนรุ่นก่อน" ว่า "ทุกคนเป็นคนตาบอดไม่มีคนตาดีอยู่ในแถวด้วยเลย" เช่นนี้แล้ว นอกจากท่านจะกำลังทำสิ่งที่ควรจะต้องถูกดูถูกจากคนรุ่นต่อไปแล้ว ท่านก็ยังกำลังดูถูกตัวเองโดยไม่รู้ตัวอีกด้วย !

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

เมื่อคนรุงรังเข้ามาทำให้รกมงคลสูตร

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

- ๑๐ -

เทียบท่า

ท่าน มน. เขียนไว้ในตอนต้นของบทความว่า

"แม้ว่าพระสูตรสั้นๆ นี้จะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ทั้งในหมู่บรรพชิตและคฤหัสถ์ในประเทศไทยกันมาช้านานแล้วก็ตาม ในปัจจุบันก็ยังมีปัญหาในการตีความพระสูตรนี้อยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล ซึ่งมีผลกระทบมายังการตีความพระสูตรทั้งหมด ซึ่งอาจส่งผลถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งหมดโดยรวม

... ปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งคือ การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ซึ่งชาวพุทธมีความเชื่อสืบๆ กันมาว่า มงคลในมงคลสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๘ มงคล แต่กระนั้นเองเมื่อมีผู้นับมงคลตามที่ปรากฏในภาษาบาลีกลับนับได้เพียง ๓๗ มงคล" (วารสารฯ หน้า ๔๑)

ฟังที่ท่าน มน. ว่านี้แล้ว ใครที่ไม่รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คงจะตกใจมาก ว่ากำลังเกิดปัญหาใหญ่ขึ้นกับมงคลสูตรถึงขนาดจะส่งผลกระทบไปถึงความเป็นความตาย

ของพระพุทธศาสนานั่นเลยทีเดียว

"ปัญหาในการตีความพระสูตรนี้" และ "ปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล" ตามที่ท่าน มน.ว่านี้ แท้ที่จริงแล้ว เป็น "*ปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากความไม่รู้*" ของท่าน มน.นั่นเอง คือเพราะท่านไม่รู้และไม่มีความรู้ในเรื่องที่ท่านยกขึ้นมาตั้งเป็นประเด็น ท่านจึงเห็นว่ามันเป็นปัญหา ทั้งๆ ที่มงคลสูตรนี้ไม่เคยมี "ปัญหาในการตีความ" และ "ปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล" ใดๆ ทั้งสิ้น

ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆ ก็คือ การนับจำนวนมงคลที่ท่านยกขึ้นเป็นปัญหา ท่านอ้างหนังสือ *มงคลชีวิต* ของท่านพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ว่าแสดงวิธีนับไว้อย่างไร แทนที่ท่านจะอ้างไปให้ถึงหลักฐานต้นเดิมคืออรรถกถา นี่ก็แสดงว่าท่านไม่รู้ว่าอรรถกถาได้แสดงวิธีนับไว้แล้วก่อนใครๆ

ท่าน มน.บอกว่า "ปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งคือ การนับจำนวนมงคล" นี่ท่านก็พูดอย่างคนไม่รู้อีกเช่นกัน

การนับจำนวนมงคลไม่เป็นปัญหาเลยถ้ารู้วิธีนับหรือนับเป็น เพราะอรรถกถาท่านแสดงวิธีนับให้ดูไว้แล้วอย่างชัดเจนที่สุดว่านับให้ขาดก็ได้ นับให้เกินก็ได้ และนับให้ครบ ๓๘ ก็ได้

เมื่อเราตกลงกันว่า มงคลมี ๓๘ ข้อ เราก็สามารถเลือกใช้วิธีนับให้ครบได้โดยไม่ต้องมานั่งคิดกันใหม่เลยว่าจะนับอย่างไรให้ครบ โดยที่ไม่ต้องตัดอะไรออกไป และที่สำคัญคือไม่ต้องไปเที่ยวหาอะไรมาเพิ่มให้รุงรังเหมือนกับที่ท่าน มน. ไปเที่ยวหามา ซึ่งนอกจากจะทำให้เกินแล้วก็ยังได้มาผิดๆ อีกต่างหาก

เรื่องจำนวนมงคลว่ามี ๓๘ ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ท่านแสดงความไม่รู้ออกมาให้เราได้เห็นกัน

คือท่านบอกว่า จำนวนมงคลที่ว่ามี ๓๘ ข้อนั้นก็เป็นเพียง "ความเชื่อ" คือเป็นเรื่องที่เชื่อตามๆ กันมาเท่านั้น ทั้งๆ ที่การระบุว่ามงคลมี ๓๘ ข้อนั้นมีหลักฐานที่ชัดเจนอยู่ในอรรถกถา ถึงแม้ท่านทำท่าเอ่ยถึงอรรถกถาอยู่บ้างก็ไม่ได้บอกออกมาให้ชัดเจน คนที่บอกชัดเจนกลายเป็นบรรณาธิการที่บอกไว้ในเชิงอรรถ แต่กระนั้นก็บอกผิดอย่างชัดเจนเสียอีก คือบอกว่าเป็นพระสิริมังคลาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ที่เป็นผู้บอกว่ามงคลมี ๓๘ ข้อ

ที่ถูกต้องคือพระพุทธโฆสาจารย์ ท่านบอกไว้ก่อนตั้งพันปี พระสิริมังคลาจารย์เป็นแต่เพียงเอาคำของพระพุทธโฆสาจารย์มาบอกต่อเท่านั้น

ก็เลยรู้กันว่า ทั้งท่าน มน. ทั้งบรรณาธิการ ไม่รู้ด้วยกันทั้งคู่

แต่ถ้ารู้ มันก็ยังแสดงให้เราได้เห็นว่า ท่านละเลย หรือมองข้าม “หลักฐาน” ที่ควรจะอ้างถึง (ไม่ว่าท่านจะเชื่อถือหรือไม่เชื่อถือหลักฐานนั้นก็ตามที) ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดวิสัยของนักวิชาการที่น่าเชื่อถือ

ยิ่ง “ปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล” ด้วยแล้ว พิสูจน์การไม่มีความรู้ของท่าน มน.ให้เห็นได้ชัดเจนที่สุด

บาทพระคาถาว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** แปลว่า *“นี้เป็นอุดมมงคลของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น”* เป็นการแปลที่ถูกต้องแล้วทั้งทางหลักไวยากรณ์และหลักธรรมปฏิบัติ

แต่ท่าน มน.บอกว่า นั่นเป็นการแปลที่ผิดพลาด เป็นการมองข้ามหลักไวยากรณ์ จะต้องแปลว่า *“นั่นคือมงคลอันสูงสุดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น”* จึงจะถูกต้อง

แต่หลักไวยากรณ์ที่ท่านอ้างกลับผิดพลาดโดยที่ท่านเองก็หารู้ไม่ว่าผิดอย่างไร

ยอดมงคล ที่ท่านยกขึ้นมาหักล้างของเดิม เมื่อถามว่าคือ *ทำอะไร* ก็หาคำตอบที่ถูกต้องทางธรรมปฏิบัติไม่ได้

ฟังเป็นว่า *การปฏิบัติมงคลข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๓๗ นั่นเอง เป็นมงคลข้อที่ ๓๘ และเป็นยอดมงคล*

การแปลแบบของท่าน มน.นี่ต่างหากที่ควรจะต้องกล่าวว่าเป็น “ปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล” และ “ปัญหาในการตีความ” ซึ่งไม่ว่าจะตีความอย่างไรๆ การแปลแบบนั้นก็ไม่มีทางจะเป็นธรรมปฏิบัติหรือหลักคำสอนที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนาไปได้เลย

และถ้าใครยืนยันว่า มงคลในพระพุทธศาสนาต้องเป็นอย่างนั้นแหละจึงจะถูกต้องละก็ นั่นแหละครับคือสิ่งที่ท่าน มน.พูดไว้ว่า “มีผลกระทบมายังการตีความพระสูตรทั้งหมด ซึ่งอาจส่งผลถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งหมดโดยรวม”

คำของท่านจึงเหมาะอย่างยิ่งที่จะใช้กับการกระทำของท่านนั่นเอง !

ท่านผู้อ่านย่อมจะทราบแล้วว่า การแปลพระพุทธพจน์ในมงคลสูตรที่ว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** ว่า *“นั่นคือมงคลอันสูงสุดแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น”* อันเป็นเหตุให้ท่าน มน. ดูถูกดูแคลนว่า “เหมือนคนตาบอดที่เข้าแถวจูงกันมาตามทาง เพราะคิดว่าคนที่จูงเรานั้นเห็นทางแต่ตนเองไม่เห็น ทั้งที่จริงแล้วทุกคนเป็นคนตาบอดไม่มีคนตาดีอยู่ในแถวด้วยเลย” ดังนี้นั้น มิใช่ออกมาจากความคิดของคณะสงฆ์ไทย ดังที่บรรณาธิการ

วารสารฯ ก็กล่าวไว้เองในเชิงอรรถว่า “การตีความข้อความว่า ‘ตนฺเตสํ’ ของคณะสงฆ์ไทยนั้นน่าจะดำเนินตามคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์”

เพราะฉะนั้น คณะสงฆ์ไทยก็มิใช่คนตาบอดคนแรก หากแต่น่าจะเป็นคนล่าสุด

และก็มิได้ออกมาจากความคิดของพระสิริมังคลาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ซึ่งมักจะเป็นเป้าแห่งความเข้าใจผิดว่าแต่งคัมภีร์มังคลัตถทีปนีขึ้นมาเพื่ออธิบายขยายความในมงคลสูตรเป็นคนแรก

ทั้งนี้เพราะท่านพระสิริมังคลาจารย์ก็เก็บเอาคำอธิบายในอรรถกถาฎีกาทั้งหลายมาบอกต่ออีกทีหนึ่ง

เพราะฉะนั้นพระสิริมังคลาจารย์ก็คงต้องเป็นคนตาบอดที่อยู่ก่อนคณะสงฆ์ไทย

ผู้แปลพระพุทธพจน์ **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** ว่า “*นั่นคือมงคลอันสูงสุดแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น*” ก็คือบุคคลที่เรานิยมเรียกกันว่า “พระอรรถกถาจารย์” ก่อนรุ่นพระสิริมังคลาจารย์ขึ้นไปอีกนานนักหนา ที่น่าจะต้องตกเป็นจำเลยที่ ๑

ที่ตกเป็นจำเลยที่ ๑ เพราะมีชื่อปรากฏ ก็คือพระพุทธโฆสาจารย์ ผู้รจนาอรรถกถาอธิบายความคัมภีร์ขุททกปาฐะ และคัมภีร์สุตตนิบาต ในพระไตรปิฎก ซึ่งมีการอธิบายขยายความมงคลสูตรนี้รวมอยู่ด้วย

เพราะฉะนั้น พระพุทธโฆสาจารย์ก็ต้องเป็นคนตาบอดที่อยู่ก่อนพระสิริมังคลาจารย์

แต่พระพุทธโฆสาจารย์ก็หาใช่ผู้เป็นต้นคิดคนแรกไม่ เพราะท่านเป็นเพียงผู้แปลคัมภีร์อรรถกถาอันมีอยู่ก่อนแล้วจากภาษาสิงหลของชาวลังกากลับเป็นภาษามคธคือที่เราเรียกกันว่า ภาษาบาลี

ผู้แต่งคัมภีร์อรรถกถาอันมีอยู่ก่อนแล้วจะเป็นใครก็ไม่ปรากฏนาม แต่จะต้องอยู่ก่อนพระพุทธโฆสาจารย์ขึ้นไปอีกนานนักหนา

เพราะฉะนั้นท่านเหล่านั้นจะต้องเป็นคนตาบอดที่อยู่ก่อนพระพุทธโฆสาจารย์ขึ้นไปอีก

เมื่อสืบสาวขึ้นไปเรื่อยๆ ก็ปรากฏว่า คำอธิบายพระพุทธพจน์ที่เรียกกันว่า “อรรถกถา” นั้นมีมาแล้วตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

ความจริงข้อนี้ท่านบรรณาธิการวารสารพุทธศาสน์ศึกษาจะต้องยืนยันได้ เพราะท่านเป็นผู้เสนอทฤษฎีที่ว่า คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค และคัมภีร์นิทเทศ เป็นต้น ในพระไตรปิฎก อันเป็นถ้อยคำ (หรือเรียกให้เห็นภาพง่ายๆ ว่า “เป็นงานนิพนธ์”) ของพระสารีบุตรนั้น ถือว่าเป็น “อรรถกถา” ไม่ใช่ “พระไตรปิฎก” (ดูรายละเอียดในบทความ

เรื่อง **ทฤษฎีว่าด้วยการอ่านพระไตรปิฎกและอรรถกถา (ฉบับทดลองนำเสนอ)** ใน **วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** วารสารรายสี่เดือนของศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๐)

ต้นกำเนิดอรรถกถาก็เป็นดังที่พระเดชพระคุณพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้และผมนำมาเสนอในหนังสือนี้แล้ว ขอยกมาให้อ่านกันซ้ำอีกทีเพื่อย้ำความเข้าใจ

> เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสแสดงคำสอนคือพระธรรมวินัยแล้ว สาวกทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ก็นำหลักธรรมวินัยนั้นไปเล่าเรียนศึกษา คำสอนหรือพุทธพจน์ส่วนใดที่ยาก ต้องการคำอธิบาย นอกจากทูลถามจากพระพุทธเจ้าโดยตรงแล้ว ก็มีพระสาวกผู้ใหญ่ที่เป็นอุปัชฌาย์หรืออาจารย์คอยแนะนำชี้แจงช่วยตอบข้อสงสัย
>
> คำอธิบายและคำตอบที่สำคัญก็ได้รับการทรงจำถ่ายทอดต่อกันมาควบคู่กับหลักธรรมวินัยที่เป็นแม่บทนั้นๆ จากสาวกรุ่นก่อนสู่สาวกรุ่นหลัง ต่อมาเมื่อมีการจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัยเป็นพระไตรปิฎกแล้ว คำชี้แจงอธิบายเหล่านั้นก็เป็นระบบและมีลำดับไปตามพระไตรปิฎกด้วย
>
> คำอธิบายพุทธพจน์หรือหลักธรรมวินัย หรือคำอธิบายความในพระไตรปิฎกนั้น เรียกว่า อรรถกถา

ก็แปลว่า พระอรหันตสาวกตั้งแต่สมัยพระที่พระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จดับขันธปรินิพพานโน่นแหละ ที่เป็นผู้บอกศิษย์ทั้งหลายไว้ว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** แปลว่า *"นั่นคือมงคลอันสูงสุดแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น"*

เพราะฉะนั้น ท่านพระอรหันตสาวกเหล่านั้นจะต้องเป็นคนตาบอดที่อยู่ก่อนพระอรรถกถาจารย์ที่ไม่ปรากฏนาม ซึ่งอยู่ก่อนพระพุทธโฆสาจารย์ขึ้นไปอีกเหล่านั้น

แต่พระอรหันตสาวกทั้งหลายย่อมจะไม่ตอบข้อสงสัยในพระพุทธพจน์ด้วยตัวของท่านเอง ถ้าท่านสงสัยและยังมีพระพุทธเจ้าอยู่ ท่านก็จะต้องกราบทูลถามพระพุทธเจ้าเพื่อให้ทรงอธิบายขยายความด้วยพระองค์เอง แล้วช่วยกันทรงจำไว้ต่อมา

คำขยายความที่ว่า **ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ** ต้องแปลว่า *"นั่นคือมงคลอันสูงสุด*

แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น” ก็จะต้องมาจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้น ในที่สุดเราก็ได้ตัวคนตาบอดที่อยู่หัวแถวแล้วในตอนนี้ นั่นก็คือ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานี่เอง !

บทความเรื่อง **มงคลสูตรมีมงคลกี่มงคล** ของ *เมตฺตานนฺโท ภิกฺขุ* นี้ท่าน มน. เขียนขึ้นในขณะที่ท่านกำลังอยู่ในเพศภิกษุ จึงเป็นที่น่าสลดใจอย่างยิ่งที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาผู้เปล่งวาจาว่า

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ

กลับมากระทำการดูแคลนต่อสิ่งที่ตนเปล่งวาจานอบน้อมขอเอาเป็นที่พึ่งนั้นอย่างน่าสังเวช

ท่านไม่ต้องเอาดอกไม้ธูปเทียนไปขอขมาพระรัตนตรัยหรอกครับ เพราะพระรัตนตรัยย่อมจะเป็นที่พึ่งสูงสุดของสัตว์ทั้งหลาย - แม้ที่กำลังประทุษร้ายต่อพระรัตนตรัยนั้นเอง - อยู่ทุกเมื่อ

นาวาเอก ทองย้อย แสงสินชัย

๖ ตุลาคม ๒๕๕๑

ผนวก ก

มงคลสูตร

เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ ฯ

พหู เทวา มนุสฺสา จ มงฺคลานิ อจินฺตยุํ
อากงฺขมานา โสตฺถานํ พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมํ ฯ
อเสวนา จ พาลานํ ปณฺฑิตานฺจ เสวนา
ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ปฏิรูปเทสวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา
อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
พาหุสจฺจฺจ สิปฺปฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ทานฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานฺจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สฺญโม
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐี จ กตฺญฺตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานฺจ ทสฺสนํ
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ

ตโป จ พฺรหฺมจริยฺจ อริยสจฺจานทสฺสนํ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ ฯ

มงฺคลสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

มงคลสูตร

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ครั้นปฐมยามล่วงไป เทวดาตนหนึ่งมีรัศมีงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

เทวดาและมนุษย์เป็นอันมาก ผู้หวังความสวัสดี ได้พากันคิดมงคลทั้งหลาย ขอพระองค์จงตรัสอุดมมงคล

พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาตอบว่า

การไม่คบคนพาล ๑ การคบบัณฑิต ๑ การบูชาบุคคลที่ควรบูชา ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

การอยู่ในประเทศอันสมควร ๑ ความเป็นผู้มีบุญอันกระทำแล้วในกาลก่อน ๑ การตั้งตนไว้ชอบ ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

พาหุสัจจะ ๑ ศิลป ๑ วินัยที่ศึกษาดีแล้ว ๑ วาจาสุภาสิต ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

การบำรุงมารดาบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตรภรรยา ๑ การงานอันไม่อากูล ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

ทาน ๑ การประพฤติธรรม ๑ การสงเคราะห์ญาติ ๑ กรรมอันไม่มีโทษ ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

การงดการเว้นจากบาป ๑ ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา ๑ ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

ความเคารพ ๑ ความประพฤติถ่อมตน ๑ ความสันโดษ ๑ความกตัญญู ๑ การฟังธรรมโดยกาล ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

ความอดทน ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ การได้เห็นสมณะทั้งหลาย ๑ การสนทนาธรรมโดยกาล ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

ความเพียร ๑ พรหมจรรย์ ๑ การเห็นอริยสัจ ๑ การกระทำนิพพานให้แจ้ง ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

จิตของผู้ใดอันโลกธรรมทั้งหลายถูกต้องแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว ๑ ไม่เศร้าโศก ๑ ปราศจากธุลี ๑ เป็นจิตเกษม ๑ นี้เป็นอุดมมงคล

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทำมงคลเช่นนี้แล้ว เป็นผู้ไม่ปราชัยในข้าศึกทุกหมู่เหล่า ย่อมถึงความสวัสดีในที่ทุกสถาน นี้เป็นอุดมมงคลของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น.

จบมงคลสูตร

ที่มา :
ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ
พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ ข้อ ๕ - ๖
ขุททกนิกาย สุตตนิบาต
พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ ข้อ ๓๑๗ - ๓๑๘

ผนวก ข

จำนวนมงคลในมงคลสูตร

คาถาที่ ๑

อเสวนา จ พาลานํ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา
ปูชา จ ปูชเนยฺยานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวเมติสฺสา คาถาย พาลานํ อเสวนา ปณฺฑิตานํ เสวนา ปูชเนยฺยานํ จ ปูชาติ ตีณิ มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.หน้า ๑๑๔ / อ.สุ.หน้า ๘๔)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๓ มงคล คือ การไม่คบคนพาล ๑ การคบบัณฑิต ๑ การบูชาบุคคลที่ควรบูชา ๑ ด้วยประการฉะนี้.

คาถาที่ ๒

ปฏิรูปเทสวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา
อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมํคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวํ อิมิสฺสาปิ คาถาย ปฏิรูปเทวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา อตฺตสมฺมาปณิธิ จาติ ตีณิเยว มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.๑๑๖ / อ.สุ.๘๗)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๓ มงคล คือ การอยู่ในถิ่นอันสมควร ๑ ความเป็นผู้มีบุญอันกระทำแล้วในกาลก่อน ๑ การตั้งตนไว้ชอบ ๑ ด้วยประการฉะนี้.

คาถาที่ ๓

พาหุสจฺจญฺจ สิปฺปญฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวํ อิมิสฺสา คาถาย พาหุสจฺจํ สิปฺปํ วินโย จ สุสิกฺขิโต สุภาสิตา จ ยา วาจาติ จตฺตาริ มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.๑๑๘ / อ.สุ.๙๐)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๔ มงคล คือ พาหุสัจจะ (มีความรู้) ๑ ศิลปะ (มีความสามารถทางใดทางหนึ่ง) ๑ วินัยที่ฝึกอบรมมาดีแล้ว ๑ วาจาสุภาสิต ๑ ด้วยประการฉะนี้

คาถาที่ ๔

มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวํ อิมิสฺสาปิ คาถาย มาตุอุปฏฺฐานํ ปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห อนากุลา จ กมฺมนฺตาติ จตฺตาริ มงฺคลานิ วุตฺตานิ

ปุตฺตทารสฺส สงฺคหํ วา ทฺวิธา กตฺวา ปญฺจ

มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ วา เอกเมว กตฺวา ตีณิ ฯ (อ.ขุ.๑๒๑ / อ.สุ.๙๔)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๔ มงคล คือ การบำรุงมารดา ๑ การบำรุงบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตรภรรยา ๑ การงานอันไม่อากูล ๑

หรือ ๕ มงคล เพราะแยกการสงเคราะห์บุตรและภรรยาออกเป็น ๒ (จึงเป็น - การบำรุงมารดา ๑ การบำรุงบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตร ๑ การสงเคราะห์ภรรยา ๑ การงานอันไม่อากูล ๑)

หรือ ๓ มงคล เพราะรวมการบำรุงมารดาและบิดาเป็นข้อเดียวกัน (จึงเป็น - การบำรุงมารดาบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตรภรรยา ๑ การงานอันไม่อากูล ๑)

คาถาที่ ๕

ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวํ อิมิสฺสา คาถาย ทานฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห อนวชฺชานิ กมฺมานีติ จตฺตาริ มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.๑๒๓ / อ.สุ.๙๖)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๔ มงคล คือ ทาน ๑ การประพฤติธรรม ๑ การสงเคราะห์ญาติ ๑ กรรมอันไม่มีโทษ ๑ ด้วยประการฉะนี้.

คาถาที่ ๖

อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สญฺญโม
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวํ อิมิสฺสา คาถาย ปาปา วิรติมชฺชปานา จ สญฺญโม กุสเลสุ ธมฺเมสุ อปฺปมาโทติ ตีณิ มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.๑๒๕ / อ.สุ.๙๘)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๓ มงคล คือ การงดเว้นจากบาป ๑ ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา ๑ ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ ด้วยประการฉะนี้.

คาถาที่ ๗

คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐี จ กตญฺญุตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวมิมิสฺสา คาถาย สนฺตุฏฺฐี จ กตญฺญุตา กาเลน ธมฺมสฺสวนนฺติ ปญฺจ มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.๑๒๙ / อ.สุ.๑๐๓)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๕ มงคล คือ ความเคารพ ๑ ความประพฤติถ่อมตน ๑ ความสันโดษ ๑ ความกตัญญู ๑ การฟังธรรมตามกาล ๑ ด้วยประการฉะนี้.

คาถาที่ ๘

ขนฺตี จ โสวจสฺสตา   สมณานญฺจ ทสฺสนํ
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา   เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวมิมิสฺสา คาถาย ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานญฺจ ทสฺสนํ กาเลน ธมฺมสากจฺฉาติ จตฺตาริ มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.๑๓๒ / อ.สุ.๑๐๖)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๔ มงคล คือ ความอดทน ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ การเห็นสมณะ ๑ การสนทนาธรรมตามกาล ๑ ด้วยประการฉะนี้

คาถาที่ ๙

ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺ จ   อริยสจฺจานทสฺสนํ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ   เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวมิมิสฺสา คาถาย ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺ จ อริยสจฺจานทสฺสนํ นิพฺพานสจฺฉิกิริยาติ จตฺตาริ มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.๑๓๓ / อ.สุ. ๑๐๗)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๔ มงคล คือ ตบะ (ความเพียร) ๑ พรหมจรรย์ ๑ การเห็นอริยสัจ ๑ การกระทำนิพพานให้แจ้ง ๑ ด้วยประการฉะนี้.

คาถาที่ ๑๐

ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ   จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกํ วิรชํ   เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

คำสรุปของอรรถกถา

เอวมิมิสฺสา คาถาย อฏฺโลกธมฺเมหิ อกมฺปิตจิตฺตํ อโสกจิตฺตํ วิรชจิตฺตํ เขมจิตฺตนฺติ จตฺตาริ มงฺคลานิ วุตฺตานิ ฯ (อ.ขุ.๑๓๕ / อ.สุ.๑๐๙)

พระผู้มีพระภาคตรัสมงคลแห่งคาถานี้ไว้ ๔ มงคล คือ จิตอันโลกธรรมทั้งแปดให้หวั่นไหวไม่ได้ ๑ จิตไม่เศร้าโศก ๑ จิตปราศจากธุลี ๑ จิตเกษม ๑ ด้วยประการฉะนี้.

ปรมัตถโชติกา ขุททกปาฐวัณณนา
พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล, อรรถกถา เล่ม ๑๗ หน้า ๗๗-๑๓๗
ฉบับเรียนพระไตรปิฎก เล่ม ๑๖ หน้า ๑๗๕

ปรมัตถโชติกา ภาค ๒ สุตตนิปาตวัณณนา
พระไตรปิฎก BUDSIR VI มหิดล, อรรถกถา เล่ม ๒๙ หน้า ๖๖-๑๑๑
ฉบับเรียนพระไตรปิฎก เล่ม ๒๒ หน้า ๑๒๖

คัมภีร์ มงฺคลตฺถทีปนี ภาค ๒ หน้า ๔๖๙ สรุปจำนวนมงคลแต่ละคาถาไว้ดังนี้

[๖๑๒] เอวํ เทวปุตฺเตน ปุฏฺโฐ ภควา ปฐมทุติยจฺฉฏฺฐาสุ ตีณิ ตีณิ ตติยจตุตฺถปฺจมอฏฺฐมนวมทสมาสุ จตฺตาริ จตฺตาริ สตฺตมาย ปฺจ จาติ ทสหิ คาถาหิ อฏฺฐตฺตึสมงฺคลานิ กเถตฺวา ... ฯ

พระผู้มีพระภาค อันเทพบุตรทูลถามแล้วอย่างนั้น ตรัสบอกมงคล ๓๘ ประการ ด้วยคาถา ๑๐ คาถา คือ ในคาถาที่ ๑ - ๒ – ๖ คาถาละ ๓ มงคล, ในคาถาที่ ๓ - ๔ - ๕ - ๘ - ๙ - ๑๐ คาถาละ ๔ มงคล และในคาถาที่ ๗ ๕ มงคล .....

สรุปจำนวนมงคลตามอรรถกถา

คาถาที่	จำนวนมงคล	หน้า อ.ขุ.	หน้า อ.สุ.
๑	๓	๑๑๔	๘๔
๒	๓	๑๑๖	๘๗
๓	๔	๑๑๘	๙๐
๔	๔ (๕/๓)	๑๒๑	๙๔
๕	๔	๑๒๓	๙๖
๖	๓	๑๒๕	๙๘
๗	๕	๑๒๙	๑๐๓
๘	๔	๑๓๒	๑๐๖
๙	๔	๑๓๓	๑๐๗
๑๐	๔	๑๓๕	๑๐๙

รวม :

ถ้าคาถา ๔ มี ๓ มงคล = ๓๗

ถ้าคาถา ๔ มี ๔ มงคล = ๓๘

ถ้าคาถา ๔ มี ๕ มงคล = ๓๙

ผนวก ค

มงคล

สิ่งที่ทำให้มีโชคดี, ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุข ความเจริญ,

มงคล ๓๘ ประการ หรือเรียกเต็มว่า อุดมมงคล (มงคลอันสูงสุด) ๓๘ ประการ มีดังนี้

คาถาที่ ๑ =

๑. **อเสวนา จ พาลานํ** ไม่คบคนพาล

๒. **ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา** คบบัณฑิต

๓. **ปูชา จ ปูชนียานํ** บูชาคนที่ควรบูชา

คาถาที่ ๒ =

๔. **ปฏิรูปเทสวาโส จ** อยู่ในปฏิรูปเทศ, อยู่ในถิ่นมีสิ่งแวดล้อมดี

๕. **ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา** ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน, ทำความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น

๖. **อตฺตสมฺมาปณิธิ จ** ตั้งตนไว้ชอบ

คาถาที่ ๓ =

๗. **พาหุสจฺจญฺจ** เล่าเรียนศึกษามาก, ทรงความรู้กว้างขวาง, ใส่ใจสดับตรับฟังค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ

๘. **สิปฺปญฺจ** มีศิลปวิทยา, ชำนาญในวิชาชีพของตน

๙. **วินโย จ สุสิกฺขิโต** มีระเบียบวินัย, ได้ฝึกอบรมตนไว้ดี

๑๐. **สุภาสิตา จ ยา วาจา** วาจาสุภาษิต, รู้จักใช้วาจาพูดให้เป็นผลดี

คาถาที่ ๔ =

๑๑. **มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ** บำรุงมารดาบิดา

๑๒/๑๓. **ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห** = **ปุตฺตสงฺคห** สงเคราะห์บุตร และ **ทารสงฺคห** สงเคราะห์ภรรยา

๑๔. **อนากุลา จ กมฺมนฺตา** การงานไม่อากูล

คาถาที่ ๕ =

๑๕. **ทานญฺจ** รู้จักให้, เผื่อแผ่แบ่งปัน, บริจาคสงเคราะห์และบำเพ็ญประโยชน์

๑๖. **ธมฺมจริยา จ** ประพฤติธรรม, ดำรงอยู่ในศีลธรรม

๑๗. **ญาตกานญฺจ สงฺคโห** สงเคราะห์ญาติ

๑๘. **อนวชฺชานิ กมฺมานิ** การงานที่ไม่มีโทษ, กิจกรรมที่ดีงาม เป็นประโยชน์ ไม่เป็นทางเสียหาย

คาถาที่ ๖ =

๑๙. **อารตี วิรตี ปาปา** เว้นจากความชั่ว

๒๐. **มชฺชปานา จ สญฺญโม** เว้นจากการดื่มน้ำเมา

๒๑. **อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ** ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย

คาถาที่ ๗ =

๒๒. **คารโว จ** ความเคารพ, การแสดงออกที่แสดงถึงความเป็นผู้รู้จักคุณค่าของบุคคล สิ่งของ หรือกิจการนั้นๆ และรู้จักให้ความสำคัญและความใส่ใจเอื้อเฟื้อโดยเหมาะสม

๒๓. **นิวาโต จ** ความสุภาพอ่อนน้อม, ถ่อมตน

๒๔. **สนฺตุฏฺฐี จ** ความสันโดษ, ความเอิบอิ่มพึงพอใจในผลสำเร็จที่ได้สร้างขึ้น หรือในปัจจัยลาภที่แสวงหามาได้ ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม

๒๕. **กตญฺญุตา** มีความกตัญญู

๒๖. **กาเลน ธมฺมสฺสวนํ** ฟังธรรมตามกาล, หาโอกาสแสวงความรู้ ในเรื่องที่แสดงหลักความจริง

คาถาที่ ๘ =

๒๗. **ขนฺตี จ** มีความอดทน

๒๘. **โสวจสฺสตา** เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

๒๙. **สมณานญฺจ ทสฺสนํ** พบเห็นสมณะ, เยี่ยมเยือนเข้าหาท่านผู้สงบกิเลส

๓๐. **กาเลน ธมฺมสากจฺฉา** สนทนาธรรมตามกาล, หาโอกาสสนทนาถกเถียงเกี่ยวกับหลักความจริงและหลักความถูกต้องดีงาม

คาถาที่ ๙ =

๓๑. **ตโป จ** มีความเพียรเผากิเลส, รู้จักบังคับควบคุมตน ไม่ปรนเปรอตามใจอยาก

๓๒. **พฺรหฺมจริยญฺจ** ประพฤติพรหมจรรย์, ดำเนินตามอริยมรรค, การรู้จักควบคุมตนในทางเพศ หรือถือเมถุนวิรัติตามควร

๓๓. **อริยสจฺจาน ทสฺสนํ** เห็นอริยสัจจ์, เข้าใจความจริงของชีวิต

๓๔. **นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ** ทำพระนิพพานให้แจ้ง, บรรลุนิพพาน

คาถาที่ ๑๐ =

๓๕. **ผุฏฺฐสฺสโลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ** ถูกโลกธรรมจิตไม่หวั่นไหว

๓๖. **อโสกํ** จิตไร้เศร้า

๓๗. **วิรชํ** จิตปราศจากธุลี

๓๘. **เขมํ** จิตเกษม

ที่มา : พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์
BUDSIR VI มหิดล

ผนวก ง

มงคลสูตรมีมงคลกี่มงคล

เมตฺตานนฺโท ภิกฺขุ

มงคลสูตรเป็นพระสูตรขนาดสั้นสูตรหนึ่งที่ชาวพุทธในประเทศไทยและในต่างประเทศรู้จักกันมากที่สุด มีปรากฏในคัมภีร์ สุตตนิปาต อันเป็นส่วนหนึ่งของ ขุททกนิกาย ในสุตตันตปิฎก และมีความยาวเพียง ๑๒ โศลก (**เชิงอรรถ** สุตฺตนิปาต ขุทฺทกนิกาย สุตฺตนฺตปิฏก บาลีสยามรฏฺฐ กรมการศาสนา พ.ศ.๒๕๒๕ ; พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย กรมการศาสนา พ.ศ.๒๕๒๕ เล่มที่ ๑๗ ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ หน้า ๓ ข้อ ๕ - ๖) แต่มีความสำคัญในพิธีกรรมการสวดพระปริตรในงานมงคลต่างๆ เกือบทุกงาน และเคยบรรจุเป็นหลักสูตรวิชาศีลธรรมสำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นที่อ้างอิงในการเทศน์สอนของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาติดต่อกันมาช้านาน

มงคลสูตรนั้นมีความสำคัญในวัฒนธรรมไทยอย่างมาก และมีพระเถระผู้เป็นปราชญ์สำคัญของล้านนา คือพระสิริมงคลาจารย์ ได้รจนาคัมภีร์ “มงคลัตถทีปนี” อันเป็นอรรถกถาขยายความมงคลสูตรนั้นทั้งหมดเมื่อกว่า ๕๐๐ ปีมาแล้ว คัมภีร์มงคลัตถทีปนีนี้ยังได้เป็นตำราหลักเล่มหนึ่งในการศึกษาบาลีประโยค ๔ และ ๕ ของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ แม้ว่าพระสูตรสั้นๆ นี้จะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ทั้งในหมู่บรรพชิตและคฤหัสถ์ในประเทศไทยกันมาช้านานแล้วก็ตาม ในปัจจุบันก็ยังมีปัญหาในการตีความพระสูตรนี้อยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล ซึ่งมีผลกระทบมายังการตีความพระสูตรทั้งหมด ซึ่งอาจส่งผลถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งหมดโดยรวม

การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ปัญหาพื้นฐานที่ยังไม่ได้รับการเฉลยอย่างชัดเจน

ปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งคือ การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ซึ่งชาวพุทธมีความเชื่อสืบๆ กันมาว่า มงคลในมงคลสูตรมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๘ มงคล แต่กระนั้นเองเมื่อ

มีผู้นับมงคลตามที่ปรากฏในภาษาบาลีกลับนับได้เพียง ๓๗ มงคล

(๔๒) ตัวอย่างที่ปรากฏชัด คือ พระภิกษุผู้เป็นเกจิอาจารย์มีชื่อเสียงที่สุดรูปหนึ่งในประเทศไทยคือ พระมงคลเทพมุนี หรือหลวงพ่อวัดปากน้ำ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ได้กล่าวไว้ในการเทศน์ กัณฑ์ที่ ๒๖ เรื่องมงคลสูตร ว่าด้วย “จิตของผู้ที่โลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว” ณ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๔๙๗ ดังนี้คือ

“แสดงมาตั้งแต่ต้นโน้น เป็น ๓๘ ข้อ ตั้งแต่ อเสวนา มาจนกระทั่ง จิตเกษม เป็นแดนผ่องใสนี่ เป็นมงคล ๓๘ ข้อ แต่ว่าสวดได้ ๓๗ เท่านั้นเอง เห็นจะไปคละกันกับข้อใดข้อหนึ่ง ผู้เรียงบาลีจะคลาดเคลื่อนแต่อย่างใดก็ไม่รู้ แต่นั่นเป็นเรื่องของบาลีท่าน แต่ว่าที่ยืนยัน มงคลน่ะ มี ๓๘ แต่ว่าถ้าตรวจจริงมี ๓๗ ข้อ” (**เชิงอรรถ** มรดกธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ และสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ หน้า ๓๒๓)

ซึ่งเป็นการยืนยันแก่ชาวพุทธทั่วไปอย่างชัดเจนว่าการนับมงคลนั้นพระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี ท่านนับได้ ๓๗ ประการ ทั้งๆ ที่ขัดกับจารีตประเพณีที่เชื่อกันต่อๆ มาว่ามงคลมีทั้งหมด ๓๘ มงคล

อีกท่านหนึ่งที่ได้กล่าวถึงปัญหาการนับมงคลในมงคลสูตร คือ อนุศาสนาจารย์ ผู้ที่เป็นนักเทศน์ตัวยงและอดีตอธิบดีกรมการศาสนา พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ ผู้ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *มงคลชีวิต* ของท่านว่า

เรื่องจำนวนมงคล เราได้ศึกษาและท่องจำกันมาว่า มงคลมี ๓๘ ข้อ อันนี้เป็นที่รับรองต้องกันทั่วไป แต่ก็แปลกเวลานับจำนวนดูให้แน่นอน คือ จะนับดูว่า ๓๘ ข้อนั้นคือ ข้ออะไรบ้าง คนที่นับกลับนับได้จำนวนไม่เท่ากัน บางคนนับได้ ๓๗ บางคนนับได้ ๓๙ ซึ่งผิดจากหลักฐานทั้งสองจำนวน สามสิบเจ็ดก็ขาด สามสิบเก้าก็เกิน เหตุที่เป็นดังนี้เพราะแยกผิดตรงนี้เอง ตรงมงคลที่ว่าด้วยการปฏิบัติต่อพ่อแม่ลูกเมียนี่ พระพุทธบาลีวจนะว่าดังนี้ “มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห” ความในบาลีนี้ระบุตัวบุคคล ๔ คน คือ *มาตา ปิตุ* (มารดา บิดา) *ปุตฺต* (บุตร) และ *ทารสฺส* (ภรรยา) บางท่านได้แปลแยกกันออกเป็น ๔ ข้อ ว่า การบำรุงมารดา ๑ การบำรุงบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตร ๑ การสงเคราะห์ภรรยา ๑ แยกอย่างนี้ได้ ๔ มงคล ถ้าเอาไปรวมกับมงคลข้ออื่นๆ ก็จะได้จำนวนเป็น ๓๙ ข้อ เกินจำนวนไป ทีนี้บางท่านไม่แยกไปแปลเอาว่า การบำรุงมารดาบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตรภรรยา ๑ แปลอย่างนี้ ได้สองมงคล ถ้าเอาไปบวกกับมงคลข้ออื่นๆ แล้วจะได้ ๓๗ ข้อ ขาดไปเสียอีก

แม้กระนั้นเอง พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ยังได้วินิจฉัยแบบฟันธงลงไปเด็ดขาดว่า

วิธีนับที่ถูกต้อง ต้องนับอย่างนี้คือ การบำรุงมารดาบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตร ๑ การสงเคราะห์ภรรยา ๑ นับอย่างนี้ได้มงคลในบทนี้ ๓ ข้อ รวมกับข้ออื่นๆ แล้วเป็น ๓๘ ข้อ ตรงตัวพอดี เพื่อความมั่นใจว่าเป็นการนับที่ถูกต้อง ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบกับหนังสือมงคลฉบับของท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) วัดบรมนิวาส ผู้เป็นธรรมกถึกเอกแห่งยุคและฉบับของท่านเจ้าคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี ป.๙) วัดมกุฏกษัตริยาราม สังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแพร่ ได้หลักตรงกัน ในหลักฐานอื่นๆ ก็ยังมีอีกมาก จึงเป็นอันถือยุติได้

ว่าถึงเหตุผล เหตุใดการปฏิบัติต่อคน ๔ คน จึงแยกเป็น ๓ ข้อ ? ที่ท่านแยกอย่างนี้ แยกตามเกณฑ์ในทางปฏิบัติ การบำรุงบิดามารดานั้นเป็นงานอย่างเดียวกัน หมายความว่า วิธีบำรุงทำอย่างเดียวกัน พระพุทธองค์ตรัสไว้ชัดเจน เราทำให้มารดาอย่างไรก็ทำให้บิดาอย่างนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงรวมไว้ในข้อปฏิบัติอันเดียวกัน ส่วนการปฏิบัติต่อบุตรกับภรรยา (หรือสามี) ทำต่างกัน พูดง่ายๆ คือเราทำกะลูกอย่างหนึ่ง ทำกะเมียหรือผัวอย่างหนึ่ง วิธีทำมันคนละวิธี (๔๓) เพราะฉะนั้นจึงต้องแยกออกเป็นมงคลคนละข้อ... เอาเป็นว่าเสร็จกันที ในเรื่องนับจำนวนมงคล ตรงนี้เป็นโค้งลับแลอยู่ ชวนฉงน จึงเสนอทางคิดไว้ (**เชิงอรรถ** พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ *มงคลชีวิต* ภาค ๒ หน้า ๑๖ – ๑๙ สำนักพิมพ์คลังวิทยา ปี ๒๕๒๗)

กระนั้นเอง การวินิจฉัยแบบฟันธงอย่างเด็ดขาดของ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์นี้ อาจไม่ถูกต้อง เหตุผลที่ท่านใช้นั้นมาจากการอ้างอิงหลักธรรมว่าด้วยวิธีการสงเคราะห์มารดาบิดาว่าเป็นสิ่งที่เหมือนกัน ในขณะที่การสงเคราะห์บุตรและภรรยานั้นเป็นสิ่งที่แตกต่างกัน ซึ่งถือว่าเป็นการแยกแยะตามกิจกรรมการปฏิบัติในสังคม หาได้นำหลักฐานทางไวยากรณ์มาอ้างอิงไม่

โครงสร้างของมงคลสูตร

(**เชิงอรรถ** พระไตรปิฎกบาลี กรมการศาสนา พ.ศ.๒๕๒๕ และฉบับแปลภาษาไทย พ.ศ.๒๕๒๕)

โศลกที่ ๑ (**เชิงอรรถ** คำว่า “โศลก” หมายถึงคำประพันธ์ที่ประกอบด้วยข้อความ ๔ ท่อน ข้อความแต่ละท่อนเรียกว่า “บาท”รวม ๔ บาทเป็น ๑ โศลก โดยทั่วไป คณะสงฆ์ไทยมักเรียกคำประพันธ์ที่ประกอบด้วย ๔ บาทว่า ๑ คาถา ดังหากเขียนตามสำนวนนิยม

ของการเรียนบาลีของคณะสงฆ์ ข้อความตรงนี้ท่านคงจะเขียนว่า “คาถาที่...” (*บรรณาธิการ*))

เป็นคำพูดของเทวดาที่มาเข้าเฝ้าทูลพระพุทธเจ้าเพื่อให้ทรงแสดง
ว่าอะไรคือมงคลอันสูงสุด ส่วนสาระของมงคลทั้งหลายที่ทรง
แสดงนั้นอยู่ในความตั้งแต่โศลกที่ ๒ เป็นต้นไปถึงโศลกที่ ๑๑

โศลกที่ ๒

๑. อเสวนา จ พาลานํ (การไม่คบคนพาลทั้งหลาย)
๒. ปณฺฑิตานํ จ เสวนา (การคบบัณฑิตทั้งหลาย)
๓. ปูชา จ ปูชนียานํ (การบูชาสิ่งที่ควรบูชา)

โศลกที่ ๓

๔. ปฏิรูปเทสวาโส จ (การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี)
๕. ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา (การมีความดีที่กระทำไว้ในกาลก่อน)
๖. อตฺตสมฺมาปณิธิ จ (การตั้งตนไว้ชอบ)

โศลกที่ ๔

๗. พาหุสจฺจญฺจ (มีความคงแก่เรียน)
๘. สิปฺปญฺจ (มีศิลปะ)
๙. วินโย จ สุสิกฺขิโต (มีวินัยที่ได้อบรมมาดีแล้ว)
๑๐. สุภาสิตา จ ยา วาจา (วาจาอันกล่าวได้ดีแล้ว)

โศลกที่ ๕

๑๑. มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ (การบำรุงมารดาบิดา)
๑๒. ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห (การสงเคราะห์บุตรและภรรยา)
(๔๔) ๑๓. อนากุลา จ กมฺมนฺตา (จัดระเบียบการงานดี)

โศลกที่ ๖

๑๔. ทานญฺจ (การรู้จักให้)
๑๕. ธมฺมจริยา (การบำเพ็ญธรรม)
๑๖. ญาตกานญฺจ สงฺคโห (การสงเคราะห์ญาติ)
๑๗. อนวชฺชานิ กมฺมานิ (มีการงานที่ไม่มีผู้ติเตียน)

โศลกที่ ๗

๑๘. อารตี วิรตี ปาปา (การเว้นจากการทำบาป)
๑๙. มชฺชปานา จ สญฺญโม (การสำรวมจากน้ำเมา

๒๐. อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ (การไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย)

โศลกที่ ๘

๒๑. คารโว จ (ความเคารพ)

๒๒. นิวาโต จ (ความถ่อมตน)

๒๓. สนฺตุฏฺฐี จ (ความสันโดษ)

๒๔. กตญฺญุตา (ความกตัญญู)

๒๕. กาเลน ธมฺมสฺสวนํ (การฟังธรรมตามกาล)

โศลกที่ ๙

๒๖. ขนฺตี จ (ความอดทน)

๒๗. โสวจสฺสตา (ความรับฟังเหตุผล ไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น)

๒๘. สมณานญฺจ ทสฺสนํ (การได้เห็นสมณะ)

๒๙. กาเลน ธมฺมสากจฺฉา (การสนทนาธรรมตามกาล)

โศลกที่ ๑๐

๓๐. ตโป จ (การมีตบะ คือ รู้จักใช้ปัญญาอบรมอารมณ์)

๓๑. พฺรหฺมจริยา (การประพฤติพรหมจรรย์)

๓๒. อริยสจฺจานทสฺสนํ (การได้เห็นอริยสัจจ์)

๓๓. นิพฺพานสจฺฉิกิริยา (การทำนิพพานให้แจ้ง)

โศลกที่ ๑๑

๓๔. ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ (จิตไม่หวั่นไหวเมื่อโลกธรรมมากระทบ)

๓๕. อโสกํ (ความไม่มีโศก)

๓๖. วิรชํ (ความไม่มีธุลีในจิตใจ)

๓๗. เขมํ (จิตเกษม คือ มั่นคงไม่หวั่นไหวสะดุ้งสะเทือน)

โศลกที่ ๑๒

(๔๕) มีความว่า

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ ฯ

ที่แปลกันเป็นภาษาไทยตามแบบจารีตประเพณีได้ความว่า

“บุคคลเหล่าใดกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว

ย่อมเป็นผู้ไม่ปราชัย ในทุกที่

ย่อมเข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง

นั่นคือมงคลอันสูงสุด*แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น*” (**เชิงอรรถ** ดู ป.อ.ประยุตฺโต *พจนานุกรมฉบับพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* หน้าที่ ๑๗๔ – ๑๗๕ ซึ่งท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายว่า เป็นการสรุปของมงคลทั้ง ๓๘ ประการข้างต้น)

ในวิธีการแปลแบบนี้ ศัพท์คำว่า “เตสํ” ซึ่งตามรูปศัพท์ เป็นคำสรรพนาม พหุวจนะปุงลิงค์หรือนปุงสกลิงค์ วิภัตติที่หก (genitive plural of masculine/neuter) แสดงความเป็นเจ้าของซึ่งขยายคำนามศัพท์ “พหูเทวา” อันเป็นคำแรกของโศลกที่หนึ่งของมงคลสูตร

ปัญหาที่น่าถามต่อไปคือ “ทำไมคำว่า *เตสํ* ซึ่งเป็นคำสรรพนามวิภัตติที่หก พหูพจน์ ปุงลิงค์ หรือนปุงสกลิงค์ (genitive plural - masculine or neuter) ในที่นี้จึงไม่ขยายคำนามพหุวจนะที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า ซึ่งในที่นี้ คือคำว่า “*เอตาทิสานิ*” (ซึ่งเป็นสรรพนาม นปุงสกลิงค์ หมายถึง มงคลทั้งหลาย หรือ *มงฺคลานิ* ที่กล่าวถึงขั้นต้นนี้) เพราะตามหลักไวยากรณ์บาลี – สันสกฤต คำสรรพนามนั้นจะใช้แทนคำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด” คำตอบคือ เพราะรูปแบบการแปลบาลีที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยนั้นนิยมการแปลแบบตามที่ครูบาอาจารย์สอนกันมาให้ท่องจำ เมื่ออาจารย์สอนอย่างไรก็จำมาอย่างนั้นโดยมิได้ตั้งคำถามที่ขึ้นต้นว่า “ทำไม..” และเมื่อแปลตามแบบด้วยอาศัยการท่องจำต่อๆ กันมาเช่นนี้ จึงมิใช่การแปลที่ยึดหลักไวยากรณ์ คนรุ่นหลังก็จำคำสอนของคนรุ่นบรรพบุรุษมาด้วยความเคารพ เชื่อว่าคนรุ่นก่อนต้องรู้ความหมายที่แท้จริง และตนเองไม่รู้จริง เหมือนคนตาบอดที่เข้าแถวจูงกันมาตามทางเพราะคิดว่าคนที่จูงเรานั้นเห็นทางแต่ตนเองไม่เห็น ทั้งที่จริงแล้วทุกคนเป็นคนตาบอดไม่มีคนตาดีอยู่ในแถวด้วยเลย (**เชิงอรรถ** ดู วิจารณ์วิธีการศึกษาพระไตรปิฎกแบบจารีตประเพณี ของ พระเมตฺตานนฺโท ภิกฺขุ ใน *เหตุเกิด พ.ศ.๑* หน้า ๖๒ – ๖๓)

หากพิจารณาตามเหตุผลทางไวยากรณ์นี้ โศลกสุดท้ายของมงคลสูตร ถอดความออกเป็นภาษาไทยได้ดังนี้คือ

“บุคคลเหล่าใดกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว

ย่อมเป็นผู้ไม่ปราชัย ในทุกที่

ย่อมเข้าถึงความสวัสดีในทุกแห่ง

นั่นคือมงคลอันสูงสุด*แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น*”

(๔๖) เมื่อแปลได้<u>ข้อ</u>ความในลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าโศลกสุดท้ายของมงคลสูตรนี้ต่างหากคือมงคลอีกมงคลหนึ่ง คือยอดมงคล นั้นคือเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับเป็น*ยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น* คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘ (**เชิงอรรถ** การตีความข้อความว่า "ตนฺเตสํ" ของคณะสงฆ์ไทยนั้นน่าจะดำเนินตามคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์ผู้แต่ง*มังคลัตถทีปนี*ที่ว่า "*ตนฺเตสนฺ*ติ เย เอตาทิสานิ มงฺคลานิ กตฺวา โหนฺติ เต ยสฺมา สพฺพตฺถ อปราชิตา หุตฺวา โสตฺถิ โสตฺถิภูตา สพฺพตฺถ คจฺฉนฺติ ตสฺมา ตุวํ เตสํ เอตาทิสการกานํ ตํ พาลาเสวนาทิ *อฏฺฐตฺตึสวิธํ* มงฺคล อุตฺตมํ เสฏฺฐ ปวรนฺติ คณฺหาหิ เทวเตติ อตฺโถ ฯ" โปรดสังเกตว่าพระอรรถกถาจารย์ได้ระบุจำนวนของมงคลว่ามี ๓๘ ประการ แสดงว่าความเข้าใจว่าจำนวนมงคลในพระสูตรนี้มี ๓๘ ข้อมีมาตั้งแต่สมัยนั้นแล้วเป็นอย่างน้อย (*บรรณาธิการ*))

สรุป

การนับมงคลในมงคลสูตรที่กระทำในประเทศไทยนั้นนิยมที่จะแยกมงคลของการสงเคราะห์บุตรและภรรยาออกจากกันเพื่อให้นับให้ได้จำนวนครบ ๓๘ มงคล แต่ถ้าหากนับเช่นนั้นก็อาจพิจารณาแยกมงคลการสงเคราะห์มารดาบิดาเป็นอีกสองมงคลได้ด้วยเช่นกัน ทำให้นับมงคลได้เป็นจำนวน ๓๙ แทนที่จะเป็น ๓๘ สาเหตุที่มีการแยกมงคลออกมานับเช่นนี้ก็เพราะว่าในตัวโศลกของมงคลสูตรตั้งแต่โศลกที่ ๒ ถึงโศลกที่ ๑๑ นั้นตามสาระของพระสูตรนี้มีมงคลทั้งสิ้น ๓๗ มงคล มิใช่ ๓๘ ดังที่เชื่อกันมา

การแปลโศลกสุดท้ายแบบจำแบบของเดิมที่ครูบาอาจารย์ที่ให้แปลคำว่า "*เตสํ*" ว่าเป็นสรรพนาม ปุงลิงค์ พหุวจนะ ขยายคำว่า "*เทวมนุสฺสานํ*" หรือ "แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น" ในบาทแรกของโศลกที่หนึ่งนั้นทำให้มองข้ามการแปลตามหลักไวยากรณ์บาลี - สันสกฤตที่ถือว่าคำสรรพนามนั้นต้องขยายคำนามพหูพจน์ที่อยู่ในเพศตรงกันที่ใกล้ที่สุด และในที่นี้คือ คำว่า "*เอตาทิสานิ*" (มงคลทั้งหลายเหล่านี้) หรือเป็นคำแทนคำเต็มว่า "*เตสํ มงฺคลานํ*" "แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น" <u>นอกจากจะ</u>ทำให้ได้ความที่ดีและครบถ้วนกว่าแล้วยังทำให้เกิดความเข้าใจในการตีความมงคลทั้งหลายให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมงคลว่าเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้ นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการยืนยันให้ชัดเจนอีกว่ามงคลสูตรนั้นมีมงคลทั้งสิ้น ๓๘ มงคล โดยมิต้องแยกมงคลใดมงคลหนึ่งในโศลกใดโศลกหนึ่งออกจากกันให้ยุ่งยากลำบากโดยไม่มีความจำเป็น

การอ้างอิง

สุตฺตนิปาต ขุทฺทกนิกาย สุตฺตนฺตปิฏก บาลีสยามรฏฺฐ กรมการศาสนา พ.ศ.๒๕๒๕

พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย กรมการศาสนา พ.ศ.๒๕๒๕

พระมงคลเทพมุนี *มรดกธรรม ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ* (พระมงคลเทพมุนี) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ และสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ สำนักพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) พ.ศ.๒๕๓๙

พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ *มงคลชีวิต* สำนักพิมพ์คลังวิทยา ปี ๒๕๒๗

ป.อ. ปยุตโต *พจนานุกรมฉบับพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เผยแพร่ พ.ศ.๒๕๓๘

พระเมตฺตานนฺโท ภิกขุ *เหตุเกิด พ.ศ.๑* พิมพ์ครั้งที่ ๒ โรงพิมพ์ บริษัท โลตัส จำกัด พ.ศ.๒๕๔๘

ที่มา :

วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๔๙

หน้า ๔๑ - ๔๗

(ตัวเลขอารบิกในวงเล็บคือเลขหน้าวารสาร)